

Załącznik nr 1
do Uchwały Rady Gminy Budry
nr X/53/2015
z dnia 30 września 2015 r.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY BUDRY NA LATA 2015 – 2020

Budry, wrzesień 2015 r.

Spis treści

1. Wstęp.....	2
2. Położenie gminy i krótka charakterystyka	3
3. Charakterystyka środowiska naturalnego gminy	10
Budowa geologiczna	10
Rzeźba terenu	10
Warunki klimatyczne	11
Gleby	13
Sieć hydrograficzna.....	17
Lasy	21
Ochrona przyrody.....	23
4. Dziedzictwo kulturowe i turystyka gminy	24
Charakterystyka środowiska kulturowego	24
Atrakcje w okolicach gminy	36
5. Otoczenie społeczno - gospodarcze	42
Demografia.....	42
Gospodarka.....	45
Rolnictwo	46
Bezrobocie.....	49
6. Infrastruktura techniczna.....	55
Obiekty społeczne	55
Komunikacja	63
Gospodarka wodna.....	65
Gospodarka ściekowa.....	66
Gospodarka odpadami.....	67
Elektroenergetyka, telekomunikacja, zaopatrzenie w gaz, ciepłownictwo.....	68
Alternatywne źródła energii	72
7. Obszary problemowe gminy	75
Infrastruktura techniczna.....	75
Sfera społeczna.....	76
Sfera gospodarcza	78
Sfera kulturowa	79
Turystyka.....	80
8. Analiza szans i zagrożeń gminy	85
9. Misja i cele strategiczne gminy	87
Formułowanie celów rozwoju.....	87
Cele strategiczne i operacyjne.....	89
10. Monitorowanie strategii	104

1. Wstęp

Zarządzanie gminą wiąże się z podejmowaniem szeregu działań i decyzji ważnych dla społeczności lokalnej. Można rozróżnić 3 poziomy zarządzania przyszłością, z których każdy ma swoje ramy czasowe oraz zespół środków, za pomocą, których oddziałują na zachodzące i przewidywane zdarzenia. Można je ująć następująco:

- poziom strategiczny – długi horyzont czasowy – zarządzanie poprzez wartości, cele nadrzędne oraz wyznaczanie kierunków (strategia rozwoju).
- poziom programowy – średnioterminowy horyzont czasowy – zarządzanie poprzez wyznaczone cele (np. lokalny program rewitalizacji),
- poziom zadaniowy – krótki horyzont czasowy – zarządzanie za pomocą procedur (np. procedura realizacji inwestycji w ramach wdrożonego systemu zarządzania jakością ISO 9001:2000),

Z powyższego rozróżnienia wynika, że zapisy strategii powinny wskazywać nadrzędne cele, do których należy dążyć w założonej perspektywie czasowej i w ramach określonych środków. Współczesna Strategia definiuje jedynie kierunki rozwoju, natomiast ustaleń, co, jak, kiedy i za ile dokonuje się na poziomie programowym i zadaniowym. W strategii określa się kierunki działań, problemy i cele rozwoju społeczno - gospodarczego, wskazuje możliwe drogi realizacji wyznaczonych celów oraz zasady kontroli i oceny podjętych działań.

Rola władzy lokalnej we współczesnym świecie polega nie tylko na sprawczym podejmowaniu doraźnych decyzji i bezpośrednim sterowaniu, ale przede wszystkim na tworzeniu odpowiednich warunków dla rozwoju i poprawy poziomu życia społeczności lokalnej. Jednym z narzędzi w tym procesie jest strategia rozwoju danego systemu. Tak więc potrzeba posiadania strategii wynika nie tylko z uwarunkowań zewnętrznych i standardów europejskich, ale także ze względów pragmatycznych. Strategia wskazuje możliwe kierunki rozwoju oraz pozwala na określenie niezbędnych dokumentów programowych i ich wzajemnych powiązań. Dzięki wyznaczeniu kierunków i w dalszej perspektywie powiązaniu wyznaczonych celów z programami rozwoju, zapewniona zostaje kompleksowość podejmowanych działań oraz efektywniejsze wykorzystanie posiadanych zasobów.

2. Położenie gminy i krótka charakterystyka

Gmina Budry położona jest w północno - wschodniej części województwa warmińsko – mazurskiego, które pod względem powierzchni zajmuje czwarte miejsce w kraju (24,2 tys. km², co stanowi około 7,7 % powierzchni kraju).

W granicach województwa warmińsko-mazurskiego funkcjonuje 116 jednostek samorządu gminnego, w tym 16 miejskich, 33 miejsko-wiejskich, 67 wiejskich. Województwo to podzielone jest na 17 powiatów ziemskich oraz 2 powiaty grodzkie, tj. miasta: Olsztyn i Elbląg. Stolicą województwa i siedzibą władz samorządowych jest centralnie położony Olsztyn.

Rysunek 1. Podział administracyjny województwa warmińsko – mazurskiego

Źródło: Związek Powiatów Polskich

Region Warmii i Mazur obejmuje obszary o wybitnych walorach przyrodniczych, unikatowych w skali europejskiej, na które składają się: urozmaicona rzeźba terenu, liczne jeziora, duże kompleksy leśne o charakterze puszczańskim oraz bogata flora i fauna. Obszary prawnie chronione (8 parków krajobrazowych, 71 obszarów chronionego krajobrazu, 111 rezerwatów przyrody), stanowią 53 % powierzchni województwa (średnio w kraju – 31 %), ponadto znajduje się tu 20 % krajowej powierzchni rezerwatów przyrody.

Między innymi z tego powodu jest to teren bardzo atrakcyjny turystycznie. Znajdują się na nim cenne obszary, takie jak: pojezierza (iławskie, olsztyńskie, ełckie) kraina Wielkich Jezior Mazurskich, Zalew Wiślany oraz duże kompleksy leśne (rezerваты i parki krajobrazowe), wzbogacone licznymi zabytkami architektury i techniki (np. Kanał Ostródzko – Elbląski), bogatymi zbiorami muzealnymi, stanowiskami archeologicznymi i zabytkowymi parkami oraz wiele innych miejsc wartych zobaczenia.

Województwo warmińsko – mazurskie zajmuje 7,7% ogólnej powierzchni kraju. Użytki rolne stanowią 54% powierzchni, 29% zajmują lasy, 6% wody, a 8% drogi i tereny zabudowane. Województwo ma mniej niż średnio w Polsce ziemi użytkowanej rolniczo, a znacznie więcej wód i nieużytków.

Pod względem liczby ludności Warmia i Mazury zajmuje 12 miejsce w kraju (1.463,5 tys. mieszkańców, tj. 3,8% ludności Polski). Średni wskaźnik gęstości zaludnienia wynosi 60 osób/ km² i jest najniższy w kraju. Jeszcze rzadziej zaludnione są obszary wiejskie – średnio 25 osób/km².

Stopień zamożności mieszkańców województwa odbiega niekorzystnie od średniej krajowej. Jest to spowodowane m.in. niskim poziomem przeciętnych wynagrodzeń, wysoką stopą bezrobocia i znaczną liczbą osób pobierających świadczenia społeczne.

Województwo warmińsko - mazurskie charakteryzuje się stosunkowo niskim poziomem uprzemysłowienia, co spowodowało uznanie go za Zielone Płuca Polski. Jego udział w krajowej produkcji sprzedanej wynosi 2,5%, w zatrudnieniu 2,9%. Znajduje się na 14 pozycji w kraju pod względem liczby zatrudnionych w przemyśle na 1000 mieszkańców.

Gmina Budry administracyjnie przynależy do powiatu węgorzewskiego, w którego skład oprócz tej gminy wchodzi gminy: Węgorzewo i Pozezdrze.

Powiat węgorzewski położony jest w północno-wschodniej części województwa warmińsko-mazurskiego, na szlaku Wielkich Jezior Mazurskich przy granicy z Federacją Rosyjską (obwód kaliningradzki) oraz w sąsiedztwie trzech powiatów: giżyckiego, kętrzyńskiego i gołdapskiego. Siedzibą władz samorządowych powiatu jest miasto Węgorzewo, oddalone od Olsztyna o 115 km, od Warszawy o 280 km, od granicy państwa (z Rosją) 15 km. W powiecie planowane jest drogowe przejście graniczne Perły-Kryłowo.

Ogółem - powierzchnia powiatu wynosi 693 km², w tym lasów 138,63 km², liczba ludności 24 490¹ osób, a wskaźnik gęstości zaludnienia 31,6 osoby na km² (średnia wojewódzka – 61). Do największych skupisk ludności zaliczyć należy następujące miejscowości: Węgorzewo – 12281 mieszkańców, Pozezdrze – 1340 mieszkańców oraz Budry – 394 mieszkańców.

Rysunek 2. Podział administracyjny powiatu olsztyńskiego

Źródło: Związek Powiatów Polskich

Ukształtowanie terenu powiatu jest typowe dla obszarów polodowcowych, z unikalną cechą skupiska naturalnych jezior i rzek o łącznej powierzchni 100,04 km². Do największych zbiorników i cieków wodnych w powiecie należą w kolejności od największego: jeziora: Dargin, Mamry, Łabap, Święcajty, Oświn, Rydzówka, Stręgiel, Harsz, Dgał Wielki i Mały, Krzywa Kuta i Pozezdrze oraz rzeki: Węgorapa, Sapina, Rawda, Ruda i kanały Węgorzewski, Młyński, Mazurski.

Duże i stosunkowo czyste kompleksy jezior (zaliczane do drugiej i trzeciej klasy czystości) oraz czyste powietrze, stwarzają na terenie powiatu bardzo dobre warunki do funkcjonowania rezerwatów przyrody.

¹ Według stanu z 2014 r.

Drugim, obok jezior i rzek, charakterystycznym elementem krajobrazu powiatu węgorzewskiego są rozległe, zwarte kompleksy leśne, zajmujące około 21% (14 374,2 ha) jego ogólnej powierzchni.

Podstawowe bogactwa naturalne to kopaliny (torf, kreda jeziorna, ił, glina, wapno łąkowe) oraz kruszywa (piasek, żwir, głazy budowlane).

Klimat omawianego terenu znajduje się na pograniczu klimatu morskiego umiarkowanego i kontynentalnego. Jednocześnie stosunkowo wysokie usytuowanie nad poziomem morza oraz bogata rzeźba terenu i bioróżnorodność flory wywierają poważny wpływ na lokalne warunki klimatyczne. Charakterystyczne jest przenikanie cech kontynentalnych (śnieżne, ostre zimy) z cechami morskimi (duże opady, wilgotność powietrza, wyraźny wpływ klimatu borealnego). Obszar Mazur to strefa stałego ścierania się mas powietrza atlantyckiego i kontynentalnego. W ostatnich 5 - 10 latach obserwowany jest także wzrost ilości dni (zwłaszcza wiosną i wczesnym latem) z napływem powietrza zwrotnikowego, stąd też (w zależności od dominacji jednej z nich) pojawiają się tu bądź mroźne i słoneczne, bądź ciepłe i deszczowe zimy lub gorące i suche lata na przemian z chłodnymi i wilgotnymi.

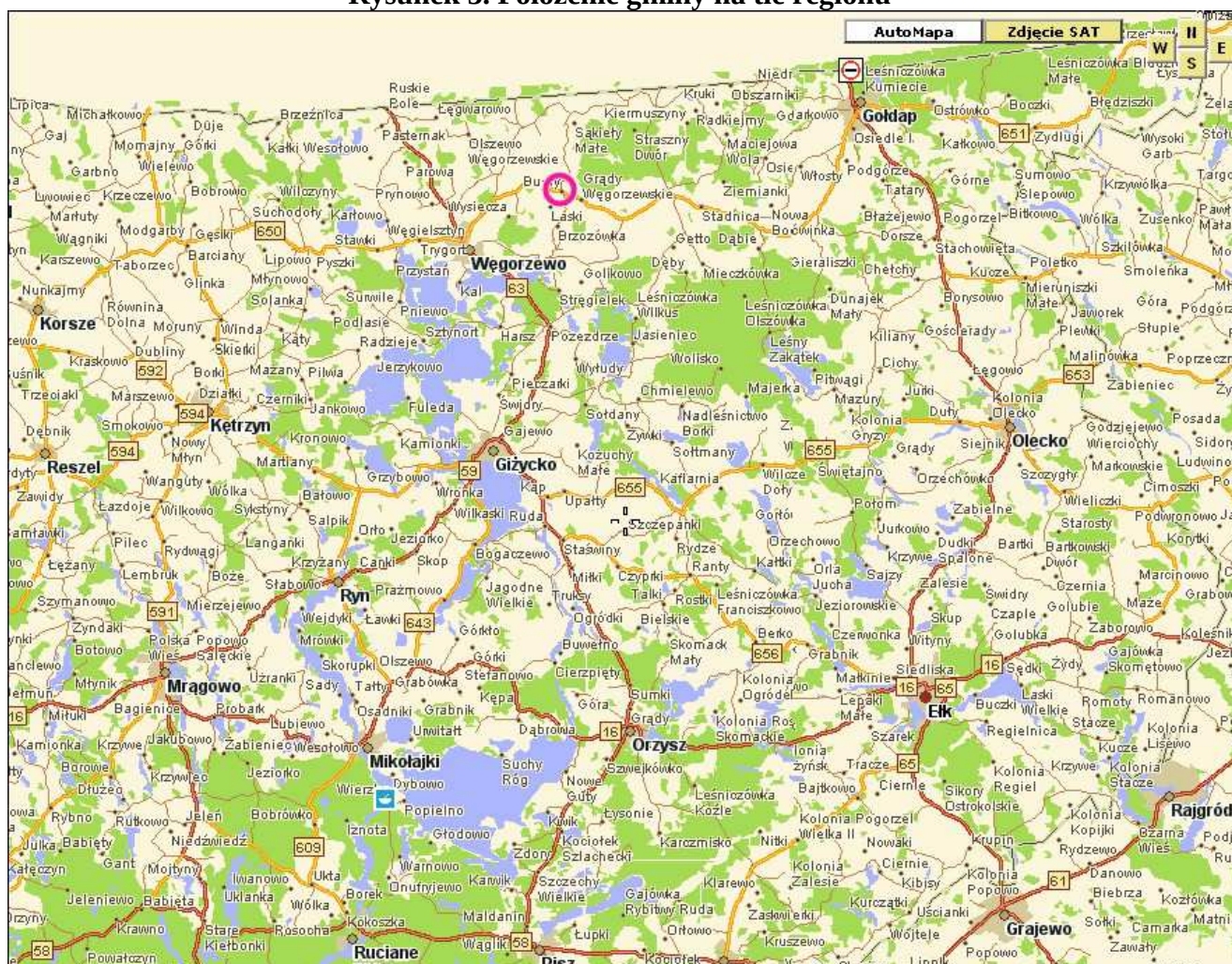
Gmina Budry jest położona w północno - wschodniej części powiatu węgorzewskiego i zajmuje obszar 17497 km². Na jej terenie znajduje się 28 miejscowości zgrupowanych administracyjnie w 17 sołectwach. Na długości 18 km gmina graniczy z Obwodem Kaliningradzkim, natomiast bezpośrednimi sąsiadami po stronie polskiej są gminy: Banie Mazurskie, Węgorzewo i Pozezdrze. Przez gminę przebiega droga wojewódzka nr 650 Węgorzewo - Banie Mazurskie - Gołdap. Gmina Budry położona jest w niedalekiej odległości od dwóch znaczących ośrodków miejskich - Węgorzewo (13,37 km) i Gołdap (37,5 km).

Gmina Budry należy do Makroregionu Pojezierze Mazurskie, który jest jednym z najatrakcyjniejszych krajobrazowo i turystycznie obszarów Polski. Na całym obszarze występują od powierzchni utwory czwartorzędowe, pokrywając ciągłą warstwą podłoża starsze. Przestrzennie dominują osady ostatniego zlodowacenia bałtyckiego. Miąższość czwartorzędu jest przestrzennie zróżnicowana, na ogół wynosi od kilkudziesięciu do ponad 200 m, przeważnie zawiera się pomiędzy 100 a 200 m. Znaczne powierzchnie zajmują osady morenowe o charakterze zwałowym.

Centrum życia gminy i ośrodkiem mieszczącym większość instytucji społeczno – gospodarczych są Budry – siedziba władz gminy. Dzięki naturalności i czystości środowiska gniazduje tu ponad 90 par bocianów, orliki, bociany czarne, można spotkać również wilki i

bobry. Przez gminę przepływają rzeki Węgorapa i Goldapa, które są nie tylko szlakami kajakowymi, ale również bogactwem fauny i flory.

Rysunek 3. Położenie gminy na tle regionu

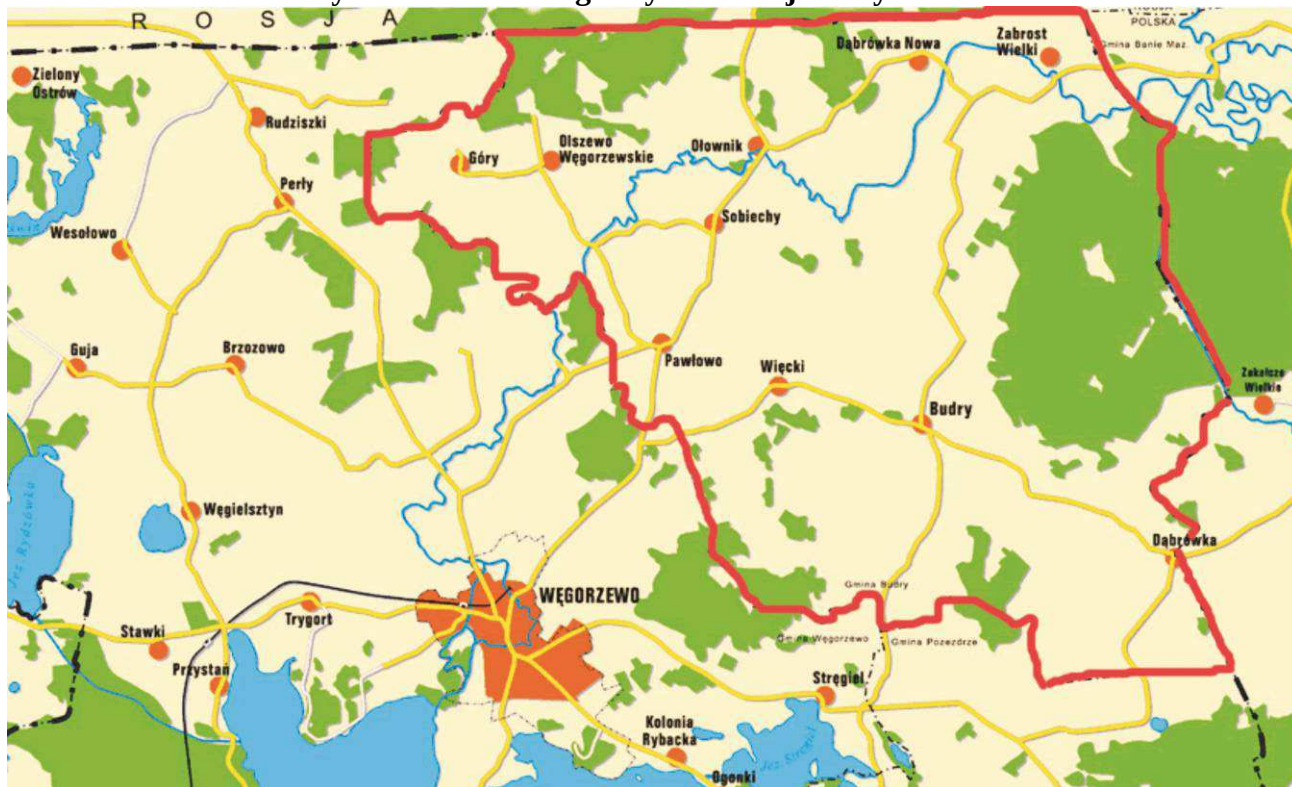

Źródło: Mapa Szukacz

Na terenie Gminy Budry znajduje się wiele atrakcyjnych obiektów, które ze względu na swój unikatowy charakter powinny prowadzić do rozwoju gminy i intensyfikacji alternatywnych źródeł dochodów mieszkańców (zwłaszcza z turystyki i agroturystyki). Jednakże brak dbałości o dorobek kulturalny, głównie ze względu na barierę finansową, doprowadził do znacznej dewastacji tych obiektów, czego ewidentnym dowodem może być dwór w Dąbrówce Nowej. Część atrakcji turystycznych znalazła się w rękach prywatnych, gdzie samorząd ma ograniczone możliwości oddziaływania, co jeszcze bardziej pogarsza sytuację.

Niewielka odległość od Węgorzewa i granicy polsko – rosyjskiej również stwarza potencjalne warunki do rozwoju gospodarczego gminy, jednak w tym celu trzeba zintensyfikować działania dotyczące promocji terenów gminy.

Rysunek 4. Obszar gminy na tle najbliższych okolic

Źródło: Powiat Węgorzewski

Gmina Budry jest typową gminą rolniczą przedstawiającą charakterystyczny wiejski krajobraz, będący bogactwem i dziedzictwem, które trzeba w nienaruszonym stanie przekazać następnym pokoleniom. Zadaniem polskiej wsi jest tym nie tylko produkcja żywności o wysokich parametrach jakościowych w zrównoważonym środowisku przyrodniczym, ale także ochrona całego środowiska naturalnego i dbanie o jego jakość. Wieś pełni w Polsce również ważną rolę gospodarczą, społeczną, ekologiczną i kulturową. Do najważniejszych elementów polskiej wsi należy zaliczyć:

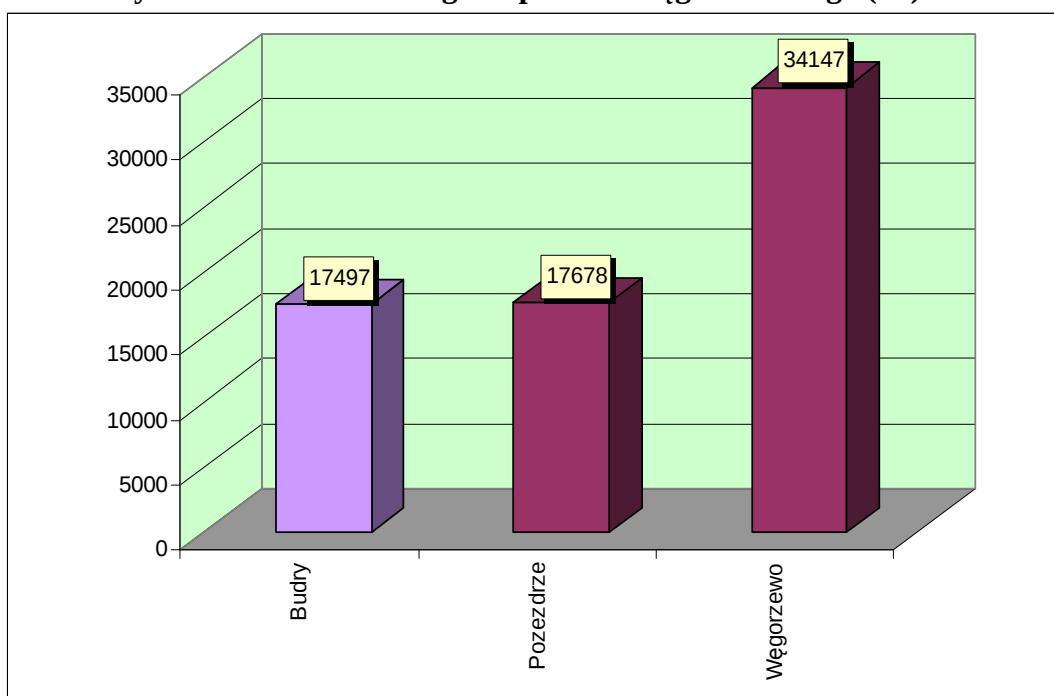
- rolnictwo – bez niego wieś przestaje być prawdziwą wsią,
- kultura – wieś jest dziedzictwem i nośnikiem tradycji narodu,
- krajobraz – wieś jest alternatywnym miejscem spędzania wolnego czasu, innym niż miasto.

Obecnie rolnicy wykonują wiele różnych zadań, od produkcji żywności poczynając, a na utrzymywaniu łąk, zachowaniu środowiska naturalnego i turystyce kończąc. Rolnictwo może więc być zdefiniowane jako wielofunkcyjne.

Zgodnie z powyższym widać, iż rolnictwo to nie tylko uprawa roślin i hodowla zwierząt, ale dla większości rolników sposób życia. Złożoność tej profesji wymaga od rolnika dużego zaangażowania i pracy we własnym gospodarstwie rolnym. Wbrew obiegowym opiniom, rolnictwo nie jest tym działem gospodarki narodowej, w którym można uzyskiwać wysoką dochodowość z prowadzonej produkcji, dlatego opłacalność większości gospodarstw na tym terenie jest nadal niska i istnieje potrzeba upowszechniania alternatywnych źródeł dochodów.

Gmina Budry jest niewielką jednostką samorządu terytorialnego powiatu węgorszewskiego, co można zaobserwować na poniższym wykresie. Na trzy samorządy terytorialne Gmina Budry zajmuje ostatnie miejsce, tuż za niewiele większą Gminą Pozezdrze, natomiast Gmina Węgorszewo jest prawie dwukrotnie większa od pozostałych. Widać więc duże zróżnicowanie jednostek samorządu terytorialnego pod względem wielkości zajmowanego obszaru, co nie pozostaje bez wpływu na możliwości rozwojowe tych obszarów i generowanie dochodów dla mieszkańców i samorządów.

Wykres 1. Powierzchnia gmin powiatu węgorszewskiego (ha) 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

3. Charakterystyka środowiska naturalnego gminy

Budowa geologiczna

Na terenie Gminy Budry można wyróżnić dwie następujące jednostki morfogenetyczne:

- wysoczyzna moreny dennej,
- równina pojezierna.

Dominującą jednostką jest wysoczyzna morenowa, która obejmuje $\frac{3}{4}$ powierzchni południowej i zachodniej część gminy i zbudowana jest głównie z glin zwałowych. W rejonach przygranicznych: zachodnim i południowym, występują wzgórza czołowo-morenowe o budowie bardziej zróżnicowanej. Obok dominacji glin zwałowych, lokalnie występują również piaski i żwiry.

Druga jednostka - równina pojezierna, występuje w północno-wschodniej części gminy, na północ od rzeki Gołdapy. Jej podłoże zbudowane jest od powierzchni z utworów osadowych: ilów, mułków, piasków i lokalnie żwirów. Są to utwory pojezierne wieku pleistocénskiego.

W dolinach rzek Gołdapy i Węgorapy występują od powierzchni utwory bagienne-torfy i namuły organiczne. Utwory takie występują również w środkowej części równiny pojeziernej oraz w licznych nieckach terenowych o niewielkim rozprzestrzenieniu. Miąższość utworów czwartorzędowych wynosi około 200-250m.

Rzeźba terenu

Pod względem fizyczno-geograficznym obszar gminy należy w większości do jednostki naturalnej zwanej Krainą Węgorapy, jedynie część południowo-wschodnia należy do Wzgórz Szeskich. Gmina Budry należy do jednego z ostatnich w Europie obszarów o dominującym udziale naturalnych cech przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Wyjątkowe walory środowiska przyrodniczego sprawiły, że tereny te znalazły się w granicach obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski”.

Ukształtowanie terenu jest odmienne w części północno-wschodniej i na pozostałym obszarze gminy.

Rejon północno-wschodni (mniej więcej na północ od rzeki Gołdapy) ma charakter równinny, położony na wysokości 90 – 105 m n.p.m. Stąd zarówno w kierunku zachodnim, jak i południowym teren się wznosi. Na zachód i południe od Gołdapy powierzchnia terenu ma charakter falisty, a w strefach zewnętrznych gminy wyraźnie pagórkowaty, osiągając kulminacje:

- na zachodzie - 160,1 m n.p.m. (Góry),
- na południu - ok. 175 m n.p.m. (Brzozowska Góra),
- na południowym wschodzie - 171,9 m n.p.m. (Piłaki Małe).

Dominującym typem krajobrazu gminy jest krajobraz morenowy falisty charakterystyczny dla obszarów polodowcowych, a tylko w strefach przygranicznych, zachodniej i południowej, zwiększa się stopień dynamiki rzeźby.

Najbardziej zróżnicowaną konfigurację posiada rejon południowy, czyli na południe od wsi Więcki-Budry oraz okolice wsi Piłaki Małe.

Deniwelacje lokalne osiągają wielkości często 10-30m, a spadki na zboczach są rzędu 10-25%.

Warunki klimatyczne

Warunki klimatyczne w Gminie Budry są znacznie gorsze aniżeli średnio w województwie warmińsko-mazurskim i około 25% gorsze niż średnio w kraju, przy czym zróżnicowanie dotyczy również obszaru gminy. Zasadnicze różnice w klimacie lokalnym zaznaczają się między częścią północno-wschodnią i pozostałym obszarem gminy.

W części zachodniej i południowej o zróżnicowanej rzeźbie warunki mikroklimatyczne uzależnione są przede wszystkim od rodzaju i wielkości form terenowych, ich ekspozycji dosłonecznej i kąta nachylenia zboczy. Zasadnicze różnice na tym terenie występują między obszarami wysoczyzny morenowej, a obniżeniami. Bardziej korzystne warunki termiczne i mniejsza wilgotność występuje na wzniesieniach terenu (zauważalne jest jednak również zróżnicowanie stosunków termiczno-wilgotnościowych na zboczach: wystawa południowa – zbocza najcieplejsze i najsuchsze, wystawa północna – zbocza chłodne i wilgotne). Są one dłużej nasłonecznione niż obniżenia i posiadają lepszą cyrkulację powietrza. Tereny te są również bardziej suche. Niekorzystnymi warunkami termicznymi i większą wilgotnością charakteryzują się tereny obniżeń. Przyczyną jest niekorzystny pionowy rozkład temperatury,

hamujący wymianę powietrza. Powoduje to utrzymywanie się zastoisk chłodnego powietrza, sprzyja wzrostowi wilgotności i powstawaniu przygruntowych mgieł. Poza tym obniżenia są krócej nasłonecznione, a częste inwersje temperatury zwiększają dobowe amplitudy termiczne.

Część południowo-wschodnia jest zupełnie odmienna pod względem warunków klimatu lokalnego od pozostałego terenu. Czynnikiem modyfikującym klimat na tym obszarze jest duży kompleks leśny wraz z otaczającymi rozległymi użytkami zielonymi. Obszar ten cechuje się niższą temperaturą powietrza, mniejszymi jej wahaniami oraz częstym występowaniem mgieł i porannych oparów. Obszary torfowiskowo-bagienne (rejon wsi Wydutki i Grądy Węgorzewskie) są dogodnym siedliskiem do rozwoju mikroorganizmów i uciążliwych dla człowieka owadów. Niekorzystnie na tym terenie przedstawia się rozkład temperatury w przygruntowej warstwie powietrza, gdyż pojawianie się przymrozków powoduje uszkodzenia roślin uprawnych. Wpływ obszaru leśnego na mikroklimat przyległego terenu polega przede wszystkim na zmniejszeniu prędkości wiatrów i osłabieniu wymiany turbulentnej, jak również powoduje odnawianie zasobów tlenu atmosferycznego.

Poszczególne elementy klimatu dla obszaru gminy przedstawiają się następująco:

- średnia roczna temperatura: $6,6^{\circ}\text{C}$,
- lipiec i sierpień - najcieplejsze miesiące: $17,8^{\circ}\text{C}$ i $16,8^{\circ}\text{C}$,
- styczeń i luty - najchłodniejsze miesiące: $-4,9^{\circ}\text{C}$ i $-4,4^{\circ}\text{C}$,
- średnia liczba dni gorących i upalnych nie przekracza: 21 dni mroźnych i bardzo mroźnych 67,
- średnie daty występowania początku i końca pór roku oraz czasu ich trwania przedstawiają się następująco:
 - przedwiośnie - średnia temperatura $0-5^{\circ}\text{C}$, trwa około 31 dni, początek przypada około 12 III i trwa 12 IV,
 - wiosna - średnia temperatura powyżej 5°C – trwa 54 dni (13 IV – 5 VI),
 - lato - średnia temperatura powyżej 15°C - trwa 92 dni (6.VI – 15 IX),
 - jesień - średnia temperatura od 15°C - 5°C , jej początek przypada na pierwszą dekadę września i trwa do 5 XI,
 - przedzimie - średnia temperatura od 5°C do 0°C , rozpoczyna się w pierwszej dekadzie listopada, średnio trwa 94 dni (9 XII – 12 III),

- opady - średnia roczna suma opadów wynosi 529 mm. Najbogatszy w opady jest sierpień (66 mm), natomiast najuboższy - luty (20 mm). Porównując średnie sumy opadów zauważa się wzrost przewagi opadów letnio-jesiennych nad zimowymi,
- pokrywa śnieżna utrzymuje się średnio przez 107 dni, średnie daty pojawiania się przypadają na początek grudnia, a zanikanie na koniec drugiej dekady marca,
- liczba dni z burzą wynosi średnio 14 dni, z mgłą 25 dni, przy czym najwięcej przypada na listopad, najmniej na czerwiec,
- dni bezprzymrozkowych w ciągu roku notuje się około 161. Skrajne daty występowania przymrozków przypadają po raz pierwszy na trzecią dekadę września, po raz ostatni na koniec maja,
- średnia liczba okresu wegetacyjnego wynosi 194, a jego rozpoczęcie przypada na drugą dekadę kwietnia, zakończenie na koniec października,
- wiatry - w układzie rocznym dominują z kierunku południowo-wschodniego. Wiatrów północno-wschodnich i północnych notuje się najmniej. Taki układ odnosi się do okresu zimowego, wiosennego i jesiennego. Latem dominują wiatry z kierunku północno-zachodniego, przy najmniejszym udziale wiatrów północno-wschodnich.

Gleby

Na terenie gminy występuje stosunkowo duże zróżnicowanie udziału gleb według klas bonitacyjnych, zarówno na gruntach ornych, jak i na użytkach zielonych.

Tabela 1. Udział gleb wg klas bonitacyjnych

Wyszczególnienie	Klasa bonitacji gleb						
	III A	III B	IV A	IV B	V	VI	VI Z
Grunty orne	0,6	19,0	48,8	15,4	12,4	3,8	0,0
Użytki zielone	31,4		46,1		14,5	8,0	0,0

Szczegółowe dane wyglądają następująco:
Grunty orne:

- Kompleks 2 - pszenny dobry, dominuje wśród kompleksów glebowych. Charakteryzuje się dość zróżnicowanym składem gatunkowym. Gliny lekkie w całym profilu glebowym występują w południowej i w północno-wschodniej części gminy. Gliny średnie, ciężkie i pylaste zajmują część północno-zachodnią. Dobrze wykształcony poziom orno-próchniczny, bogactwo składników pokarmowych powoduje, że gleby te są żyzne i wydajne. Udają się na nich prawie wszystkie rośliny uprawne. Należą do IIIA i IIIB klasy bonitacyjnej,
- Kompleks 3 - pszenny wadliwy, występuje na obszarach o znacznie zróżnicowanej rzeźbie terenu zajmując zbocza i szczyty wzniesień. Gleby tego kompleksu o klasie bonitacyjnej IIIA, IVA i IVB mają jednolity skład mechaniczny - glina lekka w całym profilu glebowym. Charakteryzują się jednak niską zawartością próchnicy i płytszym poziomem orno-próchnicznym. Ponadto narażone są na szybki spływ wody powierzchniowej, co w okresie wegetacyjnym powoduje okresowe niedobory wilgoci. W suchych okresach roku notuje się obniżkę plonów. Dobór uprawianych gatunków roślin na glebach tego kompleksu jest stosunkowo wąski i ogranicza się do pszenicy, kukurydzy, słonecznika pastewnego i lucerny. Największe obszary gleb kompleksu 3-go występują na południe od wsi Budry i Ołownik.
- Kompleks 4 - żytni bardzo dobry, obejmuje gleby lżejsze od powierzchni a dominującym składem gatunkowym są piaski gliniaste mocne zalegające na glinie lekkiej na głębokości 100cm. Mniejszy udział mają piaski gliniaste lekkie pylaste podścielone gliną. Gleby tego kompleksu są strukturalne, mają dobrze wykształcony poziom próchniczny, oraz właściwe stosunki wodne. Pod wpływem stosowania przez dłuższy czas racjonalnego nawożenia i umiejętnej uprawy, gleby te osiągają wyższy stopień kultury co daje możliwość uprawy tych samych roślin co w kompleksach pszennych. Natomiast uprawa żyta i ziemniaków jest bardziej opłacalna przy niższym stopniu kultury.

W klasyfikacji bonitacyjnej gleby te zaliczone są przeważnie do klasy IIIA, IIIB i IVA i skupiają się głównie w okolicach wsi Pawłowo, Brzozówko, Radziszewo.

- Kompleks 5 - żytni dobry, zajmuje znikomą powierzchnię, a w jego skład wchodzi gleby lżejsze i mniej urodzajne. Są to głównie gleby wytworzone z piasków gliniastych lekkich zalegających na zwięźlejszym podłożu, należące do IVA IVB klasy bonitacyjnej. Charakteryzują się one mniejszą zawartością składników

pokarmowych i większą wrażliwością na suszę. Podstawowymi roślinami uprawianymi na glebach tego kompleksu jest żyto, ziemniaki, owies jęczmień oraz inne rośliny o niezbyt wysokich wymaganiach, a planowanie zależne jest od sposobu gospodarowania i opadów atmosferycznych.

- Kompleks 6 - żytni słaby, występuje w rejonie wsi Więcki, Budry i Popioły. Skład gatunkowy tego kompleksu jest dość zróżnicowany z przewagą piasków słabogliniastych zalegających na piasku luźnym na głębokości 100cm. W klasyfikacji bonitacyjnej zaliczane są do klasy V. Są to gleby piaszczyste, ubogie w składniki pokarmowe, a zawartość próchnicy jest stosunkowo niska. Ze względu na słabą zdolność zatrzymywania wody są okresowo lub trwale zbyt suche. Stąd też dobór roślin uprawnych jest bardzo ograniczony i sprowadza się do żyta, owsa, ziemniaków, seradeli, łubinu.
- Kompleks 7 - żytni bardzo słaby, występuje w sąsiedztwie szóstego, głównie w środkowej części gminy. W jego skład wchodzi gleby najslabsze, suche, wytworzone z piasków luźnych i piasków słabogliniastych przechodzących dość płytko w piasek luźny. Zaliczane są do VI klasy bonitacyjnej. Gleby te są ubogie w składniki pokarmowe, a jednocześnie przeważnie trwale za suche. Poprzez nawożenie mineralne można uzyskać tylko nieznaczny wzrost plonów. Na glebach tego kompleksu uprawia się prawie wyłącznie żyto i łubin.
- Kompleks 8 - zbożowo-pastewny mocny, zajmuje na terenie gminy dość znaczne powierzchnie, szczególnie w części północno-wschodniej - rejon wsi Zabrost, Budzewo oraz występuje dość licznie na mniejszych powierzchniach w części północno-zachodniej i południowej. W jego skład wchodzi gleby zwarte o składzie gatunkowym odpowiadającym kompleksowi drugiemu, zasobne w składniki pokarmowe, potencjalnie żyzne. Właściwości fizyczne tych gleb, a przede wszystkim układ stosunków wodnych powodują, że gleby te są wadliwe ze względu na nadmierne uwilgotnienie. Jest to utrudnieniem w stosowaniu prawidłowej agrotechniki /późne obsychanie wiosną/ i ogranicza dobór roślin. Na glebach tego kompleksu wyższe plony uzyskuje się w latach suchych. Największy udział wśród roślin uprawnych stanowią pastewne. Po uregulowaniu stosunków wodnych gleby tego kompleksu przechodzą do kompleksu pszennego dobrego lub żyniego bardzo dobrego.

- Kompleks 9 - zbożowo-pastewny słaby, obejmuje gleby lekkie wytworzone z piasków i okresowo podmokłe. Nadmierne uwilgotnienie występuje przeważnie w okresie wiosennym, powodując wymakanie zbóż oraz opóźnienie terminu sadzenia ziemniaków. Gleby tego kompleksu w zależności od składu mechanicznego i stopnia podmokłości zaliczane są do klas bonitacyjnych od IVA do VI. Nadają się pod uprawę roślin kapustnych, owsa mieszanek zbożowo-pastewnych. W porównaniu z kompleksem 8 gleby te znacznie szybciej obsychają, a okres wegetacyjny jest tylko nieznacznie skrócony. Po zmeliorowaniu przechodzą do kompleksów 6 i 7. Regulacja stosunków wodnych na tych glebach jest trudna ze względu na to, że drenowanie likwiduje okresowe nadmierne uwilgotnienie, ale jednocześnie pogłębia okresową suszę. Kompleks 9 na obszarze gminy występuje głównie w rejonie wsi Budzewo.

Użytki zielone:

- Kompleks 1z - skupia użytki zielone bardzo dobre i dobre w klasie bonitacyjnej I i II, występuje w rejonie Zabrost Wielki i Sakiły Małe. Łąki i pastwiska należące do tego kompleksu są najlepszymi użytkami zielonymi. Typologicznie są to mady o składzie gatunkowym pyłu zwykłego w całym profilu lub zalegającego na łąkach zwykłych i pylastych. Użytki zielone tego kompleksu mają uregulowane stosunki wodne i są dobrze zagospodarowane. Z reguły są trzykośne i dają wysokie plony siana.
- Kompleks 2z - dominuje na terenie gminy, a w skład jego wchodzi użytki zielone średnie. Zaliczane są tu gleby III i IV klasy łąk i pastwisk. Pod względem typologicznym i gatunkowym są różnorodne, a przeważają mady przy mniejszym udziale torfów i gleb murszowych. W składzie mechanicznym znaczny udział mają pyły oraz łąki, piaski gliniaste i gliny. Stosunki wodne tych gleb nie są w pełni uregulowane, okresowo są za suche lub nadmierne uwilgotnione. Największe powierzchnie kompleksu 2z znajdują się w rejonie wsi Budzewo, Pietrele, Zarost oraz Wydutki.
- Kompleks 3z - ma najmniejszy udział wśród użytków zielonych i należy do słabych i bardzo słabych. Kompleks ten obejmuje gleby bagienne i pobagienne zaliczane do V i VI klasy ze względu na ich duże zabagnienie, wynikające z nieuregulowania stosunków wodnych i słabego zagospodarowania. Najliczniej występują gleby torfowe oraz mady i czarne ziemie. Gleby tego kompleksu wymagają uregulowania stosunków wodnych i należytego zagospodarowania.

Występują na terenie gminy w sąsiedztwie kompleksu 2z, a największy obszar skupia się w rejonie wsi Grądy Węgorzewskie i Wydutki.

Sieć hydrograficzna

Wody powierzchniowe

Wszystkie wody powierzchniowe na obszarze Gminy Budry znajdują się całkowicie w dorzeczu Pregocy. Sieć hydrograficzną Gminy Budry tworzą:

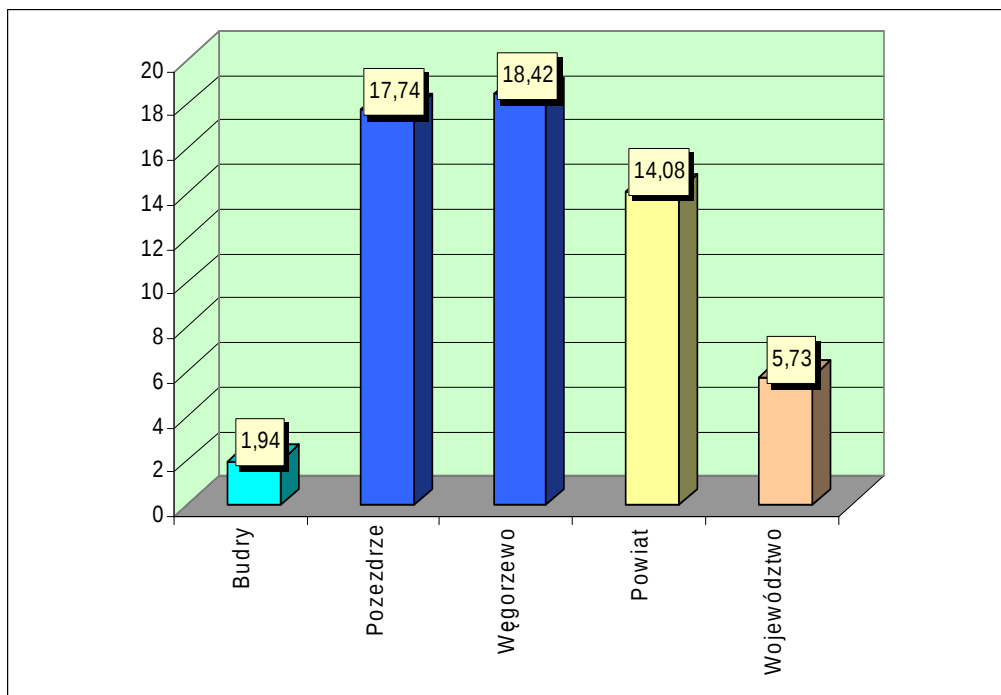
- rzeka Węgorapa (część środkowego jej biegu) wraz z głównym spływem dopływowym rzeką Gołdapą (dolny bieg i ujście),
- Kanał Brożajcki łączący Gołdapę i Węgorapę, którego koryto stanowi zarazem granicę gminy: Budry i Banie Mazurskie,
- krótkie ciek, kanały odwadniające, doprowadzalniki, szczegółowe rowy melioracyjne na obszarach zmeliorowanych.

Ogólna charakterystyka zlewni

Na obszarze gminy Budry dominują doliny dwóch rzek: Węgorapy i Gołdapy. Na odcinku od granicy z gminą Węgorzewo do ujścia Gołdapy dolina Węgorapy jest wąska, koryto rzeki wcięte i silnie meandrujące. Dno doliny wyścielają osady aluwialne i częściowo torf. Za połączeniem z Gołdapą, Węgorapa na całej długości płynie w szerokiej zatorfionej dolinie. Bieg jej uprzednio kręty, wskutek robót melioracyjnych został wyprostowany, a spadek zredukowany budowlami piętrzącymi. Pozostały liczne starorzecza, a dolina rzeki pocięta jest rowami służącymi do gospodarowania wodą na użytkach zielonych. Podobny wygląd przedstawia dolina Gołdapy od kanału Brożajckiego do ujścia. Zlewnia kanałów: Brożajckiego, Dopływowego i Minockiego jest w głównej części zalesiona.

Na pozostałym obszarze zlewni zbudowana jest z glin zwałowych. Rzeźba terenu pagórkowata z licznymi zagłębieniami bezodpływowymi i obniżeniami suchymi lub podmokłymi (mokradła, torfowiska, oczka wodne) - deniwelacje rzędu 30 – 50 m.

Wykres 2. Udział wód powierzchniowych w gminach powiatu węgorzewskiego 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Opis ważniejszych wód powierzchniowych gminy:

1. Rzeka Węgorapa

Jest to główna rzeka gminy Budry, a zarazem jeden z ważniejszych (po Łynie) dopływów Pregocy. Obszarem źródłowym Węgorapy jest północny kompleks Wielkich Jezior Mazurskich - wypływa ona z jeziora Mamry w rejonie Węgorzewa. W miejscowości Czerniachowsk (Obwód Kaliningradzki) uchodzi do Pregocy, za pośrednictwem której daje połączenie z Bałtykiem.

Całkowita długość Węgorapy wynosi 139,9km, z czego w Polsce 43,9km – rzeka przekracza granicę w km 96,0 /kilometraż liczony jest od jej ujścia do Pregocy/ na terenie gminy Banie Mazurskie. W obrębie gminy Budry długość Węgorapy wynosi ~25 km. W km 114,3 wpada do Węgorapy Gołdapa.

2. Rzeka Gołdapa

Gołdapa stanowi główną oś hydrograficzną ziemi gołdapskiej. Jej górny odcinek - Jarka, dopływa od wschodu do południowego skraju jeziora Gołdąp. Po niecałych 300 m wypływa z niego już jako Gołdapa. Jest to dopływ Węgorapy o całkowitej długości 89 km i dorzeczu 678,4 km².

W gminie Budry znajduje się dolny odcinek rzeki od Kanału Brożajckiego do ujścia do Węgorapy o długości 16,7 km. Koryto rzeki na znacznych odcinkach jest przekształcone wskutek prowadzonych robót melioracyjnych (bieg wyprostowany, ogroblowania, jazy piętrzące), których celem było wykorzystanie przepływu rzeki do nawodnień użytków zielonych zlokalizowanych w jej dolinie.

Na niektórych odcinkach rzeka pokonuje znaczną różnicę wysokości wynoszącą około 117 m. Dla kajakarzy rzeka stanowi niezwykle malowniczą, choć niełatwą trasę. Walory krajoznawcze z naddatkiem kompensują trudy spływu.

3. Kanał Brożajcki

Kanał ten stanowi sztuczne połączenie Gołdapy i Węgorapy o długości 7,56 km. i powstał jako jeden z odcinków drogi wodnej dla spławu drewna do Królewca. Zaprojektował go budowniczy Kanału Mazurskiego, Jan Władysław von Suchodolec. Kanał o dł. 8 km przekopano w 1733 r. od wsi Miczuły nad Gołdapą ku północy do majątku Brożajcie nad Węgorapą, przecinając Lasy Skaliskie. Jako droga wodna służył krótko. Restauracji Kanału dokonano w latach 1824-26, dodając śluzę w Miczułach, tym razem w celu zmeliorowania okolicy, aby uzyskać paszę dla bydła. W latach 1844-50, po wydaniu przez Fryderyka Wilhelma IV ustawy o odwadnianiu mokradeł, powstał Kanał Dopływowy w zachodniej części lasu (istniejący do tej pory) i sieć rowów odwadniających. Z biegiem czasu Kanał stracił znaczenie, zamulił się i zarósł (przy znacznej pomocy bobrów). Niedrożna sieć rowów spowodowała ponowne zabagnienie lasu; śluzy i jazy niszczej. Obecnie Kanał jest atrakcją turystyczną na szlaku kajakowym.

Kanał bierze swój początek w km 16,7 Gołdapy (WG jazu Miczuły) i łączy się z Węgorapą w km 98,2 w m. Brożajcie. Spadek kanału zredukowany jest na pięciu stopniach wyposażonych w urządzenia upustowe i ujęcia wody do nawodnień. Służy do przeprowadzania wód wielkich latem – koryto ma przepustowość do 23m³/s. Wzdłuż kanału biegnie granica gmin Budry i Banie Mazurskie.

4. Doprowadzalniki i rowy melioracyjne

Doliny rzek Węgorapy i Gołdapy zagospodarowane jako użytki zielone wyposażone są w gęstą sieć urządzeń melioracyjnych. Występują tu doprowadzalniki prowadzące wodę z ujęć przy jazach na kwatery nawadniane oraz rowy nawadniające.

Doprowadzalnik kanał Dopływowy zasilający znaczny kompleks użytków zielonych wodą z ujęcia na kanale Brożajckim łączy się następnie z Kanałem Minockim i wpada do Węgorapy przy jazie „Dąbrówka Nowa”.

5. Węzeł wodny Węgorapa – Gołdapa – Kanał Brożajcki

Wody powierzchniowe Gminy Budry tworzą układ połączonych rzek i kanałów przystosowanych do racjonalnego gospodarowania wodą i gospodarczego jej wykorzystania.

Na ciekach węzła wodnego można prowadzić racjonalną gospodarkę wodną, gdyż wyposażony jest on w niezbędną zabudowę hydrotechniczną, a sytuacja hydrologiczna jest uporządkowana.

Węzeł wodny Węgorapa - Gołdapa – Kanał Brożajcki wyposażony jest w kompleksową zabudowę wodno - melioracyjną. Oprócz budowli piętrzących (jazów), na obiekcie wykonano niezbędną sieć doprowadzalników, rowów melioracyjnych, zastawek, rurociągów drenarskich i przepustów – w ten sposób zagospodarowano melioracyjnie i łąkarsko żyzne doliny rzek w celu intensywnego ich użytkowania.

W obrębie węzła wodnego zlokalizowane są następujące budowle piętrzące:

1. Jazy główne:

- Miczuły – jaz rozrządowy do sterowania przepływem wód wielkich rzeki Gołdapy – na Kan. Brożajcki lub na dolny bieg rzeki,
- Mieduniszki –końcowy (wylotowy) jaz całego układu, korygujący odpływ zarówno w warunkach powodziowych jak i niżówkowych.

2. Jazy do nawodnień:

- WĘGORAPA – Dąbrówka Nowa, Jurgucie,
- GOŁDAPA - Budzewo, Zawady Małe, Budry, Popioły,
- KANAŁ BROŻAJCKI – Bąkowo, Polski. Pozostałe jazy kanału służą do redukcji spadku, a jaz końcowy w Brożajciach użytkowany jest obecnie jako elektrownia wodna (został do tego celu gruntownie przebudowany).

6. Elektrownie wodne

Na terenie Gminy Budry, w Ołowniku, na rzece Węgorapie istnieje jedna Mała Elektrownia Wodna wraz z jazem - wybudowane zostały przed 1945 r.

W latach 70-tych i 80-tych użytkownikiem obiektu był Zakład Energetyczny w Olsztynie, natomiast obecnie właścicielem elektrowni jest osoba prywatna. Obiekt został rozbudowany, odrestaurowany i jest w bardzo dobrym stanie technicznym. Rozruch elektrowni po modernizacji nastąpił w 2002 r.

Fot. 1. Elektrownia wodna w Ołowniku

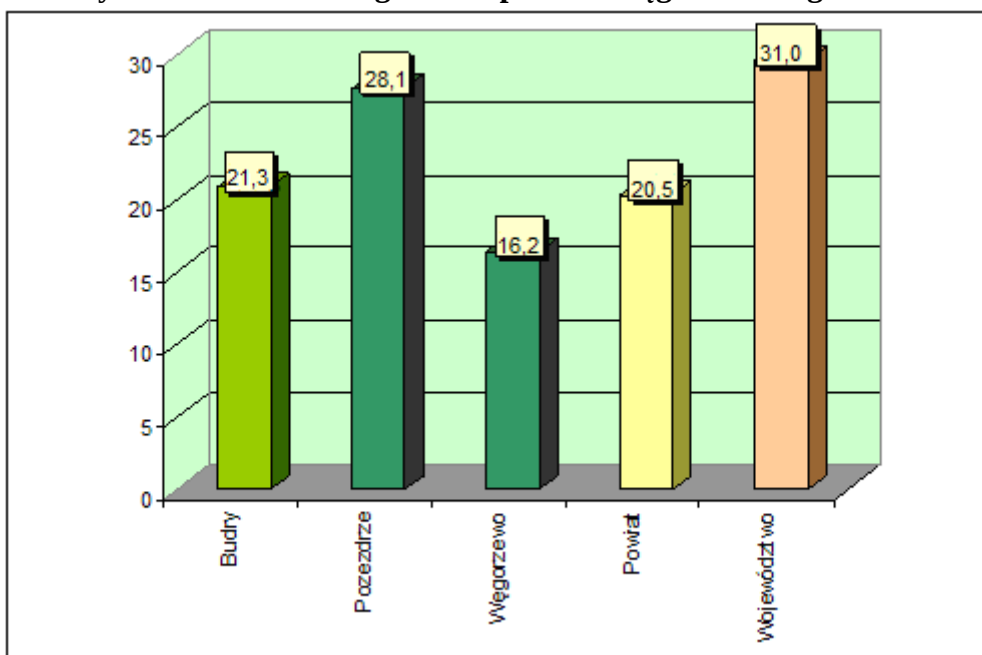

Lasy

Lasy i zalesienia na terenie gminy Budry zajmują powierzchnię 3 813,9 ha. Największym kompleksem leśnym jest kompleks Skalisko, położony przy granicy z gminą Banie Mazurskie. Jego łączna powierzchnia to około 6.000ha , przy czym na terenie gminy znajduje się niecałe 50% jego powierzchni. Pozostałe lasy gminy składają się z kompleksów znacznie mniejszych, nie przekraczających 450 ha. Olszewo, Ołownik i Kalskie Nowiny wraz z szeregiem mniejszych kompleksów położone są peryferyjnie wzdłuż granicy północnej, zachodniej i południowej. W części środkowej gminy, która jest praktycznie bezleśna,

występują jedynie kompleksy bardzo małe, nie przekraczające 30 ha i składające się z reguły z zalesionych terenów podmokłych, często wzdłuż cieków wodnych.

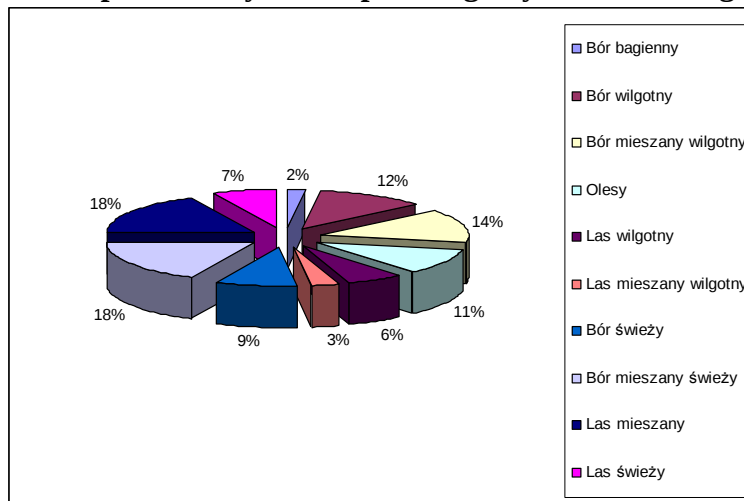
Wykres 3. Lesistość w gminach powiatu węgorszewskiego 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Wśród siedlisk leśnych gminy dominują siedliska wilgotne, podmokłe i fragmentami bagienne, zajmujące ponad 40% powierzchni leśnej. Koncentrują się one przede wszystkim w kompleksie Skalisko, fragmentarycznie występując również w drobnych kompleksach w postaci Olsów. Większość tych siedlisk stanowią Bory wilgotne i Bory mieszane wilgotne - fragmentarycznie Lasy wilgotne i Olsy. Mniejsze kompleksy, wchodzące w skład Nadleśnictwa Borki złożone są głównie z siedlisk lasowych, jak las mieszany i Las świeży, przechodząc w części południowej w Bór mieszany świeży. Bory mieszane świeże i Lasy mieszane występują również bardzo licznie na terenie kompleksu Skalisko. W efekcie procentowy udział poszczególnych siedlisk przedstawia się następująco:

Wykres 4. procentowy udział poszczególnych siedlisk w gminie

Wśród głównych komponentów lasotwórczych gminy pozycję dominującą zajmuje świerk, występujący jako gatunek panujący na 28% powierzchni. Na miejscu drugim występuje sosna - 26%, miejsce trzecie zajmuje Brzoza, a w dalszej kolejności Olsza, Wierzba i Jesion. Tak Sosna, jak i Świerk wytwarzają drzewostany średniej i słabej jakości hodowlanej i technicznej. Przyczyną tego jest silnie wahający się poziom wód gruntowych oraz bytowanie drzewostanów na siedliskach o silnym nawilgoceniu.

Teren gminy Budry charakteryzuje się znaczną ilością barwnych pól orných, pastwisk, łąk i nieużytków. Połączenie pól wraz z naturalnym krajobrazem tworzy ciekawy pejzaż, który niesamowitą barwą i kolorytem cieszy oczy turystów. Spotkać tu można popularne zioła: macierzankę zwyczajną, dziurawiec pospolity, chabry oraz wiele różnobarwnych kwiatów.

Na terenie gminy, w miejscach silnie nawodnionych, bagnach, w zakolach rzek powstały również torfowiska, które są elementem naturalnym, nie wykształconym przez człowieka.

Ochrona przyrody

Funkcjonowanie środowiska przyrodniczego określane jako wzajemne związki i oddziaływania, jakie zachodzą pomiędzy ekosystemami i elementami przyrody, jest zależne od struktury układu przyrodniczego oraz negatywnych oddziaływań działalności człowieka na środowisko. Na terenie gminy można wyróżnić następujące struktury:

- korytarz ekologiczny rzeki Węgorapy, Gołdapy i Kanału Brożajckiego,

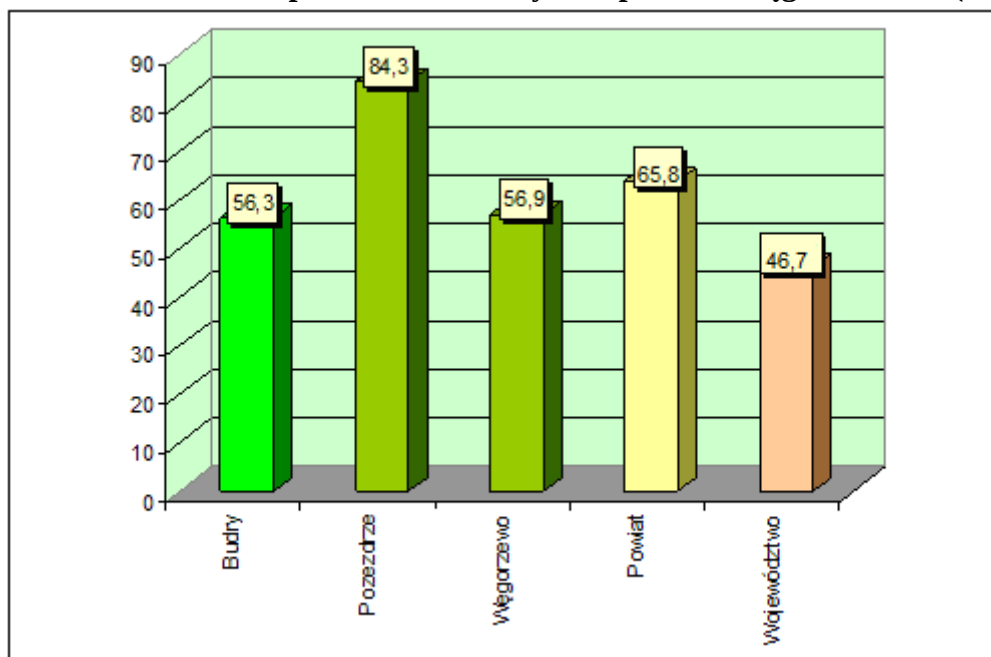
- zwarty kompleks użytków zielonych związanych z siecią urządzeń nawadniająco-odwadniających (tereny w zasięgu oddziaływania wód wielkich),
- kompleks leśny Skalisko,
- ekosystem rolno - leśny obejmujący pozostałą część gminy.

Układ taki stwarza dość dogodne warunki do prawidłowego funkcjonowania przyrody.

Na terenie gminy Budry nie występuje ochrona w formie parków krajobrazowych, ani ochrona rezerwatowa. W koncepcji sieci ekologicznej ECONET - PL, obszar gminy położony jest poza obszarami ważnymi dla funkcjonowania krajowej sieci ekologicznej. Obszar gminy położony jest poza terenami zlewni pojeziernej, z wyjątkiem południowych i zachodnich fragmentów. Na tych terenach należy zwiększyć reżimy w gospodarce ściekowej oraz wprowadzić formy gospodarowania mniej uciążliwe dla środowiska. Wynika to z konieczności ochrony jezior przed procesem degradacji.

Na terenie gminy znajduje się natomiast *Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Gołdapy i Węgorapy*, który zajmuje powierzchnię 9 854 km², występuje również obszar Natura 2000: obszar specjalnej ochrony ptaków *Lasy Skaliskie* PLB280011 – powierzchnia na terenie gminy Budry wynosi 6 908,3 ha oraz obszar mający znaczenie dla Wspólnoty (*Niecka Skalska* PLH280049).

Wykres 5. Udział obszarów prawnie chronionych w powiecie węgorzewskim (%) 2014 r.

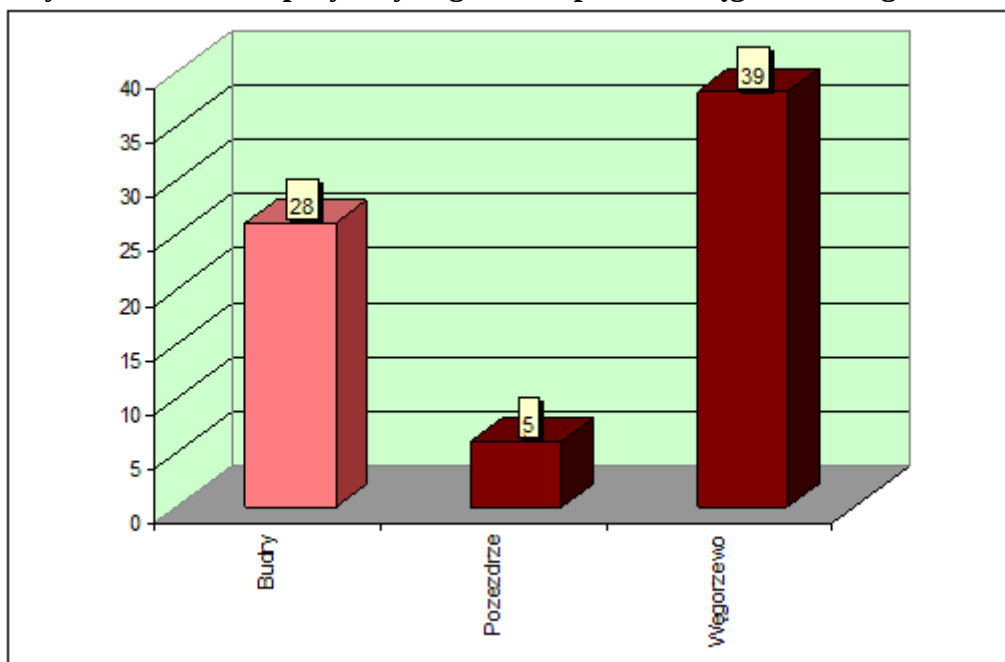

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Pomniki przyrody

Na terenie gminy znajduje się 28 pomników przyrody, które z pewnością stanowią atrakcję turystyczną, zwłaszcza olbrzymie dęby w kompleksie Skalisko.

Wykres 6. Pomniki przyrody w gminach powiatu węgorszewskiego 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Fot. 2. Zabytkowy dąb w kompleksie Skalisko

4. Dziedzictwo kulturowe i turystyka gminy

Charakterystyka środowiska kulturowego

Zabytki sakralne

Z zabytków sakralnych na terenie gminy znajdują się trzy obiekty sakralne. Dwa kościoły: w Budrach (zespół kościoła ewangelickiego obecnie rzymskokatolicki p.w. św. Trójcy: kościół murowany 1739 r., wieża 1888 r., plebania murowana pocz. XX w.) i Dąbrówce Nowej (zespół kościoła ewangelickiego obecnie filialnego rzymskokatolickiego p. w. Najświętszej MP: kościół murowany 1732 r., plebania obecnie dom mieszkalny murowany pocz. XIX w.) pochodzące z XVIII w. są typowymi budowlami ewangelickimi, skromnymi w formach, powstającymi w tym czasie na Mazurach. Kościół w Olszewie Węgorzewskim (zespół kościoła ewangelickiego obecnie rzymskokatolicki p. w. Podwyższenia Św. Krzyża: kościół murowany 1903-1905, plebania murowana 1903-1905, budynek gospodarczy murowany 1903-1905.), o formach neogotyckich, został ufundowany z okazji 200 lecia powstania Królestwa Pruskiego, jest jednym z trzech tego typu obiektów na Mazurach i bliźniaczym do obiektu w Kociołku Szlacheckim gmina Pisz.

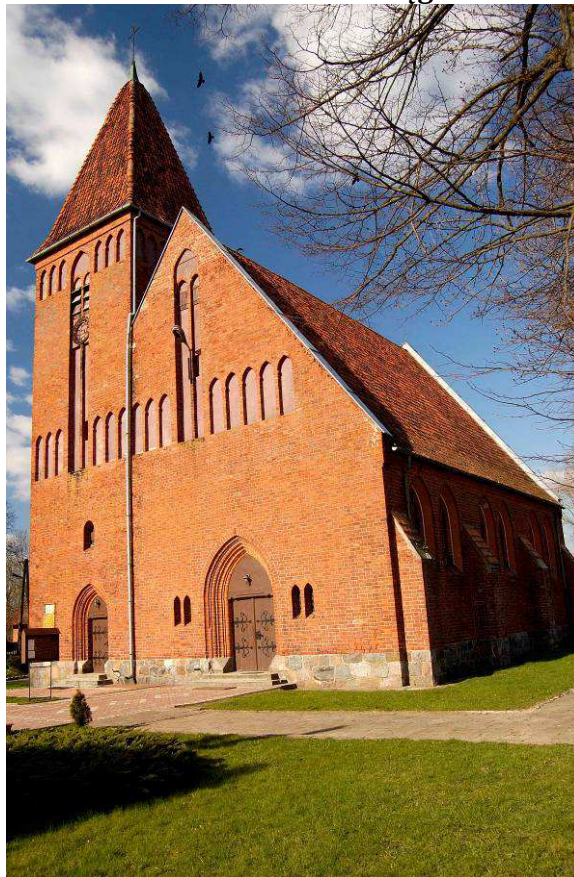
Fot. 3. Kościół w Budrach

Fot. 4. Kościół w Dąbrówce Nowej

Fot. 5. Kościół w Olszewie Węgorzewskim

Dwory i folwarki

Tego rodzaju zabytki są reprezentowane przez niewielką grupę obiektów związanych z ziemiaństwem wschodniopruskim. Są to dwory o typowych dla Mazur formach, niestety, w dużym stopniu przebudowane. Należy w tym miejscu wymienić: Budzewo (zespół dworsko – parkowy: dwór murowany, obora, stajnia, spichlerz, wszystkie budynki murowane - XIX/XX w., park XIX w.); Dąbrówka Nowa (zespół dworsko-parkowy: pałac murowany początek XX w., obora murowana XIX/XX w., magazyn murowany XIX/XX w., park XIX w.); Kaczorówko (zespół dworsko-parkowy: dwór, 3 obory, wszystkie budynki murowane - początek XX w., park XIX/XX w.); Pochwałki (zespół dworsko-parkowy: dwór, 2 obory, magazyn, łaźnia, wszystkie budynki murowane - początek XX w., park XIX/XX w.); Więcki (pozostałości zespołu dworsko-parkowego: pałac - obecnie szkoła murowany XIX/XX w., budynek inwentarski murowany XIX/XX w., park dworski XIX, XX w. wraz z zabudową folwarczną).

Szczątkowo zachowały się także zespoły dworskie w miejscowości Ołownik (pozostałości zespołu dworskiego: 2 obory, budynek gospodarczy, wszystkie budynki murowane - pocz. XX w., park, XIX, XX w.), Zabruzd Wielki (pozostałości zespołu dworsko-parkowego: obora murowana XIX/XX w., park XIX, XX w.), Waltrówka (pozostałości zespołu dworsko-parkowego: 3 obory, kuźnia, wszystkie budynki murowane - XIX/XX w.), Zabrost Wielki (pozostałości zespołu dworsko-parkowego: 3 murowane obory z początku XX w. i drewniana stodoła z początku XX w.).

Fot. 6. Dwór w Budzewie

Fot. 7. Dwór w Dąbrowce Nowej

Fot. 8. Dwór w Pochwałkach

Fot. 9. Dwór w Więckach

Zabudowa zabytkowa

Zabytkową zabudowę wiejską stanowią domy i zagrody murowane w większości z przełomu XIX i XX w. lub okresu międzywojennego. Wznosili je miejscowi rzemieślnicy stosujący przyjęte powszechnie technologie, rodzaje materiałów i formy zdobnicze.

Ważnymi budynkami na wsiach były karczmy - Węzówka (XIX/XX w.) posiadająca formę typową dla całego terenu Mazur.

Budynki, w których znajdowały się szkoły (przeważnie jedno- lub dwuklasowe) zachowały się w wielu wsiach - Budry (XX w.), Budzewo (XX w.), Brzozówka (zespół szkolny: budynek szkolny i gospodarczy z okresu międzywojennego), Pawłowo, Piłaki Małe (XX w.), Popioły, Sobiechy, Więcki (zespół dawnej szkoły: budynek szkolny i gospodarczy początek XX w.).

Zachowały się również pozostałości dworca kolejowego przy nieczynnej linii kolejowej w Budrach (pierwotny budynek dworcowy, obecnie dom mieszkalny murowany z 1899 r., rampa kolejowa).

W gminie z budynków technicznych zachowały się młyny: w Budrach (XX w.), Popiołach (młyn elektryczny kamienno-murowany początek XX) i elektrownia w Ołowniku (zespół elektrowni wodnej: elektrownia i rozdzielnia początek XX w., jaz początek XX w., dom murowany początek XX w.).

Najciekawszym elementem budownictwa zabytkowego jest kompleks zabudowy wsi w Zabroście Wielkim powstały na podstawie jednorodnych planów budowlanych w tym samym czasie (zagroda nr 5: dom murowany ok. 1916 r., budynek inwentarski [stajnia, obora, chlew] murowany ok. 1916 r., brama murowano-drewniana ok. 1916 r.; zagroda nr 6/7: dom murowany ok. 1916 r., budynek inwentarski [stajnia, obora, chlew] murowany ok. 1916 r., brama, murowano-drewniana ok. 1916; zagroda nr 8: dom murowany ok. 1916 r., budynek inwentarski [stajnia, obora, chlew] murowany ok. 1916 r., brama, murowano-kamienna ok. 1916 r.; zagroda nr 9: dom murowany ok. 1916 r., budynek inwentarski [stajnia, obora, chlew] murowany ok. 1916 r., brama, murowano-kamienna ok. 1916 r.; dom nr 10 murowany ok. 1916 r.; zagroda nr 11: dom murowany ok. 1916., budynek inwentarski [stajnia, obora, chlew] ok. 1916 r., brama, murowano-kamienna ok. 1916 r.; dom nr 14 murowany ok. 1916 r.; zagroda nr 15: dom murowany ok. 1916 r., budynek inwentarski [stajnia, obora, chlew] ok. 1916 r., brama, murowano-kamienna ok. 1916 r.; zagroda nr 19: dom murowany ok. 1916 r., budynek inwentarski [stajnia, obora, chlew] ok. 1916 r., brama, murowano-kamienna ok. 1916 r.).

Inne bardzo ciekawe obiekty to remiza w Budrach, murowana z pocz. XIX w., kuźnia w Piłakach Małych, murowana z pocz. XX w. oraz most drogowy w Wężówce, stalowo-ceglany, pocz. XX w.

Fot. 10. Zabudowa w Zabroście Wielkim

Fot. 11. Remiza w Budrach

Fot. 12. Młyn w Budrach

Zabytki ruchome

Tego rodzaju zabytki stanowią wyposażenie kościoła w Olszewie Węgorzewskim. Ołtarz barokowy z XVIII, XX w., ambona z 2 poł. XVII w., krucyfiks z 2 poł. XX w., dwa świeczniki z 1691 r. i balustrada z 2 poł. XVII w. W kościele w Dąbrówce Nowej zachowała się płyta nagrobna z XVII w. Są to przykłady snycerstwa terenu Prus Wschodnich czasów powstania i mają wartość zabytkową i historyczną.

Ruralistyka

Wsie terenu gminy mają przeważnie XV lub XVI - wieczny rodowód. Kształtowały się w dwojaki sposób: w powiązaniu z siedliskiem dworskim i czynszowy - zagrodowy. Pierwsze z wymienionych, poza zespołami dworskimi, mają zabudowę składającą się z czworaków i dwojaków usytuowanych wzdłuż jednej ulicy. Zabudowa pochodzi głównie z przełomu XIX i XX w. i ma charakter kalenicowy. Przeważają wsie ulicowe (Dąbrówka Nowa, Ołownik, Popioły). Licznie reprezentowane wsie zagrodowe mają również charakter kalenicowy - siedliska są zabudowywane wokół prostokątnego podwórza. Przeważa zabudowa z przełomu XIX/XX w. Poza wsiami ulicowymi jest również wielodrożnica (Budry) ze zróżnicowaną zabudową.

Dodatkowo występuje oddalona od wsi zabudowa kolonijna lub samodzielne siedliska dworskie. Są to zespoły o zwartej zabudowie zawsze wokół prostokątnego podwórza, choć zachowane w sposób zróżnicowany. Budynki pochodzą z przełomu XIX/XX w. oraz okresu międzywojennego.

Z układów wiejskich na szczególną uwagę zasługuje unikalny układ wsi Zabrost Wielki – opisany powyżej, a także układ wsi Budry o silnie rozbudowanym narysie (ul. 3 Maja: dom nr 4, dom nr 12, dom nr 14, dom nr 16, dom nr 19; ul. M. Konopnickiej: dom nr 5 (szkoła); ul. Wojska Polskiego: dom nr 6, dom nr 25, dom nr 28 – wszystkie z początku XX w.). Nieco mniej interesujący jest układ wsi Sobiechy (dom nr 10, dom nr 15, dom nr 17, dom nr 26, dom nr 68 - wszystkie z początku XX w.). Równorzędne znaczenie mają wsie o dobrze zachowanej zabudowie zagrodowej. Ingerencja nowej zabudowy jest tutaj minimalna i nie wpływa negatywnie na obraz całości.

Drogownictwo, kolejnictwo, kanał

Sieć drożna powstała w XVI-XVII w. Większość dróg dotrwała do chwili obecnej. Drogi bite na terenie gminy zaczęto budować w 2 połowie wieku XIX. Obecna sieć dróg na obszarze gminy należy określić jako bogatą i różnorodną – do każdego sołectwa prowadzi asfaltowa szosa powstała na bazie dróg brukowanych („kocie łby”, granitowa kostka lub latówka). Obok nich istnieją drogi brukowane oraz gruntowe. Większość szlaków drożnych otoczona jest alejami obsadzonymi licznymi gatunkami drzew (lipy, dęby, brzozy, topole, jesiony). Wartościowa aleja dojazdowa znajduje się w miejscowości Ołownik (bardzo dobrze zachowane dęby) i Ołownik - Dąbrówka (klon, lipa, brzoza, jesion zachowane w stanie dostatecznym).

Na terenie gminy istniała gęsta sieć linii kolejowych: szlak kolejowy z Węgorzewa do Gołdapi powstał w 1899 r., Węgorzewo – Wystruć z 1914 r. i Węgorzewo – Gierdawy z 1898 r. Obecnie pozostały tam jedynie nasypy służące lokalnej komunikacji kołowej posiadające walory krajobrazowe, a w przyszłości mogące pełnić funkcje użytkowe - turystyczne. Przebiegają przez teren kilku gmin, znajdują się przy nim dworce i budowle inżynieryjne i z tego powodu zasługują na pełną ochronę.

Na terenie gminy istnieje kanał Brożajcki, który reguluje stan wody na obszarze gmin Budry i Banie Mazurskie.

Parki

Na omawianym terenie zachowało się siedem zespołów pałacowo – parkowych. Są to obiekty wyłącznie typu dworskiego, położone w sąsiedztwie pałaców i dworów. Rodowód ich sięga pocz. XX w., większość pochodzi z połowy XIX i pocz. XX w. Trzy parki wpisane są do rejestru zabytków, także trzy posiadają opracowania ewidencyjne (Budzewo, Dąbrówka Nowa, Więcki). Na szczególną uwagę zasługują obiekty w Ołowniku, Dąbrówce i Więckach,

gdzie zachował się piękny starodrzew. W Ołowniku przetrwały dorodne buki, uznane kilka lat temu za pomniki przyrody. Niestety, stan większości parków jest zły - mało czytelny układ przestrzenny, szereg wyciętych lub zniszczonych wskutek wichur drzew, liczne samosiejki i zarośla. W żadnym parku nie prowadzono prac rewaloryzacyjnych i pielęgnacyjnych, co przyczyniło się do ich degradacji.

Cmentarze

Na terenie gminy znajdują się 43 cmentarze o wartościach historyczno-zabytkowych. Są to przede wszystkim cmentarze ewangelicko-augsburskie, głównie wiejskie, niekiedy rodowe. Dwa cmentarze pochodzą z okresu I wojny światowej - spoczywają na nich żołnierze polegli w latach 1914-1915. Na cmentarzach ewangelickich w Dąbrówce oraz Pawłowie istnieją duże kwatery wojenne. Większość cmentarzy powstała w I połowie XIX w. Założenia cmentarne są z reguły skromne (głównie na planie prostokąta), sporadycznie występują aleje dojazdowe. Cennym elementem jest starodrzew oraz rzadko występujące krzyże żeliwne. Ponad 95 % cmentarzy posiada opracowane karty ewidencyjne. Wśród form nagrobkowych dominuje betonowa lub lastrykowa skrzynia, bez zachowanej tablicy inskrypcyjnej. Stan obiektów cmentarnych wymaga odnowy. Większość z nich jest zarośnięta i zdewastowana przez ludzi oraz upływający czas. W minionych latach uporządkowano sporo cmentarzy, ale wskutek braku systematycznej pielęgnacji uległy one ponownemu zarośnięciu. W stosunkowo dobrym stanie zachował się najstarszy (XVIII-wieczny) cmentarz przykościelny w Dąbrówce.

Fot. 13. Cmentarz wojenny w okolicach kompleksu Skalisko

Obiekty obronne

Teren gminy leży na obrzeżu Giżyckiego Rejonu Umocnionego i Giżyckiej Pozycji Polowej. Z form obronnych istnieją tu jedynie okopy z 1944 r., w dużym stopniu zatarte z nielicznie zachowanymi formami betonowymi tzw. Kochtopfe.

Inne

Do ciekawych obiektów dziedzictwa kultury należy również grób (cmentarzysko) w Budrach z okresu rzymskiego oraz domniemane grodzisko o nieokreślonej chronologii w Zabroście Wielkim.

Krajobraz

Gmina Budry ze swoim krajobrazem należy do obszarów typowo polodowcowych. Leży ona na pograniczu dwóch mezoregionów (wg podziału fizjograficznego Polski dokonanego przez Kondrackiego): Niziny Sępopolskiej i Krainy Węgorapy. Ważną rolę pełnią pradoliny rzek Węgorapy i Rozpudy. Pokażny kompleks leśny znajduje się we wschodniej części gminy. Przeważają duże rozłogi pól z zalesieniami i obsadzeniami śródpolnymi.

Gmina Budry charakteryzuje się cennym krajobrazem historyczno-zabytkowym, widocznym zwłaszcza wśród rozłogów pól, łąk, zabudowy wiejskiej oraz lasów.

Można wyróżnić w nim jednorodny układ, czytelną kompozycję i przetrwanie substancji materialnej o walorach kulturowych lub zabytkowych. Wyróżnić należy także historyczne wartości „Lasu Skaliskiego”, który od ponad 150 lat podlega gospodarce leśnej prowadzonej przez człowieka.

Podsumowując, krajobraz gminy cechują:

- zachowane czytelnie historyczne układy wsi i zespołów dworsko-parkowych,
- rozległe widoki na przedpole wsi i zespołów dworskich (ew. folwarcznych),
- różnorodna sieć drożna,
- zwiększający się udział form naturalnych na zachodnich i północnych krańcach gminy (lasy).

Atrakcje w okolicach gminy

W pobliżu gminy Budry znajduje się wiele interesujących i wyjątkowych miejsc wartych odwiedzenia.

Piramida w Rapie

W Rapie istnieje do dziś niezwykle grobowiec rodziny Farenheidów, mający kształt piramidy, którą usytuowano 5 km na południe od pałacu. Najprawdopodobniej jej twórcą był Johann Friedrich Wilhelm von Farenheid (1747-1834). Budowla ta powstała po śmierci żony Johanna – Frederike, która zmarła w 1795 r. Piramida o podstawie kwadratu 10,4 x 10,4 m i wysokości 15,92 m zbudowana została na podmokłym terenie zwanym Luschnitz (Lusznica, Rysie Bagno), ok. 1 km od dworu w Rapie. Łączyła ją z dworem oś widokowa. Kąt nachylenia ścian piramidy wynosi 68-70 stopni. Ludzie zajmujący się naukami tajemnymi twierdzą, że budowla postawiona została w tzw. miejscu mocy, tj. koncentracji energii Ziemi i kosmosu oraz przecięciu się licznych linii promieniowania geomantycznego, co jest powodem dobrego stanu zachowania (naturalnej mumifikacji) zwłok. Piramida stoi po prawej stronie drogi, przed wsią, ok. 250 m od asfaltu.

Fot. 14. Piramida w Rapie

Źródło: www.republika.pl

Święta Lipka

Święta Lipka to niewielka miejscowość położona w pobliżu Kętrzyna nad jeziorem Dejnowa. Od dawna, bo już od XV wieku, znana jako miejsce licznych pielgrzymek. Co roku ponad 100 tys. turystów przyjeżdżających na Mazury odwiedza znajdujące się tu Sanktuarium

Maryjne. Dzięki licznie odwiedzającym grupom pielgrzymów, Święta Lipka często nazywana jest "Częstochową Północy".

W bazylice podziwiać możemy imponujące organy z ruchomymi figurkami, wykonane w latach 1719 - 1721, a na ołtarzu głównym piękny obraz Matki Boskiej Świątolipskiej.

Fot. 15. Kościół w Świętej Lipce

Gierłoż

Kwatera Hitlera w Gierłoży była prawdziwą fortecą, z własną boczną koleją, lądowiskiem samolotów, źródłami zasilania oraz studniami. Pozostawała w bezpośrednim kontakcie z kwaterą główną w Berlinie i całą linią frontu.

Dziś miejsce to, z potężnymi drzewami i pozostałościami bunkrów, jest udostępnione zwiedzającym. Muzeum w Gierłoży jest obowiązkowym punktem programu nie tylko dla miłośników historii zainteresowanych zagadkami II wojny światowej, ale także dla szukających odmiany po żeglowaniu i odpoczynku nad mazurskimi jeziorami.

Fot. 16. Bunkier w Gierłoży

Mamerki

Na Mazurach, nad Kanałem Mazurskim, 8 km od Węgorzewa, 22 km od Giżycka, 25 km od Kętrzyna, 18 km od Gierłóży znajduje się jeden z najlepiej zachowanych w Polsce kompleks niezniszczonych bunkrów niemieckich z okresu II wojny światowej.

Dla potrzeb 40 najwyższych generałów i feldmarszałków, 1500 oficerów i żołnierzy Wehrmachtu w latach 1940-1944 zbudowano około 250 obiektów w tym 30 schronów żelbetonowych, które niezniszczone zachowały się do naszych czasów.

Niemcy nie zdążyli wysadzić schronów, zostały one opuszczone bez walki przez wojska Wehrmachtu w styczniu 1945.

Fot. 17. Bunkier w Mamerkach

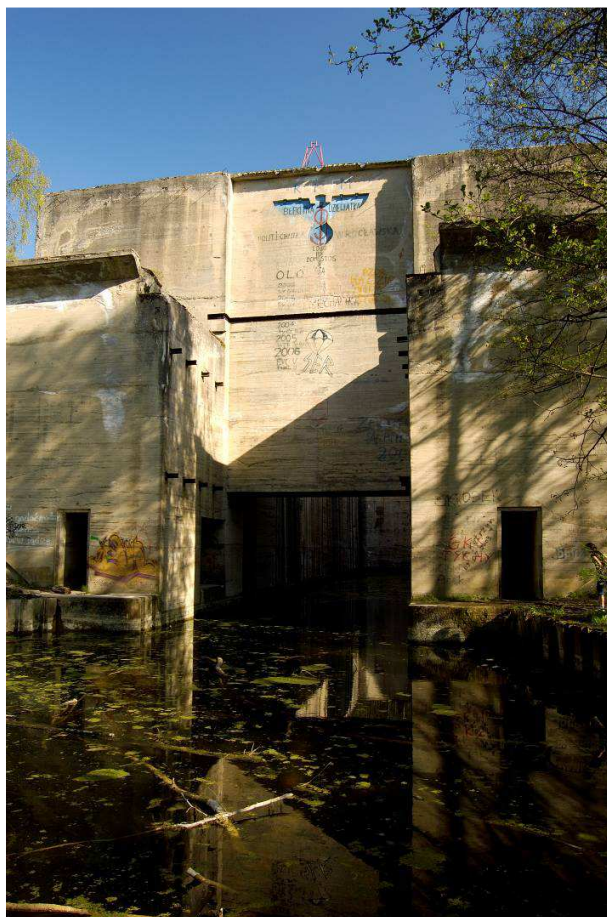

Kanał Mazurski

Kanał Mazurski jest jedną z unikalnych budowli z oryginalnymi rozwiązaniami technicznymi, wspaniale wkomponowaną w środowisko naturalne.

Celem jego budowy było odprowadzenie w kierunku północnym wód z Wielkich Jezior Mazurskich do rzeki Pregocy w celu uzyskania drogi wodnej do Bałtyku oraz wykorzystania energii wodnej do poruszania siłowni wodnych i osuszenia około 17 tysięcy hektarów łąk. W późniejszym okresie zrezygnowano z funkcji energetycznej kanału i planowano wykorzystać go jedynie jako drogę wodną do transportu drewna, materiałów budowlanych, torfu oraz turystyki.

Fot. 18. Śluza Leśniewo Górne

Pałac w Sztynorcie

Najważniejszym zabytkiem w tej okolicy jest pałac Lehndorffów w Sztynorcie Dużym, którego fundamenty pochodzą jeszcze z XVI w. W parku i w okolicy rośnie 160 dębów. Najstarsze z nich zostały zasadzone ok. 1600 r. Na cyplu między j. Sztynorckim a Łabap znajdują się ruiny grobowca tej hrabiowskiej rodziny.

Fot. 19. Pałac w Sztynorcie

Węgorzewo

W Węgorzewie najcenniejszym zabytkiem jest późnogotycki kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła z początku XVII wieku, niegdyś ewangelicki, a od 1945 roku katolicki. Zachowało się w nim wiele elementów pierwotnego wyposażenia. Szczególnie godne uwagi są: barokowy ołtarz z 1652 r. bogato zdobiony rzeźbami i napisami w języku łacińskim i niemieckim, ambona z początku XVII w. (przebudowana w XVIII w.), dwa konfesjonały (z 1696 i 1715 r.) oraz najstarsze na Mazurach organy z 1647 r. posiadające oryginalne barokowe brzmienie.

Ciekawą budowlą jest trójskrzydłowy zamek pokrzyżacki zbudowany w końcu XIV wieku. Niegdyś zdobiły go trzy wieże, blanki i szczyty. Niestety na przestrzeni wieków był tak często przebudowywany, że obecnie jego kształt niewiele przypomina średniowieczne zamki. Ostatni szczyt z czasów krzyżackich zawalił się w 1845 r. Dopiero w latach osiemdziesiątych zamek odbudowano po zniszczeniach wojennych.

5. Otoczenie społeczno - gospodarcze

Demografia

Według stanu na koniec 2014 roku gminę Budry zamieszkiwało 2 951 mieszkańców, z czego 1446 stanowiły kobiety, a 1505 mężczyźni. Budry są pod tym względem najmniejszą gminą powiatu. W porównaniu do lat poprzednich zauważyć można niewielki spadek jej ludności. Poza gminą Węgorzewo taką tendencję zaobserwować można również w gminie Pozezdrze.

Tabela 3. Ludność w gminach powiatu węgorzewskiego

Gminy	Ludność		
	2005	2010	2014
Budry	3079	3011	2951
Pozezdrze	3514	3436	3328
Węgorzewo	17141	17406	17325

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Średnia gęstość zaludnienia we wszystkich gminach powiatu węgorzewskiego jest bardzo mała i znacznie odbiega od średniej wojewódzkiej, która wynosi 59 osób. Dla obszarów wiejskich w powiecie średnia gęstość nie przekracza 20 osób na jeden kilometr kwadratowy. W porównaniu do lat poprzednich nie zaobserwowano w tym przypadku istotnych zmian.

Tabela 4. Średnia gęstość zaludnienia w gminach powiatu węgorzewskiego

Gminy	Ludność		
	2005	2010	2014
Budry	18	17	17
Pozezdrze	20	19	19
Węgorzewo	50	51	51

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Tabela 5. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 20014 r.

Wiek	Gmina Budry	Powiat węgorzewski	Województwo
	w procentach		
przedprodukcyjny	18,6	17,3	18,8
produkcyjny	63,3	63,7	64,2
poprodukcyjny	18,0	19,0	17,0

W porównaniu do średnich wartości dla powiatu oraz stwierdzić można, że procentowy udział mieszkańców gminy w grupie wieku produkcyjnego kształtował się na nieco niższym poziomie w porównaniu do danych dla powiatu i województwa. Dla wieku poprodukcyjnego zaobserwować w gminie można nieco wyższy wskaźnik w stosunku do województwa i nieco niższy w odniesieniu do danych dla powiatu. Wydaje się to być jeszcze pozostałość negatywnych tendencji obserwowanych w ostatnim dziesięcioleciu, kiedy obszar gminy cechowało wysokie saldo migracji zwłaszcza w odniesieniu do ludzi młodych i lepiej wykształconych. Także w przypadku wieku przedprodukcyjnego zauważyć można, iż odsetek ludności w gminie w tym przedziale wiekowym jest dużo niższy niż w przypadku danych dla całego województwa. Jest to bez wątpienia zjawisko niepokojące. W odniesieniu do danych powiatowych istotnych różnic w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym nie zaobserwowano.

Gmina Budry charakteryzuje się zróżnicowanym osadnictwem wiejskim. Na jej sieć osadniczą składa się 30 miejscowości – wsie, osiedla, osady, przysiółki, kolonie zgrupowane w 17 sołectwach. Sieć osadnicza gminy jest rozdrobniona. W strukturze miejscowości ponad 83% stanowią małe wsie liczące do 200 mieszkańców, w tym znaczną część stanowią przysiółki i osady liczące od kilku do kilkunastu osób. Największą miejscowością jest miejscowość Ołownik licząca 431 osób, co stanowi 13,7% ogółu mieszkańców gminy. Drugą ze względu na liczbę mieszkańców jest miejscowość Budry licząca 394 mieszkańców (12,5% ogółu mieszkańców). W dużych wsiach liczących powyżej 250 mieszkańców zamieszkuje około 27% ludności. Do miejscowości tych należą: Ołownik (431 osób), Budry (394 osoby), Budzewo (260 osób) i Sobiechy (256 osób). W czterech miejscowościach koncentruje się 42% ogółu ludności gminy. Najważniejszym ogniwem sieci osadniczej tego obszaru jest wieś gminna – Budry – siedziba władz gminnych i ośrodek koncentracji usług II poziomu obsługujących ludność całej gminy oraz usług poziomu I dla mieszkańców miejscowości położonych w środkowej i południowej części gminy.

Ze względu na stopień wyposażenia w urządzenia usługowe i położenie wyróżniają się wsie: Ołownik i Sobiechy – uzupełniające się ośrodki obsługi dla mieszkańców miejscowości położonych w północnej i północno-zachodniej części gminy, Popioły – ośrodek obsługi dla mieszkańców miejscowości położonych w południowo-zachodniej części gminy. Na terenie gminy poza ośrodkiem gminnym, skupiającym wszystkie usługi poziomu II, brak wykształconych ośrodków usługowych poziomu I z rozszerzonym programem

usługowym. Dotychczas wyróżniająca się wieś z rozszerzonym programem usługowym poziomu I – Olszewo Węgorzewskie, straciła swoje znaczenie ze względu na likwidację prawie wszystkich urzędów usługowych.

Gospodarka

Na przestrzeni ostatnich pięciu lat liczba podmiotów gospodarczych podlegała w gminie tylko nieznacznym wahaniom. Szczegółowe dane przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 6. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru na 1000 mieszkańców

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
gmina Budry	45	42	44	44	46
powiat	69	69	70	72	74
województwo	82	81	83	84	85

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Liczba podmiotów gospodarczych przypadających na 1000 mieszkańców w zasadzie kształtowała się na podobnym poziomie. W porównaniu do średniej w powiecie wskaźnik ten jest znacząco niższy, jeszcze gorzej wygląda to w porównaniu do wskaźnika w województwie. Największą grupę podmiotów gospodarczych stanowią podmioty z dziedziny handlu oraz podmioty związane z gospodarką leśną.

Obiektami handlowymi działającymi na terenie gminy są w przewadze sklepy spożywczo-przemysłowe. Najlepiej w placówki handlowe jest wyposażona wieś gminna Budry. Liczba obiektów handlowych w poszczególnych miejscowościach przedstawia się następująco – stan na koniec 20014 roku:

Budry

- 2 sklepy spożywczo-przemysłowe,

Sobiechy

- sklep spożywczo-przemysłowy;

Więcki

- 2 sklepy spożywczo-przemysłowe,

Olszewo

- sklep spożywczo-przemysłowy;

Ołownik

- 2 sklepy spożywczo-przemysłowe;

Popioły

- sklep spożywczo-przemysłowy;

Zabrost Wielki

- sklep spożywczo-przemysłowy.

Na terenie gminy brak jest obiektów świadczących usługi gastronomiczne. Handel, gastronomia i usługi to główne dziedziny działalności rozwijające się na zasadach komercyjnych. Rozwój ich w dużym stopniu uzależniony jest od siły nabywczej ludności. Władze gminne powinny jednak przygotować oferty dla potencjalnych inwestorów, kierując się potrzebą rozwoju tego sektora działalności.

Rolnictwo

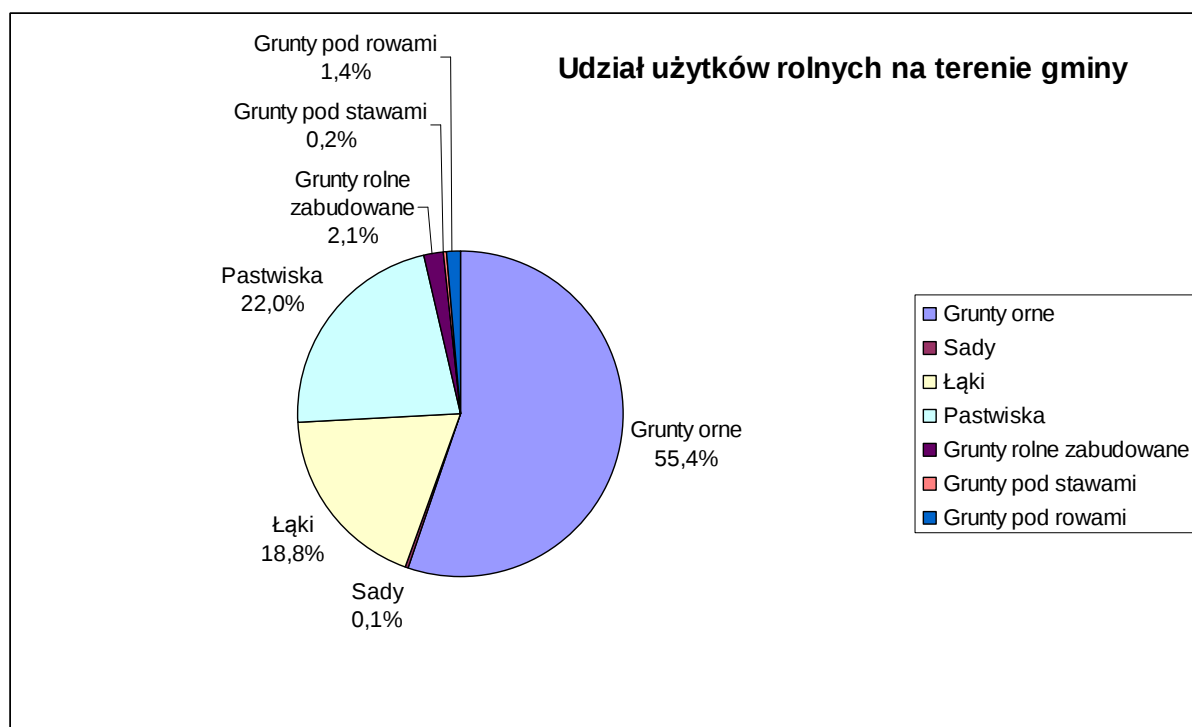
Powierzchnia użytków rolnych na terenie gminy wynosi według stanu na koniec 2014 roku 12 333 ha, z czego 6 683 ha stanowiły grunty orne, 21 ha sady, 2 315 ha łąki oraz 2 716 ha pastwiska. W ogólnej powierzchni gminy grunty orne stanowią 55,4%, sady 0,1% powierzchni, łąki trwałe tj. 18,8%, pastwiska trwałe 22,0%, grunty rolne pod zabudowaniami tj. 2,1%, grunty rolne pod stawami 0,2%, grunty rolne pod rowami 1,4 %. Gmina Budry jest typową gminą rolniczą.

Tabela 7. Powierzchnia użytków rolnych na terenie gminy

Wyszczególnienie	w ha
Powierzchnia użytków rolnych ogółem	12 333
W tym:	
Grunty orne	6 833
Sady	16
Łąki	2 315
Pastwiska	2 716
Grunty rolne zabudowane	261
Grunty pod stawami	21
Grunty pod rowami	171

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Wykres 7. Udział Użytków rolnych na terenie gminy Budry

W ogólnej powierzchni użytków rolnych dominują grunty orne 55,4%. Grunty orne stanowią największy udział użytków rolnych obrębu: Sobiechy, Sąkielę Małe, Pawłowo, Piłaki Małe, Olszewo (72,6-70,3%). Użytki zielone stanowią 40,8% powierzchni użytków rolnych gminy, z czego 22,0% stanowią pastwiska, a łąki trwałe - 18,8%. W obrębie: Dąbrówka, Pietrele, Ołownik, Brzozówko, Skalisze i Budzewo - użytki zielone stanowią ponad 50% powierzchni użytków rolnych. Sady zajmują niewielkie powierzchnie, zasadniczo poniżej 0,5% pow. użytków rolnych, a w obrębach Budzewo, Dąbrówka Nowa, Pietrele, Sąkielę Małe, Więcki i Zabrost Wielki praktycznie nie występują.

Warunki przyrodnicze dla produkcji rolnej są bardzo korzystne, głównie dzięki dobremu glebom oraz falisto-pagórkowatej rzeźbie terenu i korzystnym warunkom wodnym. W stosunku do ogólnej powierzchni użytków rolnych, gleby klasy III stanowią około 44 %, a klasy IV około 50 %. Gleby klas V i VI stanowią zaledwie 6 % całej powierzchni użytków rolnych. Ogólny wskaźnik jakości rolniczej powierzchni produkcyjnej wynosi 76,7 pkt., czyli powyżej średniej dla województwa warmińsko – mazurskiego, który wynosi 66,6 pkt. W związku z powyższym na terenie gminy istnieją bardzo sprzyjające warunki naturalne dla intensywnego rozwoju rolnictwa, szczególnie produkcji zbóż i rzepaku oraz hodowli bydła.

W latach 1960 - 85 w ramach zakrojonych na szeroką skalę inwestycji melioracyjnych – oprócz opisanych wyżej nawodnień w dolinach rzek – zdrenowano ~1 700 ha gruntów

ornych należących do PGR i rolników indywidualnych na obiektach : Ołownik, Dąbrówka , Zabrost, Kaczorówka. Pozytywnym efektem melioracji było uregulowanie stosunków wodnych w glebach o zakłóconym układzie woda – powietrze, umożliwienie scalenia w większe kompleksy uprawowe gruntów dotąd mozaikowo uwilgotnionych, dostosowanie poziomu wód gruntowych do warunków pracy ciężkiego sprzętu rolniczego. Skutkiem ujemnym była likwidacja szeregu oczek wodnych, mokradeł śródpolnych i torfowisk, zakrzaceń kępiastych w obniżeniach terenowych, wadliwa regulacja koryt cieków /prostowanie trasy, zabudowa brzegów czyli niszczenie podstawowych elementów budujących przestrzeń krajobrazową Pojezierza Mazurskiego zaliczanych do zlewni chronionej ze względu na ich znaczącą rolę w retencjonowaniu wody.

Na terenie gminy Budry nie występuje ochrona w formie parków krajobrazowych, ani ochrona rezerwatowa. Obszar gminy położony jest poza terenami zlewni pojeziernej, z wyjątkiem południowych i zachodnich fragmentów. Wschodnia i północna część gminy, obejmująca zwarty kompleks leśny – Skalisko, Kanał Brożajcki i Dolinę Gołdapy, objęta jest chronionym krajobrazem. Na pozostałym terenie gminy chronionym krajobrazem objęta jest dolina rzeki Węgorapy i tereny leśne.

Gmina Budry charakteryzuje się małym stopniem zróżnicowania rzeźby terenu oraz występowaniem w przewadze gleb pszenno-buraczanych i rozległych kompleksów trwałych użytków zielonych. Największe kompleksy użytków zielonych występują w dolinach rzek Węgorapy i Gołdapy, są zmeliorowane i należą do bardzo urodzajnych. Warunki fizjograficzne gminy stwarzają korzystne możliwości rozwoju intensywnej gospodarki rolnej.

Gleby wytworzone z gruntów zwięzłych stanowią na terenie gminy zdecydowaną przewagę. Gleby lżejsze, wytworzone z piasków, koncentrują się w środkowej strefie w rejonie wsi Więcki, Budry i Popioły. Gleby te szybko przesuszają się i w sezonie wegetacyjnym cierpią na niedobór wilgoci. Na terenach równinnych po północnej stronie rzeki Gołdapy znaczny jest udział gleb wadliwych posiadających nadmiar wilgoci. Należą do kompleksów pastewnych - mocnego i słabego. Celowość regulacji stosunków wodnych jest tu wątpliwa. Kompleks ósmy i dziewiąty są wzajemnie przemieszane. Obniżenie poziomu wody w kompleksie ósmym poprawia bonitację gleby z klasy czwartej do trzeciej, zaś w kompleksie dziewiątym obniża ją z klasy czwartej do szóstej. Objęcie regulacją tylko kompleksu ósmego bez skutków dla kompleksu dziewiątego i przyległych lasów jest praktycznie niemożliwe, stąd potrzeba dostosowania roślin uprawnych i sposobu użytkowania odpowiedniego dla tych gleb, bez stosowania radykalnych zmian stosunków wodnych. Podstawową funkcją gminy Budry jest intensywne rolnictwo o hodowlano-roślinnym

nastawieniu produkcji. Użytki rolne wysokich klas bonitacyjnych, zarówno grunty orne, jak i użytki zielone, stanowią odpowiednią bazę do rozwijania hodowli bydła mlecznego i mięsnego. Gałęziami pomocniczymi jest chów owiec, trzody chlewnej i drobiu. Hodowla owiec rozwinięta jest szczególnie w rejonach południowym i zachodnim gminy, na terenach o większej dynamice rzeźby. Drobiarstwo będące uzupełnieniem innych kierunków hodowli do tej pory koncentruje się w Budrach i w Koźlaku. Występujące na terenie gminy zwięzłe podłoże oraz duży udział powierzchni trwale podmokłych stanowią znaczne ograniczenie chowu zwierząt w technologii bezściółkowej. Wzdłuż cieków wodnych należy wyłączyć z gnojowicowania pas terenu o szerokości co najmniej 30 – 50m od wody /w zależności od stopnia nachylenia/ stanowiący zabezpieczenie przed spływem gnojowicy do wód. Chów zwierząt gospodarskich winien się cechować umiarkowaną koncentracją z ograniczeniem spływu bezściółkowego. Przy założeniu dalszego rolniczego wykorzystania piętrzeń na Gołdapie i Węgorapie na Kanale Brożajckim istnieją możliwości budowy małych elektrowni wodnych.

Wg Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa pod względem jakości i przydatności rolniczej, wskaźnik dla gminy Budry wynosił 53,6 pkt. wobec 44,4 w województwie podlaskim (51,9 pkt. w woj. warmińsko-mazurskim). Warunki agroklimatyczne gminy oceniono na 6,8 pkt. wobec 6,4 w województwie podlaskim. W stosunku do reszty kraju są one mniej korzystne, głównie z uwagi na krótszy okres wegetacyjny. Bonitacja rzeźby terenu dla potrzeb rolnictwa jest średnio korzystna, gdyż w 5-punktowej skali została oceniona tylko na 3,2 pkt., przy średniej woj. warmińsko-mazurskiego 3,1. Warunki gruntowo-wodne w podobnej skali oceniono na 3,9 (przy średniej województwa - 3,0 pkt.). Według syntetycznego wskaźnika jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej gmina Budry zajmowała 4 miejsce w województwie. Ogólny wskaźnik rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla gminy Budry określono na 67,5 pkt. wobec 56,9 w województwie (średnim dla kraju - 66,5).

Bezrobocie

Na koniec grudnia 2014 roku liczba zarejestrowanych bezrobotnych w powiecie węgorzewskim wynosiła 2120 osoby. W porównaniu do analogicznego okresu roku 2013 liczba bezrobotnych w powiecie zmniejszyła się o 264 osoby. Przyczyną spadku liczby bezrobotnych jest ich odpływ z powodu podjęcia zatrudnienia, wyjazdów z miejsca

zamieszkania w celu poszukiwaniu pracy, a także migracja zarobkowa do krajów Unii Europejskiej.

Podstawowe dane o strukturze bezrobocia w powiecie węgorzewskim przedstawia poniższa tabela.

Tabela 8. Stan bezrobotnych według gmin

Gmina	Liczba bezrobotnych	
	XII 2013	XII 2014
Miasto i gmina Węgorzewo	1657	1468
Gmina Pozezdrze	338	281
Gmina Budry	389	371

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

Analizując poziom bezrobocia w poszczególnych gminach powiatu obserwuje się spadek liczby bezrobotnych we wszystkich gminach. W mieście i gminie Węgorzewo liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 189 osób w porównaniu do 2013 roku, w gminie Pozezdrze – o 57 osób, **a w gminie Budry o 18 osób**. Stopę bezrobocia dla powiatu węgorzewskiego w poszczególnych miesiącach 2014 roku w odniesieniu do roku 2013 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9. Stopa bezrobocia powiatu węgorzewskiego

Stopa bezrobocia	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2013	32,0	31,9	31,2	30,4	28,4	26,4	25,7	25,8	26,2	27,9	28,8	30,7
2014	31,2	31,6	30,7	29,6	27,7	25,9	25,5	25,6	26,3	27,1	27,6	28,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

Stopa bezrobocia dla powiatu węgorzewskiego w końcu grudnia 2014 roku wynosiła 28,1%, stopa wojewódzka 18,9% zaś krajowa 11,5%. Powiat znajduje się na czwartym miejscu w województwie (za powiatami: piskim (29,8), braniewskim (29,5) i kętrzyńskim (29,7)) wśród powiatów o najwyższej stopie bezrobocia. W podregionie ełckim powiat znajduje się na drugim miejscu - za powiatem piskim.

Wśród zarejestrowanych bezrobotnych dominują osoby z niskim poziomem wykształcenia. 61,7% to osoby z wykształceniem niższym od średniego - z tego 628 osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz 628 z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (podstawowym). Dane o tym zestawiono w poniższej tabeli. Fakt braku wykształcenia jest istotną barierą w uzyskaniu zatrudnienia.

Tabela 10. Bezrobotni według wykształcenia (powiat)

Bezrobotni według wykształcenia	Stan na 31 grudnia 2013 r.	Stan na 31 grudnia 2014 r.
Wyższe	170	155
Średnie ogólne	234	209
Policealne i Średnie Zawodowe	486	446
Zasadnicze Zawodowe	768	682
Pozostałe	726	628
Ogółem	2384	2120

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

Wśród bezrobotnych zarejestrowanych na koniec 2014 roku dominowali bezrobotni będący w kategorii wiekowej 25 – 34 lat tj. 563 osoby, stanowili oni 26,5% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych. 438 osób to bezrobotni w wieku 45 - 54 lat, 352 to osoby w wieku 18-24, 407 w wieku 35 – 44 lat. 274 osoby to bezrobotni w wieku 55–59 lat. Sytuację tych grup bezrobotnych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 11. Bezrobotni według wieku

Grupy według wieku	Bezrobotni w/g stanu na 31.12. 2013 roku	% udziału w ogólnej liczbie bezrobotnych	Bezrobotni w/g stanu na 31.12. 2014 roku	% udziału w ogólnej liczbie bezrobotnych
18 – 24	459	19,2	352	16,6
25 – 34	658	27,6	563	26,5
35 – 44	445	18,7	407	19,2
45 – 54	472	19,8	438	20,7
55 – 59	268	11,2	274	12,9
60 – 66	82	3,5	86	4,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

Biorąc pod uwagę staż pracy, najliczniejszą grupą bezrobotnych były osoby legitymujące się stażem 1–5 lat (530 osób) oraz bez stażu pracy – 361 osób. Najmniej liczną grupę stanowili bezrobotni ze stażem 30 lat i więcej – 46 osób. Poniższa tabela przedstawia strukturę bezrobotnych według stażu pracy – porównanie lat 2013 - 2014.

Tabela 12. Bezrobotni według stażu pracy

Bezrobotni według stażu pracy	Stan na 31 grudnia 2013 r.	Stan na 31 grudnia 2014 r.
Do 1 roku	310	287
1–5	618	530
5–10	372	352
10–20	316	319
20–30	266	225
30 lat i więcej	40	46
Bez stażu	462	361
Ogółem	2384	2120

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

Biorąc pod uwagę pozostawanie bez pracy, najliczniejszą grupą bezrobotnych w powiecie i w gminie w końcu 2014 roku jest grupa osób pozostających bez pracy w przedziale 1 - 3 miesiące tj. 477 osób, które stanowią 22,5% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Strukturę bezrobotnych według czasu pozostawania bez pracy w latach 2013 – 2014 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 13. Bezrobotni według czasu pozostawania bez pracy

Wyszczególnienie	Stan na 31.12.2013 r.	Udział %	Stan na 31.12.2014 r.	Udział %
Ogółem	2384	100	2120	100
Do 1 miesiąca	233	9,8	145	6,8
1–3 miesiące	628	26,3	477	22,5
3–6 miesięcy	384	16,1	351	16,5
6–12 miesięcy	350	14,7	307	14,5
12–24 miesięcy	415	17,4	422	19,9
Powyżej 24 m-cy	374	15,7	418	19,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

W 2014 roku w odniesieniu do roku 2013 odnotowano spadek liczby osób bezrobotnych pozostających bez pracy w 4 pierwszych grupach (osoby pozostające najkrócej bez pracy). W grupach osób będących bez pracy 12-24 miesiące i powyżej 24 miesięcy nastąpił wzrost liczby osób pozostających bez pracy (w grupie powyżej 24 m-cy aż o 44 osoby)

Na koniec 2014 roku zarejestrowane były 1745 osób bezrobotnych nie posiadających prawa do zasiłku. Stanowiły one 82,4 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Poniższa tabela przedstawia strukturę bezrobotnych bez prawa do zasiłku w porównaniu do roku poprzedniego.

Tabela 14. Bezrobotni bez prawa do zasiłku według gmin

Gmina	Bezrobotni bez prawa do zasiłku w dniu 31 grudnia 2013 r.	Bezrobotni bez prawa do zasiłku w dniu 31 grudnia 2014 r.
Węgorzewo	1353	1193
Budry	349	322
Pozezdrze	282	230
Ogółem	1984	1745

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

W grupie osób poniżej 25 roku życia zarejestrowanych w PUP było 16,6% ogólnej liczby zarejestrowanych (352 osoby). Kobiety (187) stanowiły 17,1% ogólnej liczby zarejestrowanych kobiet. Prawo do zasiłku posiadało 11 osób, w tym 4 kobiety. Strukturę tej grupy bezrobotnych przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 15. Bezrobotni do 25 roku życia według gmin

Bezrobotni do 25 roku życia	Stan na 31 grudnia 2014 roku	
	Razem	Kobiety
Miasto i gmina Węgorzewo	224	116
Gmina Budry	80	39
Gmina Pozezdrze	48	32
Ogółem	352	187

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

Tabela 16. Bezrobotni do 25 roku życia według wykształcenia

Bezrobotni do 25 roku życia według wykształcenia	Stan na 31 grudnia 2014 roku	
	Razem	Kobiety
Wyższe	17	15
Policealne i średnie zawodowe	85	49
Średnie ogólnokształcące	62	45
Zasadnicze zawodowe	93	41
Gimnazjalne i poniżej	95	37
Ogółem	352	187

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

Z powyższych danych wynika, że w tym przedziale wiekowym najliczniejszą grupą są bezrobotni z wykształceniem gimnazjalnym i niższym – 95 osób. Stanowią oni 27% tej grupy.

Na koniec 2014 roku w ewidencji PUP odnotowano 1094 kobiety. Stanowiły one 51,6% ogółu bezrobotnych. Prawo do zasiłku posiadały 172 kobiety. Poniższe tabele przedstawiają strukturę bezrobotnych kobiet w porównaniu z rokiem 2013.

Tabela 17. Bezrobotne kobiety wg wykształcenia

Kobiety według wykształcenia	Stan na 31 grudnia 2013 r.	Stan na 31 grudnia 2014 r.
Wyższe	123	104
Średnie ogólne	156	127
Policealne i średnie zawodowe	302	232
Zasadnicze zawodowe	337	256
Pozostałe	314	259
Ogółem	1232	1094

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

Tabela 18. Bezrobotne kobiety wg miejsca zamieszkania

Kobiety wg miejsca zamieszkania	Stan na 31 grudnia 2013 r.	Stan na 31 grudnia 2014 r.
Miasto i Gmina Węgorzewo	858	751
Gmina Budry	195	197
Gmina Pozezdrze	179	146
Ogółem	1232	1094

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

Tabela 19. Bezrobotne kobiety wg wieku

Kobiety według wieku	Stan na 31 grudnia 2013	Stan na 31 grudnia 2014
18 – 24	245	187
25 – 34	385	302
35 – 44	244	177
45 – 54	252	203
55 – 59	106	106
60 lat i więcej	0	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

Z powyższych danych wynika, że sytuacja bezrobotnych kobiet w roku 2014 ulega nieznaczącej poprawie. Analizując grupy wiekowe można stwierdzić, że są one porównywalne w poszczególnych latach, a najmniejszą grupę stanowią kobiety w wieku 60 lat i więcej, co można wytłumaczyć tym, że przechodzą one na wcześniejszą emeryturę lub świadczenie przedemerytalne.

Na dzień 31.12.2014 roku w ewidencji PUP odnotowano 28 osób poszukujących pracy, w tym 7 kobiet. Wśród nich 15 osób to niepełnosprawni niepozostający w zatrudnieniu, w tym 4 kobiety.

Osoby poszukujące pracy to osoby, które w myśl obowiązujących przepisów prawa dysponują dochodami (renta lub wynagrodzenie za pracę), jednak są zainteresowane zatrudnieniem w pełnym i niepełnym wymiarze czasu pracy.

Wśród zaewidencjonowanych w Urzędzie bezrobotnych - 1279 osób – to mieszkańcy wsi (60,3% ogółu bezrobotnych), z tego 667 to kobiety. Prawo do zasiłku posiadało 200 osób, tj. 15,6% ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi.

Na koniec grudnia 2014 roku w ewidencji PUP figurowało 612 osób mających ponad 50 lat (28,9% ogółu bezrobotnych), w tym 233 kobiety. Sytuację tej grupy bezrobotnych przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 20. Bezrobotni powyżej 50 roku życia według gmin

Bezrobotni powyżej 50 roku życia	Stan na 31 grudnia 2014 roku	
	Razem	Kobiety
Miasto i gmina Węgorzewo	436	167
Gmina Budry	78	28
Gmina Pozezdrze	98	38
Ogółem	612	233

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

Tabela 21. Bezrobotni powyżej 50 roku życia według wykształcenia

Bezrobotni powyżej 50 roku życia według wykształcenia	Stan na 31 grudnia 2014 roku	
	Razem	Kobiety
Wyższe	7	3
Policealne i średnie zawodowe	131	72

Średnie ogólnokształcące	16	12
Zasadnicze zawodowe	209	58
Gimnazjalne i poniżej	249	88
Ogółem	612	233

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Węgorzewo

Z analizy powyższych danych wynika, że najliczniejszą grupą bezrobotnych są bezrobotni posiadający wykształcenie gimnazjalne i niższe w liczbie 249 (88 kobiet) stanowiąc 40,7% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych powyżej 50 roku życia. Bezrobotni w tej grupie nie są zainteresowani podwyższaniem wykształcenia. Urząd może jedynie zaoferować im pomoc w przekwalifikowaniu zawodowym lub w stażu..

6. Infrastruktura techniczna

Obiekty społeczne

Potrzeby mieszkańców gminy w zakresie usług edukacyjnych, socjalnych, administracyjnych, bezpieczeństwa, rekreacji są zaspokajane przez urządzenia publiczne samorządowe i będące w gestii innych jednostek. Do obiektów publicznych o znaczeniu lokalnym należą:

- Obiekty samorządowe:
 - Gimnazjum,
 - 2 szkoły podstawowe (SP w Sobiechach i SP w Budrach),
 - Gminny Ośrodek Kultury,
 - Biblioteka,
 - 10 świetlic wiejskich,
 - GOPS,
 - cmentarz komunalny w Budrach
- W gestii innych jednostek:
 - urząd pocztowy,
 - 3 kościoły,
 - ośrodek zdrowia,
 - bank spółdzielczy,
 - Warsztaty Terapii Zajęciowej w Olszewie Węg.
 - cmentarz parafialny w Olszewie Węg.

Gminny Ośrodek Kultury w Budrach

Gminny Ośrodek Kultury w Budrach jest samorządową instytucją kultury, działającą na podstawie: ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 27.06.1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2012 r. poz. 642 z późn. zm.). Organizatorem Ośrodka jest Gmina Budry. Ośrodek jest wpisany do rejestru instytucji kultury prowadzonego przez Organizatora. Siedzibą GOK jest budynek przy Alei Wojska Polskiego 18. Bieżący nadzór nad GOK sprawuje Wójt Gminy.

Podstawowym celem Ośrodka jest prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspokajającej potrzeby kulturalne i czytelnicze mieszkańców gminy oraz upowszechnianie i promocja kultury lokalnej. Do zakresu działania Gminnego Ośrodka Kultury w Budrach w szczególności należy:

- Stwarzanie warunków dla amatorskiego ruchu artystycznego, kół i klubów zainteresowań, sekcji i zespołów, i innych.
- Wspieranie różnorodnych form edukacji kulturalnej i wychowanie przez sztukę,
- Tworzenie warunków dla rozwoju folkloru i rękodzieła ludowego oraz amatorskiego ruchu artystycznego,
- Prowadzenie działalności instruktażowo –metodycznej
- Współdziałanie z instytucjami i organizacjami społecznymi w zakresie lepszego zaspokajania potrzeb kulturalnych mieszkańców,
- Koordynację działalności kulturalnej na terenie gminy
- Promocja Gminy Budry poprzez różnorodne formy prezentacji i organizację imprez kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych
- Organizacja spektakli, koncertów, festiwali, wystaw, odczytów, imprez artystycznych, rozrywkowych i turystycznych,

W ramach ośrodka funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna w Budrach. GBP w Budrach gromadzi i udostępnia zbiory ze wszystkich dziedzin wiedzy. Służy kształtowaniu kultury społeczeństwa, kształceniu ogólnemu i zawodowemu, wychowaniu i kulturalnej rozrywce społecznej. Zbiory biblioteczne 16 398 woluminów.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Budrach

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Budrach został utworzony na mocy Uchwały Nr IX/49/90 Gminnej Rady Narodowej w Budrach z dnia 27 lutego 1990r. w sprawie

powołania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Ośrodek działa jako wyodrębniona jednostka budżetowa gminy. Celem działania Ośrodka jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, wspieranie osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb, umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka, a także doprowadzenie ich do usamodzielnienia się oraz ich integracji ze środowiskiem.

Szkolnictwo w Gminie Budry

W Gminie Budry są dwie szkoły podstawowe : Szkoła Podstawowa im. M. Kajki w Budrach oraz Szkoła Podstawowa im. Bohaterów 1918 r. w Sobiechach oraz Gminne Gimnazjum w Budrach z siedzibą w Więckach im. Papieża Jana Pawła II.

Do szkół w roku szkolnym 2013/14 uczęszczało ogółem 298 dzieci. Obowiązkiem dowożenia objętych było 230 uczniów dojeżdżających z 19 miejscowości co stanowi 77% ogółu uczniów. Organizatorem dowożenia jest Gmina, dowożenie odbywa się poprzez zakup biletów miesięcznych w drodze przetargu. W czasie dowozu zapewniona jest opieka. Szkoły są w stałym kontakcie z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Węgorzewie. Organizowane są spotkania z psychologiem i pedagogiem na terenie szkół. Szkoły nie posiadają gabinetu lekarskiego, ale są w stałym kontakcie z przychodnią lekarską w Budrach. Pani pielęgniarka przyjeżdża do szkoły na robienie badań okresowych, bilansu i fluoryzacji. Szkoła umożliwia dowóz dzieci na szczepienia lekarskie.

W szkołach jest organizowane dożywianie poprzez zakup usługi cateringowej przez GOPS. Dzieci jedzą obiady w świetlicy. W szkole funkcjonują też sklepiki szkolne prowadzone przez uczniów. Budynek Gimnazjum jest po generalnym remoncie , pozostałe budynki wymagają termomodernizacji.

Problemem w szkołach podstawowych jest brak odpowiedniej infrastruktury sportowej. Szkoła w Budrach korzysta z Sali gimnastycznej usytuowanej w budynku GOK. Szkoła w Sobiechach nie posiada sali gimnastycznej,. Gimnazjum w Więckach posiada salę gimnastyczną, boisko wielofunkcyjne, boisko trawiaste bieżnię. ręczną i siatkową. Ponadto Szkoła podstawowa w Budrach mieści się w dwóch budynkach. Klasy I-II i oddział przedszkolny zlokalizowane są przy ul. M. Konopnickiej.

Obecnie na terenie gminy brak przedszkola. Opiekę przedszkolną dla dzieci 5 i 4-letnich zabezpieczają organizowane przy szkołach podstawowych oddziały przedszkolne dla dzieci młodszych przedszkola w gminie Węgorzewo. Ze względu na nałożony obowiązek na

gminy zapewnienia opieki przez gminy od roku 2017 dla dzieci 3 i 4 letnich konieczna będzie organizacja punktu przedszkolnego. W roku szkolnym 2013/14 na terenie gminy zorganizowane były 2 oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych, do których uczęszczało 39 dzieci. W roku szkolnym 2013/14 na terenie gminy Budry do szkół podstawowych uczęszczało 176 uczniów do gimnazjum uczęszczało w tym okresie 83 uczniów.

Tabela 22. Podstawowe dane dla placówek edukacyjnych w gminie

Wyszczególnienie	2012 r.	2013 r.	2014 r.
Szkoły podstawowe	2	2	2
Liczba pomieszczeń szkolnych	18	18	18
Nauczyciele pełnozatrudnieni	24	21	21
Liczba uczniów (z oddz. przedszkolnym)	219	214	215
Liczba absolwentów	28	17	33
Gimnazja	1	1	1
Liczba pomieszczeń szkolnych	11	11	11
Nauczyciele pełnozatrudnieni	10	11	10
Liczba uczniów	101	98	83
Liczba absolwentów	31	31	38

Opracowanie własne

Baza lokalowa szkół podstawowych i gimnazjum przedstawia się następująco:

Tabela 23. Baza lokalowa szkół w gminie

L.p	Wyszczególnienie	Stan techniczny		
			Sala Gimnastyczna	Boiska sportowo-rekreacyjne
1	Szkoła Podstawowa w Budrach Budynek przy ul. M. Kajki	średni	brak - sala ćwiczeń w GOK,	boisko trawiaste Stan techn. – dobry
	Szkoła Podstawowa w Budrach Budynek przy ul. M. Konopnickiej	średni	brak	Plac zabaw
2.	Szkoła Podstawowa w Sobiechach	średni	brak	Boisko trawiaste Stan techniczny- dobry Plac zabaw
3.	Gimnazjum w Budrach z siedzibą w Więckach	dobry	1 – stan średni	Boisko pełnowymiarowe trawiaste, Boisko wielofunkcyjne z sztuczną nawierzchnią Stan techniczny- b. dobry

Fot. 22. Budynek Szkoły Podstawowej w Sobiechach

Fot. 23. Budynek Szkoły Podstawowej w Budrach

Fot. 24. Budynek Gimnazjum w Budrach z siedzibą w Więckach

W zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego młodzież z gminy korzystać będzie głównie ze szkół w Węgorzewie i Giżycku.

Potrzeby inwestycyjne w zakresie szkolnictwa podstawowego i gimnazjum to:

- budowa szkoły podstawowej z zapleczem sportowo-rekreacyjnym w Budrach,
- budowa sali gimnastycznej i boisk przy Szkole Podstawowej w Sobiechach.
- Termomodernizacja budynków.
- Organizacja przedszkola

Urząd Gminy Budry

Urząd Gminy Budry mieści się w dwóch budynkach przy Al. Wojska Polskiego 27 i 18 .

Fot. 25. Budynek Urzędu Gminy w Budrach

Ochrona zdrowia

Obecnie funkcjonujący ośrodek zdrowia w Budrach mieści się w budynku w dobrym stanie technicznym.

Ochronę zdrowia na terenie gminy zapewniają trzy podmioty prowadzące własną działalność w ramach kontraktu z Narodowym Funduszem Zdrowia tj. lekarz rodzinny, lekarz dentysta, 2 pielęgniarki, 1 położna. Działalność prowadzona jest w budynku gminnym.

W zakresie opieki szpitalnej mieszkańcy gminy korzystają głównie ze szpitala w Węgorzewie i Giżycku.

Fot. 26. Budynek ośrodek zdrowia w Budrach

Kultura

Wyposażenie gminy w placówki i obiekty upowszechniania kultury obejmuje:

- Gminny Ośrodek Kultury w Budrach,
- Świetlicę Ołowniku i Budzewie,
- Gminną Bibliotekę Publiczną w Budrach.

Księgozbiór biblioteki w Budrach na koniec roku 2014 liczył 16 398 woluminów. Zarejestrowanych w tym czasie było 289 czytelników, którzy wypożyczyli w 2014 roku 5 7061 książek. Średnio na jednego czytelnika przypadało 24,4 wypożyczeń w roku

Ochrona przeciwpożarowa

Ochronę przeciwpożarową zabezpieczają: jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej Budry, która dysponuje remizą we wsi Budry (obiekt w stanie dobrym) i jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej Ołownik, z remizą w Ołowniku (stan średni). OSP Budry jest włączona do Krajowego Systemu Ratowniczo - Gaśniczego. Dysponuje dwoma pojazdami gaśniczymi, jeden wóz z roku 2014 r. oraz bardzo dobrym wyposażeniem.

Urządzenia sportowe

Do najważniejszych obiektów sportowo-rekreacyjnych znajdujących się na terenie gminy należy zaliczyć:

- boiska standardowe pełnowymiarowe przy szkołach w Więckach i Sobiechach,
- boiska szkolne przy szkołach w Budrach,
- boisko wiejskie w Ołowniku, Popiołach, Budzewie
- sala gimnastyczna w Więckach przy Gimnazjum.
- sala widowiskowo - gimnastyczna w GOK.

Wyposażenie gminy w urządzenia sportowo-rekreacyjne jest niedostateczne, co dostrzegają władze samorządowe i widzą potrzebę realizacji kompleksu ogólnodostępnych urządzeń sportowo-rekreacyjnych.

Warunki mieszkaniowe

Łącznie, według stanu na koniec 2014 roku, na terenie Gminy Budry znajduje się 972 mieszkania w 714 budynkach mieszkalnych. Zdecydowana większość mieszkań należy do osób fizycznych, niewielka ilość należy do gminy oraz Agencji Nieruchomości Rolnych. W miejscowości Ołownik część mieszkań objętych jest wspólnotą mieszkaniową.

Tabela 24. Budynki mieszkalne w gminie Budry

Liczba budynków mieszkalnych	Lata		
	2012	2013	2014
Ogółem	710	712	714

Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania, według stanu na koniec 20014 roku, wynosiła 77,0 metra kwadratowego. Na jedną osobę przypadało 25,4 metra kwadratowego.

Ponad 87% procent mieszkań wyposażonych jest w wodociąg. Nieco ponad 77% mieszkań ma łazienkę, a niecałe 65% mieszkań centralne ogrzewanie.

Odnosząc podstawowe wskaźniki charakteryzujące sytuację mieszkaniową w gminie do średnich wojewódzkich (wieś ogółem), można stwierdzić, iż warunki mieszkaniowe ludności są nieco lepsze niż przeciętne na terenach wiejskich regionu. Sytuacja mieszkaniowa poprawiła się w porównaniu do stanu z roku 2004. Przyczyną poprawy sytuacji mieszkaniowej było zmniejszenie liczby ludności zamieszkującej teren gminy. Spośród ogólnej liczby zamieszkanych mieszkań aż 65% mieści się w budynkach wybudowanych przed 1945 r. W okresie powojennym największą dynamikę w budownictwie mieszkaniowym odnotowano w latach 1979 – 1988 (11 mieszkań średniorocznie),. Ruch budowlany po roku 1988 był niewielki - w latach 1989 – 2002 wybudowano 34 mieszkania, których inwestorami były osoby fizyczne. W latach 2004 – 2014 wybudowano łącznie 11 budynków mieszkalnych. Stara zabudowa mieszkaniowa charakteryzuje się w większości średnim stanem technicznym i niższym standardem wyposażenia w instalacje (głównie kanalizację i centralne ogrzewanie). Udział zasobów pochodzących sprzed 1945 r. na terenie gminy był wyższy niż średni na terenach wiejskich województwa (55,6%). Stan wyposażenia mieszkań w instalacje techniczne (w zasobach ogółem) nie odbiega znacząco od stanu średniego dla województwa (wsi).

Komunikacja

Na terenie gminy Budry znajdują się drogi zaliczone do kategorii dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych. W gminie Budry przebiega tylko jedna droga wojewódzka Nr 650 o długości od granicy gminy do gr. gminy 13,4 km. Z powiatem giżyckim obszar gminy powiązany jest drogami powiatowymi łączącymi również sąsiednie gminy: Banie Mazurskie, Pozezdrze, Węgorzewo. Sieć dróg powiatowych stanowią powiązania komunikacyjne ośrodków gminnych i siedlisk rolniczych na terenie gminy Budry.

Tabela 25. Drogi powiatowe na terenie gminy Budry

Lp.	Nazwa drogi (przebieg)	Numer drogi
1	Węgorzewo (ul. Rolna) - Brzozówko - Popioły	1752 N
2	dr. krajowa nr 63 - Pawłowo - Więcki	1756 N
3	Rudziszki - Góry - Olszewo Węgorzewskie - Pawłowo	1758 N
4	Sobiechy - Więcki	1760 N
5	Ołownik - Dąbrówka - Sakiły Małe	1762 N
6	Olszewo Węgorzewskie - dr. nr 1598 N	1809 N
7	gr. państwa - Ołownik - Pawłowo - dr. woj. nr 650	1813 N

8	Gołdap - Skoczne - Rogale - Żabin - Rapa - Sakielny Mały - Budry - Radziszewo - dr. nr 1732 N (Pozezdrze)	1815 N
9	dr woj. nr 650 - Piłaki Mały - Gębalka (dr. nr 1750 N)	1817 N
10	Więcki - Pietrele - Budzewo	1979 N

Na odcinku drogi powiatowej Nr 1758N w miejscowości Wężówka znajduje się most nad rzeką Węgorapą o długości 17,3 m, i nośności 40 ton. Na odcinku drogi powiatowej Nr 1758N w miejscowości Góry znajduje się most żelbetowy nad ciekim wodnym o długości 5,1 m, szerokości 5 m i nośności 15 ton. Na odcinku drogi powiatowej Nr 1762N w miejscowości Ołownik znajduje się most żelbetowy nad rzeką Węgorapą o długości 18,8 m, szerokości 6 m. i nośności 15 ton. Na odcinku drogi powiatowej Nr 1979N w miejscowości Pietrele znajduje się most żelbetowy nad ciekim wodnym o długości 6,8 m, szerokości 6 m i nośności 15 ton. Na odcinku drogi powiatowej Nr 1815N w miejscowości Budry znajduje się most żelbetowy nad ciekim wodnym o długości 24,5 m, szerokości 7,0 m i nośności 15 ton. Na odcinku drogi powiatowej Nr 1815N w miejscowości Budzewo znajduje się most żelbetowy nad rzeką Gołdapa o długości 9,5 m., szerokości 6,0 m. i nośności 15 ton. Na odcinku drogi powiatowej Nr 1809N w miejscowości Olszewo Węgorzewskie znajduje się most żelbetowy nad ciekim wodnym o długości 6,5 , szerokości 5 m i nośności 15 ton. Na odcinku drogi powiatowej Nr 1815N w miejscowości Zabrost Wielki znajduje się most żelbetowy nad rzeką Węgorapą o długości 31 m, szerokości 8 m. i nośności 15 ton. Na odcinku drogi powiatowej Nr 1762N w miejscowości Dąbrówka znajduje się most żelbetowy nad rzeką Węgorapą o długości 14,5 m, szerokości 5 m i nośności 15 ton.

Mosty te należą do Zarządcy terenu.

Drogi gminne publiczne i wewnętrzne tworzą układ komunikacyjny bezpośrednio obsługujący rozproszoną sieć osadniczą, zapewniają obsługę komunikacyjną. Drogi te wymagają modernizacji w celu poprawy stanu technicznego.

W układzie dróg gminnych publicznych i wewnętrznych najważniejsze ciągi przedstawia poniższa tabela:

Tabela 26. Najważniejsze drogi gminne na terenie gminy Budry

Numer drogi	Nazwa	Ogółem km
131002 N	Granica gminy (Piątki) – dr. pow. Nr 1758N (Góry)	0,462
131004 N	Dr.pow. Nr 1758N (Gory) - Góry	0,851
131005 N	Dr. pow. Nr 1809N (Olszewo) – granica gminy (Klimki las)	1,456
131006 N	Dr. gm. Nr 131005N – Olszewo kol.	0,463
131007 N	Dr. gm. Nr 131008N (Olszewo) – Maryszki	1,927
131008 N	Dr. pow. Nr 1758N (Olszewo) – Piotrówko	0,866
131010 N	Dr. pow. Nr 1758N (Wężówko) – dr. pow.nr 1809N	1,602

131016 N	Dr. pow. Nr 1813N (Sobiechy) – Sobiechy kol. (przy szkole)	1,705
131017 N	Dr. pow. Nr 1758N (Węzówko) – dr. pow. nr 1813N (Sobiechy)	2,956
131018 N	Dr. pow. 1813N (Sobiechy) – Sobiechy kol.	1,640
131019 N	Dr. pow. Nr 1813N (Sobiechy) – dr. pow. Nr 1979N (Pietrele)	3,519
131020 N	Dr. pow. Nr 1813N (Sobiechy)– Sobiechy kol.	1,845
131033 N	Dr. pow. Nr 1815N – Sakięły Małe	0,795
131034 N	Dr. pow. Nr 1815N – dr. gm. 131033N (Sąkieły Małe)	0,559
131035 N	Dr. pow. Nr 1815N – Budzewo kol.	1,084
131037 N	Dr. pow. Nr 1815N (Budzewo) – dr. gm. 131038N	1,117
131038 N	Dr. pow. Nr 1815N (Budzewo) – Budzewo kol. (do Skaliszka)	2,104
131039 N	Dr. pow. Nr 1815N (Budzewo) – dr. gm. Nr 131038N (obw)	1,851
131045 N	Dr. woj. Nr 650 (Więcki) – dr. Woj. Nr 650 (Budry)	3,886
131046 N	Dr. gm. Nr 131045N – Dowlaty	1,742
131051 N	Dr. pow. Nr 1815N (Brzozówko) – Brzozówko kol. (za zwirownią)	1,297
131059 N	Dr. woj. Nr 650 (Popioły) – dr. pow. Nr 1752N (Popioły kol.obw.)	2,435
131062 N	Dr. pow. Nr 1752N (Popioły kol.) – dr. pow. Nr 1817N (Piłaki Małe)	2,938
131067 N	Dr. pow. Nr 1815N – dr. gm. Nr 131048N	1,598
131061 N	Dr. woj. Nr 650 (Popioły) – Popioły kol.	1,291
-	Olszewo - Pochwałki	5,200
-	Sobiechy – Sobiechy kolonia	0,650
-	Ołownik osiedle	0,700
-	Zabrost - Skalisze	1,800
-	Grądy Węg. – Grądy Węg. kolonia	1,300
-	Budry – Budry kolonia	0,200

Gospodarka wodna

Jednym z podstawowych elementów infrastruktury technicznej, wyznaczającym standard zamieszkania na danym terenie, a jednocześnie będącym warunkiem prawidłowego rozwoju społeczno-ekonomicznego, jest dostępność mieszkańców do wody bieżącej z sieci wodociągowej. Gminna sieć wodociągowa z przyłączami wynosi ponad 171 km i dostarczana jest z ujęcia w Olszewie Węgorzewskim. W latach 2002 – 2005 na bazie istniejącego ujęcia została zaprojektowana i wybudowana nowa stacja uzdatniania wody. W ramach inwestycji rozbudowano ujęcie, wyłączono z eksploatacji wszystkie stare stacje uzdatniania wody, rozbudowano i utworzono jedną sieć wodociągową zasilaną w wodę z SUW w Olszewie Węg. Źródłem zasilania w wodę są dwie studnie głębinowe wybudowane w latach 1970, i 2010. Głębokość studni wynosi ok. 65m. Wydajność eksploatacyjna studni od 20 do 35m³ wody na godzinę. Wydajność eksploatacyjna ujęcia wynosi 75 m³/ godz. Na ujęciu znajdują się dwa zbiorniki retencyjne na wodę uzdatnioną o pojemności łącznej 200m³. Woda gospodarcza i do celów bytowych dostarczana jest do

wszystkich sołectw gminy. Na sieci znajdują się trzy pompownie wody. Na koniec roku 2014 z wody korzystało 3028 mieszkańców gminy z pośród 3101 zamieszkałych co stanowi 98 %. Zapotrzebowanie na wodę wynosi ok. 400 do 450 m³ na dobę. Planowana jest rozbudowa stacji uzdatniania wody. Planuje się rozbudowę technologii uzdatniania wody, instalację awaryjnego źródła zasilania w energię elektryczną i budowę nowej studni na ujęciu. Inwestycja zagwarantuje niezawodność ciągłości w dostawach wody.

Szczegółowe dane za ostatnie pięć lat przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 27. Podstawowe parametry sieci wodociągowej w gminie w latach 2010-2014

Wyszczególnienie	Lata				
	2010	2011	2012	2013	2014
Długość czynnej sieci rozdzielczej (km)	119,8	119,8	120,0	120,0	120,0
Woda dostarczona gospodarstwom domowym w gminie (m ³ /rok/na gospodarstwo domowe)	98,1	97,8	95,2	97,6	106,4

Gospodarka ściekowa

Podobnie jak poziom rozwoju sieci wodociągowej, także stan skanalizowania danego obszaru oraz stopień oczyszczania ścieków określa zarówno standard życia, jak i wskazuje na stan środowiska naturalnego. W praktyce krajów Unii Europejskiej są to jedne z podstawowych kryteriów, wyznaczających pozycję i rangę regionu czy miejscowości, jako miejsca korzystnego do zamieszkania, inwestycji czy wypoczynku.

Gmina jest tylko częściowo skanalizowana zbiorczą siecią kanalizacyjną. Zbiorcza sieć znajduje się w miejscowościach Budry, Ołownik i Koźlak, każda z tych miejscowości posiada zbiorczą oczyszczalnię ścieków. Łączna przepustowość tych oczyszczalni wynosi 130 m³/d. Gospodarka ściekowa na pozostałym terenie realizowana jest poprzez indywidualne przydomowe oczyszczalnie ścieków. Na terenie gminy Budry na koniec 2014 r. funkcjonowało 331 przydomowych oczyszczalni ścieków.

Tabela 28. Liczba osób korzystającej z infrastruktury do oczyszczania ścieków

Wyszczególnienie	Liczba osób
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	650
Ludność korzystająca z przydomowych oczyszczalni ścieków	1525
Razem	2175

W latach 2010-2011 przeprowadzono inwestycję związaną budowę infrastruktury ściekowej na terenie gminy Budry. Wybudowana została sieć kanalizacyjna z przykanalikami i oczyszczalnią ścieków dla miejscowości Budry, wybudowano 299 przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie całej gminy. Łączna wartość tej inwestycji wyniosła ok. 6,5 mln zł. W dalszym ciągu z części gospodarstw domowych ścieki gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych. Aby rozwiązać ten problem gmina posiada dokumentację techniczną na budowę sieci kanalizacyjnej w miejscowościach Pochwałki i Ołownik. W miejscowościach o rozproszonej zabudowie potrzebne są inwestycje związane z budową przydomowych oczyszczalni ścieków. Z uwagi na fakt, iż oczyszczalnia ścieków w miejscowości Ołownik funkcjonuje już od długiego czasu, potrzebna jest jej modernizacja.

Gospodarka odpadami

Na terenie gm. Budry brak jest czynnych składowisk odpadów. W 2013 r. Gmina Budry zrealizowała projekt pn. „Rekultywacja składowisk odpadów w regionie Mazurskiego Związku Międzygminnego – Gospodarka Odpadami”. W ramach projektu dofinansowanego ze środków Unii Europejskiej przeprowadzono rekultywację nieczynnych składowisk odpadów komunalnych w miejscowościach Budry, Olszewo Węgorzewskie i Popioły. Zrekultywowane zostały składowiska o łącznej objętości 26,7 tys. m³.

Zmiana ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, która zaczęła obowiązywać od 1 lipca 2013 r. spowodowała, iż to gmina jest odpowiedzialna za odbiór i unieszkodliwianie odpadów powstałych na jej terenie. Gmina Budry jest członkiem Mazurskiego Związku Międzygminnego – Gospodarka Odpadami w Giżycku i to Związek otrzymał kompetencje związane z gospodarką odpadami. Związek wyłania w drodze przetargu wykonawcę odpowiedzialnego za wywóz i unieszkodliwianie odpadów. Umowy na wywóz odpadów zastąpione zostały deklaracjami, w których mieszkańcy i inne podmioty deklarują sposób postępowania z odpadami (selektywna zbiórka, odpady zmieszane) oraz związaną z tym wysokością opłaty.

Z danych Mazurskiego Związku Międzygminnego – Gospodarka Odpadami według stanu na 30 września 2014 r. zobowiązanych do złożenia deklaracji ogółem było 747 podmiotów, w tym gospodarstwa domowe – 716, nieruchomości niezamieszkałe – 31.

Deklaracje złożone: ogółem – 618, w tym gospodarstwa domowe – 598, nieruchomości niezamieszkałe – 20. Łącznie liczba mieszkańców wynikająca ze złożonych deklaracji - 2098

Elektroenergetyka, telekomunikacja, zaopatrzenie w gaz, ciepłownictwo

Elektroenergetyka

Punktem zasilania w energię elektryczną odbiorców w obrębie Gminy Budry jest Główny Punkt Zasilający 110/15 kV Węgorzewo, zasilany linią napowietrzną 110 kV Gołdap - Węgorzewo. Z GPZ 110/15 kV wyprowadzone są linie 15 kV, napowietrzne. Linie te zasilają stacje transformatorowe zlokalizowane w pobliżu odbiorców energii elektrycznej. GPZ 110/15 kV w Węgorzewie nie posiada rezerwowej linii zasilającej 110 kV, a istniejące linie 15 kV pozwalają na awaryjne pokrycie tylko 80% zapotrzebowania na energię elektryczną w okresie letnim i 50 % w okresie zimowym. Z tego powodu konieczna jest, przewidziana w planach perspektywicznych rozbudowy sieci energetycznej WN, budowa linii 110 kV Węgorzewo - Giżycko. Przebiegająca przez teren gminy linia 110 kV jest źródłem pola elektromagnetycznego. Obiekty budowlane przeznaczone na pobyt ludzi i zwierząt można lokalizować w odległości poziomej minimum 14,5 m od skrajnego przewodu linii. Odległość podana wyżej może ulec zmniejszeniu pod warunkiem dotrzymania dopuszczalnych wartości pola elektromagnetycznego. Spełnienie tego warunku powinno być stwierdzone na drodze szczegółowych obliczeń i pomiarów kontrolnych. Decyzję lokalizacyjną, przy zmniejszeniu podanych wyżej odległości, wydaje organ administracyjny stopnia wojewódzkiego w porozumieniu z inspektorem sanitarnym. Rozbudowa układu sieci SN 15 kV jest uzależniona od zwiększonego zapotrzebowania w energię elektryczną. Każda dalsza rozbudowa budownictwa mieszkaniowego i letniskowego oraz przemysłu lokalnego będzie wymuszała budowę nowych stacji transformatorowych 15/0,4 kV oraz modernizację i rozbudowę sieci przesyłowej SN 15 kV.

W tabeli poniżej zestawiono istniejące stacje transformatorowe w poszczególnych miejscowościach Gminy Budry z podaniem numeru, nazwy i typu stacji transformatorowej oraz wielkości zainstalowanego transformatora.

Tabela 29. Stacje transformatorowe na terenie gminy

Nr st.	Nazwa stacji transformatorowej	Typ stacji	Moc transformatorów [kVA]
227	Brzozówka 1	STSa 20/100	63
228	Brzozówka 2	SB 2A	75
584	Brzozówka 3	ŻH 15b	20

583	Brzozówka 4	ŻH 15b	20
250	Budry 1	STSa 20/250	160
557	Budry 2	ŻH 15b	25
558	Budry 3	ŻH 15b	30
559	Budry 4	ŻH 15b	30
630	Budry 5	STSa 20/250	100
1509	Budry 7	STSa 20/100	63
1510	Budry 8	STSa 20/250	100
1225	Budry Hydrofornia	STSa 20/250	100
169	Budry Młyn	Mur.wież.poniem.	50
1208	Budy PGR	STSa 20/250	50
354	Budzewo 1	STS 20/100	63
397	Budzewo 2	STS 20/100	40
1097	Budzewo 3	STSa 20/100	40
1497	Budzewo 4	STSa 20/100	63
1498	Budzewo 5	STSa 20/100	40
1499	Budzewo 6	STSa 20/250	63
249	Budzewo 7	STSpbV 20/250	63
1574	Budzewo 8	STSpV 20/250	40
878	Budzewo ALP	STS 20/100	25
117	Dąbrówka Mała	ŻH 15b	63
737	Dąbrówka	ŻH 15b	160
316	Dowiaty	STSa 20/100	63
293	Góry 1	STSp 20/250	40
1587	Góry 2	STSp 20/250	40
1588	Góry 3	STSp 20/250	40
395	Grądy Kaczorówka	STS 20/100	63
312	Grądy Węgorzewskie	STSa 20/250	75
723	Koźlak	ŻH 15b	100
307	Ławniki Małe	SB 2A	63
1071	Maryszki	STSa 20/100	40
340	Olszewo	STS 20/250	100
341	Olszewo 5	STSa 20/100	63
1173	Olszewo 6	STSa 20/100	30
1279	Olszewo 8	STS 20/100	63
615	Olszewo MBM	ŻH 15b	75
470	Olszewo 1	ŻH 15b	50
334	Ołownik 1	STSa 20/100	50
1333	Ołownik 2	STSa 20/250	63
868	Ołownik PGR 1	STS 20/250	250
869	Ołownik PGR 2	STS 20/250	160
342	Pawłowo 1	Mur.wież.poniem.	63
1153	Pawłowo 2	STSa 20/100	30
1154	Pawłowo 3	STSa 20/100	63
1155	Pawłowo 4	STSa 20/100	63
29	Piłaki Małe 1	STSa 20/250	63
567	Piłaki Małe 2	ŻH 15b	50
343	Pochwałki	Mur.wież.poniem.	160
119	Popioły 1	STSa 20/100	50
565	Popioły 2	STSa 20/100	20
566	Popioły 3	STSa 20/100	63
1511	Popioły 4	STSa 20/250	250
1394	Popioły 5	STSa 20/100	50

1295	Popioły 6	STSa 20/100	20
1398	Popioły 7	STSa 20/100	63
318	Sąkielę Małe	STSa 20/100	63
438	Skalisko ALP	STSp 20/250	63
337	Sobiechy 1	STSa 20/100	40
149	Sobiechy 2	STS 20/100	30
150	Sobiechy 3	STS 20/100	63
101	Sobiechy 4	STS 20/100	40
103	Sobiechy 5	STS 20/100	100
471	Walterówka PGR	ŻH 15b	75
287	Wężówka	STS 20/250	100
231	Więcki 1	STS 20/100	100
290	Więcki 2	STS 20/100	63
575	Więcki 3	ŻH 15b	63
1251	Więcki 4	STS 20/100	63
234	Wola PGR	STSa 20/250	250
363	Zabrost 2	STSpV 20/250	63
319	Zabrost Wielki	STS 20/100	100
	Razem moc transformatorów		5458

Elektrownie wodne

Na Węgorapie w obrębie gm. Budry istnieje jedna MEW w Ołowniku oddana do eksploatacji w maju 2004 r. właścicielem elektrowni jest osoba prywatna. Na Kanale Brożajckim, ale już na terenie gminy Banie Mazurskie, funkcjonuje inna MEW, której właścicielem jest również osoba prywatna. W tym przypadku został przebudowany i zmodernizowany stopień korekcyjny kanału – ostatni przed połączeniem z Węgorapą. Planowane jest również wykorzystanie przepływu Kanału Brożajckiego dla potrzeb MEW na 3 następnych jego stopniach. Przy założeniu dalszego rolniczego wykorzystania piętrzeń na Gołdapię i Węgorapie możliwości budowy MEW istnieją wyłącznie na Kanale Brożajckim, ponieważ przy nawodnieniach woda na jazach piętrzona jest tylko w określonych przedziałach czasowych, a w pozostałym okresie przepływ jest swobodny.

Poza Brożajkami elektrownie wodne można zainstalować na dalszych trzech stopniach Kan. Brożajckiego tj. jazach Budziska, Halina i „Polskim”, położonych na granicy Gminy Budry i Banie Mazurskie. Postępowanie wodnoprawne, mające ustalić przyszłych użytkowników MEW na tych piętrzeniach, jest w toku.

Telekomunikacja

Obsługę telekomunikacyjną w gminie zapewnia **Telekomunikacja Polska S.A.** poprzez Rejon w Węgorzewie oraz sieć telefonii komórkowej. Centrale telefoniczne zlokalizowane są we wsiach: Budry o pojemności 300NN, Olszewo Węgorzewskie o pojemności 100NN.

Na terenie gminy funkcjonuje urząd pocztowy w Budrach, dysponujący budynkiem w średnim stanie technicznym.

Zaopatrzenie w gaz

W chwili obecnej gmina Budry nie posiada gazu ziemnego, przez teren gminy nie przebiega również gazociąg. Mieszkańcy korzystają z gazu butlowego propan-butan, gdyż realne możliwości uniemożliwiają zgazyfikowanie. W celu realizacji w/w koncepcji zakłada się budowę pierwszego odcinka gazociągu w/c DN 200mm, L=ok.15,7 km relacji Węgorzewo – Budry wraz z programowaną do etapowej budowy stacją red.pom. gazu Io „Budry” o docelowej przepustowości $Q=3.000 \text{ hm}^3/\text{h}$, zlokalizowaną w zachodniej części wsi Budry i centrycznie w stosunku do całego terenu gminy. Rozprowadzenie gazu ziemnego do poszczególnych odbiorców przewiduje się systemem i techniką średniego ciśnienia CN 0,4 Mpa. Do redukcji gazu u odbiorcy ze średniego na niskie ciśnienie będą miały zastosowanie opracowane indywidualne punkty redukcyjno-pomiarowe dla gospodarstw domowych. Odbiorcy zużywające więcej niż $60 \text{ hm}^3/\text{h}$ winni posiadać odpowiednio zaprojektowane węzły redukcyjno - pomiarowe gazu. W okresie jeszcze bliżej nie określonym przez teren gminy Budry od strony miasta Gołdap programowana będzie budowa gazociągu w/c DN200 CN 6,3 Mpa - GOŁDAP – WĘGORZEWO, który na wysokości wsi Budry połączy się z już wcześniej programowanym do budowy w w/w programie fragmentarycznym odcinkiem Węgorzewo - Budry. Uszczegółowienie trasy przebiegu tego gazociągu nastąpi na etapie założeń koncepcyjnych do projektowania. Należy jednak pamiętać, że w oparciu o Rozporządzenie Min. Przemysłu i Handlu z dn. 14 listopada 1995 roku., poz.686, (Dz.U. Nr 139 z dn.07 grudnia 1995r.) w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać sieci gazowe, załącznik nr 2, dla budowy gazociągu należy rezerwować pas o szerokości max 70,0m, czyli 35,0 m po obu stronach gazociągu.

Ciepłownictwo

Mieszkańcy gminy zaopatrują się w energię ciepłą indywidualnie, wykorzystując w tym celu głównie piece węglowe i drzewne, rzadziej piece centralnego ogrzewania opalane koksem, gazem, olejem opałowym lub energią elektryczną. Pokrycie potrzeb bytowo-gospodarczych mieszkańców gminy związanych z dostarczeniem ciepłej wody użytkowej i przygotowaniem posiłków realizowane jest

przede wszystkim poprzez podgrzewacze elektryczne lub kuchnie gazowe lub kuchnie węglowe.

Alternatywne źródła energii

Energia słoneczna

Słońce jest głównym źródłem energii docierającej do Ziemi. Według różnych źródeł nasłonecznienie na Mazurach, a co za tym idzie również w gminie Budry wynosi 900-1000 kWh/m² w ciągu roku. Energia promieniowania słonecznego może być wykorzystywana dwukierunkowo: do ogrzewania wody lub innej cieczy z zastosowaniem kolektorów słonecznych i do przetwarzania jej na energię elektryczną w ogniwach fotowoltaicznych. Dotychczas najpopularniejszym sposobem wykorzystania energii słonecznej są instalacje grzewcze pełniące funkcję podgrzewacza wody.

Energia słoneczna może być wykorzystywana przede wszystkim do podgrzewania:

- wody użytkowej w budownictwie mieszkaniowym, agroturystycznym,
- wody w budynkach inwentarskich do pojenia zwierząt, przygotowania pasz.

W dniu 4 maja 2015 r. weszła w życie ustawa o odnawialnych źródłach energii, nadająca nowy kształt systemowi wsparcia energii wytwarzanej ze źródeł odnawialnych. Część przepisów zacznie obowiązywać dopiero poczynając od dnia 1 stycznia 2016 r., niemniej jednak już w chwili obecnej wywiera ona istotne skutki prawne dla branży energetycznej. Ustawa po raz pierwszy reguluje energetykę prosumencką. Oznacza to, że odbiorcy energii, którzy zamontują instalacje OZE, będą mogli sprzedawać nadmiar wyprodukowanej energii z powrotem do sieci. Otrzymają za to gwarantowane ustawowo stawki, wyższe od stawek rynkowych.

Inną formą wsparcia inwestycji w odnawialne źródła energii może być uruchomiony w 2015 r. przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej program Prosument. Celem programu jest ograniczenie lub uniknięcie emisji CO₂ w wyniku zwiększenia produkcji energii z odnawialnych źródeł, poprzez zakup i montaż małych instalacji lub mikroinstalacji odnawialnych źródeł energii, do produkcji energii elektrycznej lub ciepła dla osób fizycznych oraz wspólnot lub spółdzielni mieszkaniowych. Program promuje nowe technologie OZE oraz postawy prosumenckie (podniesienie świadomości inwestorskiej i ekologicznej), a także wpływa na rozwój rynku dostawców urządzeń i instalatorów oraz zwiększenie liczby miejsc pracy w tym sektorze.

Energia wiatru

Wykorzystanie energii wiatru do produkcji energii elektrycznej znane jest od bardzo dawna. W Polsce wzrost zainteresowania energetyką wiatrową nastąpił od roku 2001, kiedy to zaczęły powstawać pierwsze farmy wiatrowe o mocach całkowitych rzędu kilkudziesięciu MW.

Gmina Budry położona jest w I strefie energetycznej wiatru, którą określa się jako bardzo korzystną do wykorzystania siły wiatru jako alternatywnego źródła energii, niemniej jednak z uwagi położenie w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich, obszarze o wysokich walorach środowiskowych i krajobrazowych, na co szczególnie należy zwrócić uwagę rozpatrując potencjał rozwoju energetyki wiatrowej w gminie Budry. W północno-wschodniej części gminy Budry znajduje się Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Gołdapy i Węgorapy. Powierzchnia gminy objęta obszarem 9 854 km², co stanowi ok. 56,3% całkowitej powierzchni gminy. W obszarze tym występuje również obszar Natura 2000 obszar specjalnej ochrony ptaków *Lasy Skaliskie* PLB280011 – powierzchnia na terenie gminy Budry wynosi 6 908,3 ha oraz obszar mający znaczenie dla Wspólnoty (*Niecka Skalska* PLH280049). Dane powyższe pokazują, iż obszar gminy Budry, na którym znajdują się formy ochrony przyrody stanowi aż 56,3% powierzchni gminy.

Głównymi negatywnymi oddziaływaniami elektrowni wiatrowych w sferze ekologicznej jest ich wpływ na zasoby faunistyczne (w tym szczególnie na awifaunę).

Obszary objęte prawną ochroną przyrody, ze względu na swoją wartość dla bioróżnorodności regionu, a także kraju, nie są wskazane do lokalizacji energetyki wiatrowej. Wskazuje na to logika polityki zrównoważonego rozwoju takich terenów.

Realizacja tak agresywnych w przestrzeni obiektów technicznych, jakimi są elektrownie wiatrowe może naruszać harmonię i niepowtarzalność przyrodniczo – kulturową takich terenów. Do potencjalnych negatywnych oddziaływań elektrowni wiatrowych na człowieka należą: wpływ na komfort zamieszkania, oddziaływanie akustyczne, emisja infradźwięków, efekty optyczne, oddziaływanie na krajobraz.

Gmina Budry nie posiada dobrych warunków do usytuowania dużych elektrowni wiatrowych (o wysokości 100-150 m i wyższych). Istnieje natomiast możliwość lokalizowania małych przydomowych elektrowni wiatrowych zaspokajających potrzeby energetyczne gospodarstwa domowego, gospodarstwa rolnego czy małej firmy.

Biomasa

Zgodnie ze strategią rozwoju energetyki odnawialnej racjonalne wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych tj. biomasy, jest jednym z istotnych komponentów zrównoważonego rozwoju przynoszącym wymierne efekty ekologiczno-energetyczne. Wzrost udziału odnawialnych źródeł energii w bilansie paliwowo-energetycznym przyczynia się do poprawy efektywności wykorzystania i oszczędzania zasobów surowców energetycznych, poprawy stanu środowiska poprzez redukcję zanieczyszczeń do atmosfery i wód oraz redukcję ilości wytwarzanych odpadów. W związku z tym wspieranie rozwoju tych źródeł staje się coraz poważniejszym wyzwaniem dla niemalże wszystkich regionów. Znaczący wzrost zainteresowania odnawialnymi źródłami energii nastąpił w latach dziewięćdziesiątych. Szacuje się, że od roku 1990 światowe wykorzystanie energii promieniowania słonecznego wzrosło około dwukrotnie, a energii wiatru około czterokrotnie. W najbliższych latach należy się spodziewać dalszego rozwoju odnawialnych źródeł energii. Wynika to z korzyści, jakie przynosi ich wykorzystanie zarówno dla lokalnych społeczności (zwiększenie poziomu bezpieczeństwa energetycznego, stworzenie nowych miejsc pracy, promowanie rozwoju regionalnego), jak i korzyści ekologicznych, przede wszystkim ograniczenia emisji dwutlenku węgla. Zwłaszcza konieczność realizacji zobowiązań międzynarodowych, wynikających z Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu oraz Protokołu z Kioto do tej konwencji, odnośnie redukcji dwutlenku węgla, stwarza dużą szansę dla rozwoju odnawialnych źródeł energii.

Odnawialne źródła energii mogą stanowić istotny udział w bilansie energetycznym poszczególnych gmin czy nawet województw naszego kraju. Mogą przyczynić się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego regionu, a zwłaszcza do poprawy zaopatrzenia w energię na terenach o słabo rozwiniętej infrastrukturze energetycznej. Potencjalnie największym odbiorcą energii ze źródeł odnawialnych może być rolnictwo, a także mieszkalnictwo i komunikacja.

Gmina Budry z uwagi na swój typowo rolniczy charakter może być predysponowana do produkcji biomasy wykorzystywanej na cele energetyczne. Nadwyżki słomy powstającej w rolnictwie z powodzeniem można wykorzystać na cele energetyczne.

7. Obszary problemowe gminy

Infrastruktura techniczna

Sieć wodociągowa i kanalizacyjna

Cała zamieszкана powierzchnia gminy zwodociągowana jest siecią rozdzielczą i magistralną. Wydajność istniejącego ujęcia wody oraz jakość jest wystarczająca dla potrzeb perspektywicznych. Z uwagi na przewidziane dostarczanie wody mieszkańcom gminy z ujęcia w Olszewie Węgorzewskim należałoby przewidzieć na terenie ujęcia lub jego pobliżu lokalizację kolejnych studni głębinowych. W celu zagwarantowania ciągłości dostawy wody na ujęciu należy zainstalować agregat prądotwórczy tak aby umożliwić dostarczanie wody w sytuacji kilkugodzinnych awarii ujęcia lub stacji. Największym zagrożeniem dla ujęć wód podziemnych jest zrealizowanie wodociągów na wsi bez jednoczesnego rozwiązania gospodarki ściekowej. Istniejące jeszcze zbiorniki bezodpływowe stanowią potencjalne źródła trwałych zanieczyszczeń użytkowych warstw wodonośnych. Z uwagi na zabudowę zagrodową mocno rozproszoną jedyną możliwością to oczyszczalnie przydomowe a dla miejscowości o zwartej zabudowie oczyszczalnie z lokalną siecią kanalizacyjną. Planowana jest rozbudowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Ołownik, budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Pochwałki i kolektora sanitarnego Pochwałki – Ołownik. Planowana jest również modernizacja oczyszczalni ścieków w Ołowniku. Dla pozostałych gospodarstw domowych planowana jest budowa przydomowych oczyszczalni ścieków.

Elektroenergetyka

Zarówno konfiguracja sieci elektroenergetycznej, jak i stan urządzeń zasilających, zapewnia wystarczającą dyspozycyjność i odpowiednie możliwości przesyłowe, gwarantujące właściwe zabezpieczenie potrzeb elektroenergetycznych gminy.

Zaopatrywanie w gaz i ciepłownictwo

Gmina Budry nie posiada gazu ziemnego, dostępny jest jedynie gaz propan – butan. Na terenie gminy funkcjonuje wiele małych kotłowni lokalnych opalanych węglem lub koksem z własnych kotłowni. W okresie grzewczym wyraźnie wzrasta emisja zanieczyszczeń powietrza. Zmiany ogrzewania tradycyjnego węglowego na pelet dokonano jedynie w

obiekcie szkoły w Budrach (jeden budynek) i Więckach. Pożądana jest budowa sieci gazowniczej na obszarze gminy oraz modernizacja istniejących kotłowni.

Komunikacja i transport

Z analizy istniejących powiązań i obciążeń układu komunikacyjnego gminy Budry dokonano podziału funkcjonalnego dróg na drogi układu podstawowego i pomocniczego.

Drogi układu podstawowego pełnią funkcję głównych powiązań sieci osadniczej na obszarze gminy. Wystarczająco wiążą gminę z krajem, województwem, powiatem i sąsiednimi gminami. Problemem w funkcjonowaniu dróg układu podstawowego jest stan nawierzchni. Z roku na rok następuje degradacja ich stanu. Największy wpływ na degradację ma wzrost natężenia ruchu, w tym pojazdów wysokotonazowych, zużywanie się nawierzchni jej proces starzenie oraz działanie wpływów atmosferycznych. Cel ten osiągnie się poprzez poprawę stanu technicznego dróg. Utrudnieniem w funkcjonowaniu układu podstawowego są nienormatywne obiekty mostowe, które wymagają odnowy.

Drogi układu pomocniczego mają za zadanie wspomaganie układu podstawowego, obsługę sieci osadniczej skupionej i rozproszonej, ośrodków turystycznych, zapewnienie dojazdu do pól i lasów. W skład układu pomocniczego wchodzi drogi powiatowe nie wymienione w powiązaniach głównych oraz drogi gminne. Drogi powiatowe w większości posiadają nawierzchnię twardą. Drogi gminne wymagają poprawy stanu technicznego tzn.: wymagają odnowy nawierzchni, zapewnienia widoczności na łukach.

Podsumowując konieczna jest poprawa jakości dróg zarówno pod względem parametrów technicznych jak i nawierzchni.

Sfera społeczna

Gmina Budry kwalifikuje się do grupy najmniejszych gmin w regionie o niskiej gęstości zaludnienia. Liczba mieszkańców gminy w okresie minionym zmniejszała się. Dopiero ostatnie dwa lata przyniosły zahamowanie tej tendencji i ponowny nieznaczny wzrost ludności. Struktura wieku w gminie jest podobna do tej obserwowanej w pozostałych gminach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego. Zmiany w zaludnieniu gminy w okresie perspektywicznym warunkowane będą przebiegiem procesów społeczno – gospodarczych zarówno na jej obszarze jak również w regionie oraz w kraju.

Kondycja ekonomiczna mieszkańców, możliwości zapewnienia godnych warunków życia (praca, mieszkanie dostęp do usług) zdecydują o ruchliwości przestrzennej ludności, a

także mogą wpłynąć na wzrost przyrostu naturalnego (liczby urodzeń). Przyrost naturalny w okresie perspektywicznym, nie będzie tak ważnym czynnikiem przyrostu ludności jak w latach ubiegłych. W najbliższych latach można spodziewać się przyrostu urodzin jako efektu niewielkiego przyrostu liczby kobiet w wieku najwyższej płodności (20 – 34 lata). W całym okresie perspektywicznym będzie wzrastała liczba zgonów (skutek postępującego procesu starzenia się ludności). Największy wpływ na wielkość zaludnienia gminy i strukturę wieku ludności będą miały migracje. Jeżeli w okresie perspektywicznym nie nastąpi wyraźna poprawa na rynku pracy w działalnościach pozarolniczych, przy prognozowanym przyroście zasobów pracy, to należy się liczyć ze zwiększeniem odpływu ludności młodej i przedsiębiorczej, a w konsekwencji z wystąpieniem niekorzystnych zjawisk demograficznych.

Sytuacja w gminie Budry w zakresie wybranych rodzajów usług dla ludności zmierzona charakterystycznymi wskaźnikami zasadniczo nie odbiega od średniej wojewódzkiej, a w niektórych rodzajach usług jest lepsza. Sieć szkolna jest racjonalna. Najważniejsze problemy to: niezadowalający stan techniczny obiektów szkolnych. Wszystkie budynki szkolne wymagają pilnych prac remontowo modernizacyjnych.

Rynek pracy

Grupą wymagającą wsparcia są w Gminie Budry głównie osoby bezrobotne. Bardzo duża część tej populacji nie posiada prawa do zasiłku i są klientami opieki społecznej lub żyją ze świadczeń innych członków rodziny. Biorąc pod uwagę słabość sektora MŚP i rynku pracy jako całości, a także niski poziom wykształcenia osób pozostających bez pracy, należy objąć tę grupę szczególną pomocą. Zmierzając ona powinna do podniesienia ich atrakcyjności na rynku pracy poprzez podniesienie ich kwalifikacji, lub dostosowania do aktualnych potrzeb na rynku pracy. Znaczną społecznością w Gminie Budry są osoby niepełnosprawne. Posiadają one niskie wykształcenie i w większości nie mają pracy. Powoduje to narastanie uczucia alienacji społecznej i niekorzystnie wpływa na integrację tych ludzi z resztą społeczeństwa. Największym pracodawcą są jednostki sektora publicznego. Jednakże nie istnieje aktualnie możliwość zwiększenia zatrudnienia w tym sektorze. Potencjalne możliwości istnieją w sektorze prywatnym, którego jednostki stanowią gros przedsiębiorstw w gminie. Jednostki tego sektora to w większości zakłady osób fizycznych, spośród których wiele faktycznie nie prowadzi działalności. Pozostałe działają głównie w branży handel i naprawy.

Naprawy mogłyby się okazać branżą, w której może dojść do wzrostu zatrudnienia pod warunkiem rozwoju tej branży w kierunku napraw dla rolnictwa i poprawy opłacalności

produkcji rolnej. Znaczną pozycję w strukturze zajmują podmioty prowadzące usługi na rzecz leśnictwa. Jednakże są to przedsiębiorstwa, które działają albo na zasadzie samozatrudnienia ich właścicieli albo zatrudniają znikomą liczbę pracowników. Mają one niewielkie możliwości rozwoju i zwiększenia zatrudnienia. Podsumowując, rynek pracy jest w gminie bardzo płytki, co ma negatywny wpływ na rozwój gminy.

Sfera gospodarcza

Wiodącą funkcją gospodarczą gminy Budry jest rolnictwo, przemysł na jej terenie w zasadzie nie istnieje. Stanowi ono główne miejsce pracy na terenie gminy. Podstawowym warunkiem tworzenia nowych miejsc pracy poza rolnictwem będzie rozwój działalności produkcyjnej i rzemiosła. Na chwilę obecną na terenie gminy brak jest zakładów rzemieślniczych, wytwórczych, których funkcjonowanie i rozwój tworzą nowe miejsca pracy.

Dywersyfikację źródeł dochodów mieszkańców gminy może zapewnić:

- rozwój działalności produkcyjnej w oparciu o surowce lokalne (płody rolne, produkcję zwierzęcą, drewno), a także sprowadzane z zewnątrz, ich przetwórstwo przy zachowaniu technologii bezpiecznych dla środowiska;
- rozwój małych i średnich zakładów oraz drobnej przedsiębiorczości;
- pełne wyposażenie obszarów wielokierunkowej działalności gospodarczej w infrastrukturę techniczną (sieci wodociągowe, kanalizacyjne, energetyczne) oraz dogodne powiązania komunikacyjne z układem drogowym;

Wśród istniejącej zabudowy jednostek osadniczych mogą być lokalizowane nieuciążliwe drobne zakłady produkcyjne, (zatrudniające do 5 osób), jeżeli pozwolą na to warunki lokalizacyjne, w tym dobre powiązania komunikacyjne i dostępność do urządzeń infrastruktury technicznej.

Rolnictwo

W aktualnych warunkach wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej na terenie gminy można uznać za optymalne, zarówno w zakresie produkcji roślinnej jak i zwierzęcej. Ewentualne zmiany w strukturze produkcji rolnej są uzależnione od aktualnej koniunktury w rolnictwie. Obecnie zauważa się niepełne wykorzystanie zarówno gruntów jak też i obiektów produkcji zwierzęcej, szczególnie w gospodarstwach typu farmerskiego. W większym stopniu

powinny zostać wykorzystane możliwości powiększenia dochodów w gospodarstwach rodzinnych poprzez agroturystykę.

Zaletami gospodarki rolnej na terenie gminy są:

- stabilne indywidualne gospodarstwa rolne,
- dobra jakość gleb,
- nieustanna tendencja powiększania się średniej wielkości gospodarstw indywidualnych,
- duża ilość gospodarstw rolnych typu farmerskiego, posiadających możliwości prowadzenia wielkotowarowej,
- korzystne warunki naturalne dla produkcji rolnej.

Słabymi stronami gospodarki rolnej na terenie gminy są:

- bardzo słabe wykorzystanie stanowisk inwentarskich w gospodarstwach typu farmerskiego,
- zbyt wolno postępujący proces wzrostu średniej wielkości gospodarstw indywidualnych typu rodzinnego,
- zbyt mała ilość gospodarstw rolnych prowadzących specjalistyczną produkcję,
- brak grup producenckich i zrzeszeń rolników.

Sfera kulturowa

Środowisko kulturowe i jego elementy, mimo że w skali kraju mają znaczenie lokalne, na pewno identyfikują się przestrzennie spośród innych. Stan elementów środowiska kulturowego nie jest dobry. Typowe jest ogólne zaniedbanie dotyczące zarówno układów przestrzennych (wsi, zabudowy, zagród), jak i pojedynczych obiektów, budynków. Czytelne układy przestrzenne oraz niewielkie przekształcenia układów charakterystyczne są dla większości wsi. Zły stan techniczny części obiektów zabytkowych o wartościach historycznych, architektonicznych i inżynierskich, będących w zasobie i objętych ochroną, może skutkować ich utratą. Brakuje inwestorów dla zagospodarowania części obiektów zabytkowych. Następują niekorzystne przekształcenia zabudowy wsi gminy w wyniku powstania zabudowy współczesnej (w ośrodkach byłych PGR) - często nie nawiązującej do zasadniczych cech tradycyjnej zabudowy.

Niezbędne jest więc przeprowadzenie prac remontowych, adaptacyjnych, wprowadzających współczesne udogodnienia cywilizacyjne, z koniecznością zachowania historycznych walorów budynków, zagród, siedlisk. Wszelkie działania w obrębie zagród, budynków powinny respektować tradycję, historię. Dlatego należy w nawiązaniu do tego wykorzystywać wiedzę w zakresie znajomości regionalnej architektury, lokalnych rozwiązań technicznych i materiałowych.

Czytelne w pejzażu gminy są założenia rezydencjonalno – parkowe (np. w Dąbrówce Nowej). Doświadczenia powojennej historii nie sprzyjały tymże obiektom. Wszystkie związane były z brakiem ochrony historycznej wartości, która przejawiała się m.in. w zmianach właścicieli (PGR, później masowa wyprzedaż – parcelacja niezgodna z historycznie uwarunkowanymi podziałami), użytkowaniu nie zgodnie z przeznaczeniem (rekreacja, produkcja, rolna, magazyny m.in.), samowolnymi i bezkarnymi poczynaniami dotyczącymi zarówno szaty roślinnej (wycinka) jak i zmianami w obrębie budynków i całych układów kompozycyjnych. Najdramatyczniej sytuacja kształtuje się zwłaszcza w Dąbrówce Nowej. Zabudowa gospodarcza i inwentarska związana z folwarkiem przedstawia się w równie złym stanie technicznym. Cechuje ją zaniedbanie i postępująca dewastacja.

Parki związane z siedzibami majątków ziemskich i folwarkami stanowią element założeń obok dworu, pałacu. Stan przetrwania układów kompozycyjnych jest niezbyt zadawalający. Długoletni brak pielęgnacji i ochrony spowodował, że w większości przybrały one wygląd zadrzewionych enklaw, z częściowo czytelnymi bądź całkowicie nieczytelnymi i bezpowrotnie utraconymi kompozycjami obiektu. Mimo wieloletniego zaniedbania, nieprzeprowadzania zabiegów pielęgnacyjnych i dewastacji drzewostan zachował się w stosunkowo dobrym stanie zdrowotnym. Dla wszystkich parków charakterystyczny jest udział starodrzewia – szczególnie wyróżniają się okazałe lipy (m.in. w postaci alej i altan drzewnych – Górowo), dęby, klony, kasztanowce, graby (głównie w postaci szpalerów).

Turystyka

Gmina Budry jest przygraniczną gminą, położoną w północno- wschodniej części powiatu węgorzewskiego. Graniczy z gminami Węgorzewo, Pozezdrze i Banie Mazurskie, a na 20-kilometrowym odcinku z Rosją.

Gmina Budry to kraina malowniczych pól, przydrożnych alei, lasów i rzek. Nieskażona niczym przyroda oraz niezmieniony od powojennych lat krajobraz i architektura sprawia, iż przybywający turyści mogą na chwilę zatrzymać się w czasie.

Gmina Budry zajmując stosunkowo niewielki obszar, zachwyca bogactwem występującej tu fauny i flory. Dzika, unikalna i nie całkiem odkryta - to największe atuty przyrody tego terenu. Wiele miejsc mało dostępnych dla człowieka sprawia, że przyroda swobodnie zachowuje swój dziewiczy charakter.

Sprzyja to naturalnemu rozwojowi rzadko występujących w kraju i w Europie zwierząt i roślin. Dziewicze tereny leśne zasobne w zwierzynę i owoce runa leśnego, szczególnie zachęcają do przemierzenia ścieżek rowerem lub pieszo. Obszar Gminy Budry to skrawek najczystszych Mazur, ceniony przez ludzi szukających spokoju, nie zadeptanych ścieżek i kontaktu z wyjątkową przyrodą nie tylko w sezonie wakacyjnym, ale też przez cały rok.

Warto zobaczyć:

DOLINA WĘGORAPY z rzeką Węgorapą o długości ok.140 km, która jest znakomitą szlakiem kajakowym dla tych, którzy nie lubią zatłoczonych spływów. Można na niej spotkać wiele naturalnych przeszkód: powalonych drzew i konarów, dostarczających wielu wrażeń dla poszukujących emocji kajakarzy.

LASY SKALISKIE kompleks leśny o pow. 8700 ha. W okresie polodowcowym znajdowało się na tym terenie polodowcowe jezioro, którego pozostałością jest unikalne pod względem fauny i flory na skalę Europy Bagno Minta. Szczególnie pięknym widokiem są złoty żurawi. Gromadzi się tam wiosną i jesienią ok. 3 tys. tych ptaków.

ZABROST WIELKI - wieś historyczna, założona w XVI w., która w 2003 r. została laureatem konkursu pt. „Najlepiej zachowana wieś historyczna Warmii i Mazur” w ramach ogłoszonego przez Stowarzyszenie Borussia projektu „Nowe życie pod starymi dachami”. Miejsowość została wzniesiona według kompleksowego projektu berlińskiego architekta Karla Kujatha. Ciekawostką tego miejsca jest istnienie 33 obiektów betonowych z okresu II wojny, odkrytych i zadokumentowanych przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.

MŁYN W BUDRACH - 3-kondygnacyjny młyn z idealnie zachowanymi urządzeniami młyńskimi z XVIII w.

KOCIÓŁ W BUDRACH - ciekawa jednonawowa budowla architektoniczna, z 1739 r. Kościół został poświęcony przez superintendenta Jerzego Andrzeja Helwinga. Drewniana wieża kościoła zawaliła się w 1882 roku, ale 6 lat później odbudowano wieżę – już murowaną.

BUDYNKI SPRZED II WOJNY ŚWIATOWEJ W BUDRACH - nieopodal kościoła budynki charakterystyczne dla dawnego obszaru Prus Wschodnich, wykonane z kamienia i czerwonej cegły.

KANAŁ BROŻAJCKI - łączący rzekę Gołdapę z Węgorapą, powstał jako jeden z odcinków spławu drewna do dawnego Królewca. Wykopany w 1733 roku. kanał jest niezwykle budowlą hydrotechniczną. Z tego okresu zachowały się jeszcze liczne urządzenia, które można spotkać przemierzając wzdłuż kanału trasy rowerowe.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY W WIĘCKACH z XIX w. - wzniesiony w I połowie XIX w. w stylu klasycystycznym będący siedzibą Contagów. Dwukondygnacyjna budowla założona na planie wydłużonego prostokąta, w której obecnie mieści się gimnazjum.

ELEKTROWNIA WODNA W OŁOWNIKU - wybudowana w latach 20-tych ubiegłego wieku przez Niemców. W czasie wojny częściowo zniszczona, w 1949 odbudowana. W 2004 r. wyremontowana przez nowego właściciela. Przy obiekcie utworzono zalew, który powstał przez budowę zapory spiętrzającej wodę na wysokość 5 m.

KOŚCIÓŁ W OLSZEWIE WĘGORZEWSKIM - zbudowany wraz z plebanią i budynkiem gospodarczym w latach 1903-1905, należy do zabytków architektury. Wystrój wnętrza pochodzi z XVII w.

KOŚCIÓŁ W DĄBRÓWCE NOWEJ z XVII w - zabytkowy kościół pochodzi z 1732r. Świątynia jest orientowana, murowana na podmurówce z kamienia. Wnętrza kościoła zdobią niezwykle witraże.

TRASA ROWEROWA GREEN VELO – przez gminę przebiega jeden z odcinków najdłuższej trasy rowerowej w Polsce liczący 1980 km. Rowerzyści mogą odpocząć w przygotowanym dla nich parkingu w Brzozówce w MOR czyli Miejscu Obsługi Rowerzystów.

Aktualnie samorząd gminny planuje rozwój turystyki pieszo -rowerowej i kajakowej. Związane jest to z uwzględnieniem przebiegu międzynarodowej ścieżki GREEN VELO. Planuje się rozwój turystyki kwalifikowanej wędrowskiej z możliwością uzupełnienia o rozwój wypoczynku stacjonarnego na bazie agroturystyki. Rzeki Węgorapa i Gołdapa oraz Kanał Brożajcki stanowią atrakcyjne wodne szlaki turystyczne dla spływów kajakowych, wędkarstwa i rekreacji pod warunkiem zagospodarowania turystycznego tych wód i właściwej promocji agroturystyki.

Gmina Budry to gmina, w której dominującą rolę odgrywa funkcja rolnicza. Naturalne walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe rzadko były postrzegane jako możliwość

wykorzystania w celu rozwoju turystycznego, dlatego też na jej terenie istnieje bardzo skromna infrastruktura turystyczna, walory turystyczne mają znaczenie lokalne. Przy odpowiedniej promocji i wyeksponowaniu mogą się przyczynić do zwiększenia atrakcyjności wypoczynku na terenie gminy. Obecnie wykorzystywany jest jedynie walor w postaci rzeki, czystego powietrza i spokoju.

Przy odpowiedniej promocji, eksponowaniu i organizacji zwiedzania, mogą one zainteresować i zatrzymać na dłużej turystów odpoczywających na terenie gminy. Możliwe jest urozmaicenie pobytu wycieczkami do ciekawych miejsc leżących w niedalekim sąsiedztwie gminy Budry, jak Piramida w Rapie, Święta Lipka, Gierłoż, Mamerki, Kanał Mazurski, Pałac w Sztynorcie.

Rozwój turystyki wiejskiej w znacznej mierze zależy będzie od poziomu współpracy pomiędzy gminą i jej mieszkańcami. Lokalna społeczność musi być świadoma rangi pełnionych obowiązków i umieć wyeksponować swoją kulturę, tożsamość, wiedzę i umiejętności. Kultura osobista, uprzejmość, gościnność, szczerłość to podstawowe wymogi we współczesnej turystyce. Istotnym elementem jest także wiedza i sukcesywne doskonalenie w zakresie świadczenia usług turystycznych (noclegowych, gastronomicznych, pamiątkarskich, organizowania czasu wolnego turystom itp.).

Gmina, która chce zaistnieć na rynku turystycznym, musi poczynić wiele starań w celu poprawy jej wizerunku, co może uczynić między innymi poprzez:

- poprawę estetyki wokół posesji, na ulicach, w obiektach publicznych (ciągi piesze, elewacja, kosze na śmieci itp.),
- wzrost świadomości ekologicznej,
- zwiększenie ilości nasadzeń (zaplanowane) zieleni niskiej i wysokiej,
- dbałość o stan techniczny infrastruktury komunikacyjnej (np. przystanki autobusowe),
- rozbudowę infrastruktury technicznej.
- oznakowanie turystyczne gminy,
- promocja gminy poprzez publikację folderów, map, książek.

W celu zachęcenia mieszkańców do poprawy wizerunku swojej posesji wskazanym wydaje się przeprowadzenie konkursów np.: „Najładniejsza zagroda”, „Najestetyczniejsza miejscowość”.

Budowa bazy noclegowej

Baza noclegowa musi odpowiadać określonym standardom europejskim. Obiekty noclegowe muszą posiadać odpowiednie wyposażenie, przeszkolony personel i atrakcyjną ofertę usług dodatkowych.

Budowa bazy sportowo – rekreacyjnej

Coraz częściej turyści pragną wolny czas spędzać aktywnie, w związku z czym konieczne jest zapewnienie odpowiedniej bazy rekreacyjno – sportowej mając na uwadze różne zainteresowania potencjalnych gości.

Celowe wydaje się powstawanie wypożyczalni rowerów, siłowni, klubów fitness, wypożyczalni sprzętu pływającego (kajaki), plaż, placów zabaw oraz rozbudowa bazy sportowo – rekreacyjnej.

Budowa bazy gastronomicznej

Baza gastronomiczna przystosowana do standardów międzynarodowych, skupiać się powinna wokół miejscowości turystycznych, przy drogach komunikacyjnych, w gospodarstwach agroturystycznych. Ważne jest podkreślenie polskiego, a nawet lokalnego charakteru serwowanych posiłków, podawanych w scenerii wiejskiej.

Rozwój agroturystyki

Agroturystyka, czyli odpoczynek w gospodarstwie rolnym, jest istotnym źródłem alternatywnych dochodów dla rolnika, zwłaszcza w niewielkich gospodarstwach. Jest to turystyka kameralna, nieszkodząca naturalnemu środowisku, przyczyniająca się do podnoszenia walorów kulturowych gminy i dlatego warta silnego wsparcia. Na terenie całej gminy istnieje duży potencjał w rozwoju tej formy odpoczynku (niezbędne jest podniesienie standardu kwater).

Szlaki turystyczne

Zadaniem ważnym jest budowa tras wiodących przez najbardziej urokliwe zakątki gminy, wykorzystując walory przyrodnicze i kulturalne tych obszarów. Istotne jest również dobre oznaczenie szlaków i wydanie przewodników z mapami tras, a także wyposażenie tras, miejsc plenerowych, biwakowych w kosze na śmieci, toalety, miejsca na ognisko itp.

Przygotowanie kadr obsługi ruchu turystycznego

Warunkiem realizacji strategii rozwoju produktu turystycznego na terenie gminy jest przygotowanie odpowiedniej kadry skupionej zarówno w organach administracji gminnej, jak i w poszczególnych podmiotach obsługi ruchu turystycznego. Bardzo ważne jest, aby przeszkolić mieszkańców gminy, którzy w przyszłości mogliby prowadzić gospodarstwa agroturystyczne.

Wprowadzenie systemu informacji i obsługi ruchu turystycznego

Warunkiem rozwoju turystyki oraz sprzedaży lokalnego produktu turystycznego jest stworzenie systemu informacyjnego, dostępnego dla każdego potencjalnego klienta. Promocja i działalność informacyjna wpływa na zapotrzebowanie i zbył produktu turystycznego. Niezbędne wydaje się utworzenie Gminnego Centrum Informacji (informacje o cenach, rodzaju, formie i jakości usług turystycznych w poszczególnych miejscowościach, promocja, opracowywanie wydawanie folderów, organizacja imprez turystycznych).

8. Analiza szans i zagrożeń gminy

Wszystkie czynniki, zjawiska i procesy wpływające na skalę oraz tempo rozwoju społeczno – gospodarczego danej jednostki samorządowej można podzielić na zewnętrzne (zmiany zachodzące w otoczeniu) i wewnętrzne. Analiza SWOT pozwala na zebranie i usystematyzowanie informacji o potencjale rozwojowym gminy oraz o dostrzeganych barierach. Jednocześnie, zwraca uwagę na pojawiające się zewnętrzne szanse i zagrożenia. W opracowaniu skoncentrowano się na ocenie wewnętrznych zasobów (na podstawie przytoczonych wyżej najważniejszych problemów w gminie) gminy, atutów i problemów, a także relacji między tymi elementami. Znajomość uwarunkowań gminy umożliwia podjęcie działań sprzyjających rozwojowi potencjału lokalnego i wykorzystaniu nadarzających się okazji.

W pierwszej kolejności, zestawiono najważniejsze silne i słabe strony Gminy Budry. Są to czynniki o charakterze wewnętrznym, można zatem powiedzieć, iż są one zależne od poczynąń społeczności lokalnej i władz gminnych. Ta część analizy stara się w sposób syntetyczny odpowiedzieć na pytanie „Co mamy?”

Tabela 29. Analiza SWOT dla Gminy Budry (mocne i słabe strony)

Silne strony	Słabe strony
➤ Atrakcyjne przyrodniczo i kulturowo tereny	➤ Niska dostępność komunikacyjna, zły stan

gminy, ➤ Walory turystyczne i rekreacyjne gminy stwarzające podstawy do realizacji turystyki aktywnej, zwłaszcza w oparciu o ciek wodne (Węgorapa, Kanał Brożajcki), szlak rowerowy GREEN VELO oraz gospodarstwa agroturystyczne ➤ Obszary leśne, zwłaszcza atrakcyjny kompleks Skalisko, ➤ Bardzo dobre warunki do rozwoju produkcji zdrowej żywności , ➤ Brak uciążliwego dla środowiska przemysłu (czyste powietrze), ➤ Istniejący potencjał produkcyjny do zagospodarowania (wolne tereny i obiekty), ➤ Mazurska zabudowa wsi, ➤ Korzystne bliskie sąsiedztwo obiektów atrakcyjnych turystycznie, ➤ Lokalne Organizacje pozarządowe	infrastruktury drogowej, ➤ Pogarszająca się sytuacja dochodowa znacznej liczby ludności, ➤ Niski poziom przedsiębiorczości oraz aktywności bezrobotnych, ➤ Brak miejsc pracy dla ludzi z średnim i wyższym wykształceniem, ➤ trudna sytuacja gospodarcza i społeczna terenów byłych państwowych gospodarstw rolnych, ➤ Słabo rozwinięta baza sportowa, kulturalna oraz niewystarczająca infrastruktura edukacyjna, ➤ Brak szlaków turystycznych i słabe zagospodarowanie turystyczne gminy, ➤ Niewystarczająca promocja walorów gminy, ➤ Brak produktu lokalnego, ➤ Zły stan zabytków i obiektów dziedzictwa kultury, ➤ Problemy infrastruktury wodociągowej, ściekowo-kanalizacyjnej, ➤ Słaba infrastruktura dla osób starszych i niepełnosprawnych ➤ Mały stopień zaopatrzenia gospodarstw w odnawialne źródła energii,
---	---

Czynniki o charakterze wewnętrznym opisują sytuację w gminie. Nie mogą jednak stanowić o pełnym obrazie sytuacji strategicznej. Gmina funkcjonuje w pewnym środowisku. Istnieje bardzo wiele elementów otoczenia oddziałujących na Gminę. Są to tzw. czynniki zewnętrzne, a więc takie, na które Gmina posiada znikomą lub nie posiada w ogóle wpływu. Należy z całą

siłą podkreślić, iż czynniki zewnętrznym mogą wpłynąć w sposób znaczący na losy całej strategii działania. Poniżej zebrano czynniki zewnętrzne (pozytywne i negatywne).

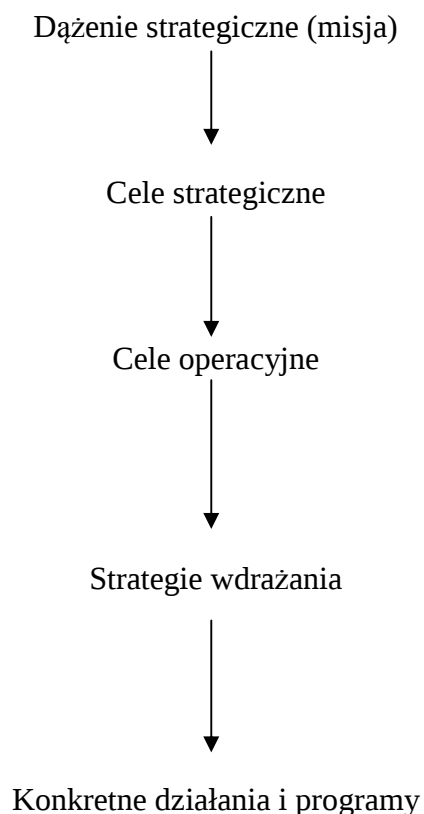
Tabela 30. Analiza SWOT dla Gminy Budry (szanse i zagrożenia)

Szanse	Zagrożenia
➤ Moda na turystykę aktywną i zdrową żywność ➤ Promocja marki Mazury Cud Natury ➤ finansowanie inwestycji poprawiających jakość życia ludności i zwiększających możliwości rozwoju gmin z środków UE ➤ Rozwój rolnictwa ekologicznego i przetwórstwa rolno-spożywczego i rybackiego ➤ Wzrost małego ruchu granicznego ➤ Walory kulturowe do zagospodarowania.	➤ Krótki sezon turystyczny ➤ Skomplikowane regulacje prawne dotyczące ochrony środowiska, zagospodarowania przestrzennego i ochrony zabytków ➤ Brak perspektyw rozwoju rynku pracy, ➤ Starzenie się społeczeństwa, migracja ludzi młodych ➤ Zaostrzenie norm sanitarnych, ➤ utrudniony dostęp do szkolnictwa wyższego ➤ Brak wsparcia dużych ośrodków biznesowych ➤ Brak inwestorów ➤ Wysoka konkurencja turystyczna innych regionów

9. Misja i cele strategiczne gminy

Formułowanie celów rozwoju

Proces planowania rozwoju gminy, oparty o przeprowadzoną analizę stanu obecnego gminy i uwzględniający wnioski z analizy SWOT ma na celu ustalenie w jakim kierunku powinna zdążać gmina przez najbliższe kilkanaście lat. Określenie i dokładne zdefiniowanie celu (celów) działania pozwala na dobór optymalnych rozwiązań umożliwiających osiągnięcie zamierzeń. Proces planowania przebiega zgodnie z przedstawionym niżej schematem.

Zakres niniejszego dokumentu (Strategii Rozwoju Gminy) obejmuje ustalenie misji, celów strategicznych i celów operacyjnych oraz określenie harmonogramów głównych zadań gminy.

Dążeniem strategicznym gminy (misją) jest zapewnienie wzrostu poziomu życia mieszkańców oraz zrównoważonego rozwoju gminy w oparciu o posiadane zasoby i możliwości. Wszelkie działania podejmowane przez Samorząd powinny służyć tym właśnie celom. Realizacja misji wymaga podejmowania szeregu działań. Wybór optymalnych dróg rozwoju powinien być poprzedzony rzetelną analizą możliwości gminy i możliwie szeroką konsultacją społeczną. Efektem tego procesu jest określenie celów strategicznych.

Cel Strategiczny jest to miejsce, do którego chcemy dojść, wykorzystując - określone w analizie SWOT dla gminy - mocne strony do realizacji - również określonej w analizie SWOT - szanse rozwoju. Do realizacji celów strategicznych niezbędna jest akceptacja społeczna, gdyż czas realizacji celów obejmuje zwykle kilka kadencji władz samorządowych. Celem strategicznym może być również podjęcie działań mających na celu wyeliminowanie określonych w analizie SWOT słabych stron gminy.

Misję Gminy Budry, opierając się na wynikach sesji planowania strategicznego i warsztatów planowania strategicznego, można zdefiniować następująco:

Gmina Budry atrakcyjnym i przyjaznym miejscem zamieszkania oraz rozwoju gospodarczego.

Cele strategiczne i operacyjne

W rezultacie przeprowadzonych konsultacji społecznych sformułowano następujące strategiczne cele rozwoju gminy Budry.

- 1. Poprawa stanu infrastruktury technicznej;**
- 2. Racjonalne użytkowanie środowiska przyrodniczego;**
- 3. Zrównoważony rozwój gospodarczy;**
- 4. Rozwój funkcji turystycznych i agroturystycznych;**
- 5. Rozwój infrastruktury społecznej.**

Cel strategiczny nr I – POPRAWA STANU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

W uzasadnieniu do celu pierwszego należy zauważyć, że najistotniejszym oczekiwaniem mieszkańców w stosunku do każdego samorządu są jego aktywne działania w kierunku poprawy obecnych warunków życia. Okres ostatnich lat to czas pozytywnych przemian. Problem wyposażenia gospodarstw domowych w podstawowe elementy infrastruktury technicznej, takie jak dostęp do sieci wodociągowej czy telefony przestał już właściwie istnieć. Mimo tych postępów do zrobienia pozostało jeszcze wiele. Pełna infrastruktura techniczna oznacza bowiem nie tylko podłączenie gospodarstw domowych do sieci wodociągowej, ale również sprawnej sieci kanalizacyjnej czy też zapewnienie dobrej jakości sieci dróg. Tylko pełne podłączenie mediów w tym internetu szerokopasmowego jest w stanie zapewnić mieszkańcom życie i rozwój na odpowiednim poziomie. Uzupełnienie elementów infrastruktury technicznej będzie związane z koniecznością poniesienia w kolejnych latach znaczących nakładów finansowych.

Niepełna infrastruktura techniczna to, zdaniem uczestników „Sesji Planowania Strategicznego”, główny problem gminy Budry. Rozbudowa infrastruktury powinna być priorytetem dla Samorządu, ponieważ poprawa sytuacji w tej dziedzinie przybliży osiągnięcie wszystkich celów strategicznych – wpływa na standard życia mieszkańców, ułatwia rozwój

nowoczesnego rolnictwa, umożliwia tworzenie nowych firm i podnosi zainteresowanie terenami pod inwestycje mieszkaniowe, rekreacyjne i gospodarcze. Realizacja rozbudowy infrastruktury technicznej powinna obejmować następujące zagadnienia: program rozbudowy istniejącej sieci wodociągowej gminy, program kanalizacji gminy, program utylizacji odpadów stałych, program modernizacji sieci elektroenergetycznych oraz poprawę stanu sieci drogowej.

Z realizacją celu wiąże się rozbudowa i modernizacja istniejącej infrastruktury wodno-kanalizacyjnej. Na terenie gminy Budry występuje jeszcze niedoinwestowanie w zakresie zbiorczej sieci kanalizacji sanitarnej miejscowość Pochwałki i Ołownik, przydomowych czyszczalni ścieków na terenach wiejskich oraz podłączeń wodociągowych.

Modernizacja oraz zabezpieczenia w dodatkowe źródło prądu jedynego ujęcia wody w gminie jest również działaniem priorytetowym.

Realizacja pierwszego celu strategicznego wiąże się również z poprawą stanu infrastruktury komunikacyjnej. System komunikacji, umożliwiający harmonijny rozwój, powinien zapewniać dobry dojazd do wszystkich miejscowości w gminie. Wiąże się to z koniecznością poprawy stanu nawierzchni większości dróg gminnych oraz rozbudową „infrastruktury drogowej” – chodników na terenach zabudowanych, parkingów przy trasach przelotowych, stacji benzynowych, stacji obsługi pojazdów itp. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy wymaga podjęcia dodatkowych działań – budowy ścieżek rowerowych, oznaczenie turystycznego miejscowości, budowy plaży na Węgorapie.

Ponadto w ramach celu pierwszego realizowane będą przedsięwzięcia z zakresu energetyki oraz prawidłowej gospodarki odpadami. W ramach tego pierwszego planuje się między innymi inwestycje z zakresu modernizacji istniejących, mało efektywnych systemów ciepłowniczych, stosowania odnawialnych źródeł energii, termomodernizacji budynków, w pierwszej kolejności budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej, wdrażanie systemów energetycznych, dla których nośnikiem są odnawialne źródła energii czy budowa elektrowni wiatrowych.

Realizacja celów strategicznych wymaga podjęcia szeregu działań. Główne kierunki tych działań definiuje się jako cele operacyjne. W większości przypadków wykonanie zadań wynikających z celu operacyjnego przybliża nas do kilku celów strategicznych - działania uzupełniają się wzajemnie, tworząc pewien spójny program rozwoju gminy. Przedstawione niżej propozycje celów operacyjnych zostały określone po analizie „macierzy celów i problemów” i przybliżają nas do osiągnięcia oczekiwanych efektów. Wykaz celów

operacyjnych, priorytetów działania oraz efektów związanych z realizacją pierwszego celu strategicznego przedstawiono poniżej:

CEL STRATEGICZNY: POPRAWA STANU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

Cel operacyjny: Modernizacja i rozwój infrastruktury komunikacyjnej

Priorytety:

- Modernizacja dróg powiatowych i gminnych;
- Budowa ścieżek rowerowych;
- Budowa chodników dla pieszych;
- Budowa parkingów i oświetlenia ulic.

Efekty:

- Poprawa struktury transportowej;
- Podniesienie atrakcyjności gminy pod względem możliwości rozwoju gospodarczego i społecznego;
- Poprawienie drożności sieci komunikacyjnej;
- Poprawa jakości usług transportowych i komunikacyjnych;
- Poprawa stanu bezpieczeństwa w transporcie i komunikacji;
- Skracanie czasu podróży;
- Większa dostępność gminy;
- Obniżenie kosztów eksploatacyjnych.

Cel operacyjny: Zaopatrzenie w wodę

Priorytety:

- Rozbudowa istniejącego ujęcia;
- Racjonalizacja zużycia wody;
- Zabezpieczenie dodatkowego źródła prądu stacji ,
- Podłączenie wszystkich mieszkańców do sieci wodociągowej lub indywidualnych ujęć wody.
- Sukcesywna wymiana i renowacja wyeksploatowanych odcinków i urządzeń sieci wodociągowej.

Efekty:

- Poprawa jakości wody pitnej;
- Poprawienie niezawodności dostaw wody;
- Zastosowanie nowoczesnych technologii.

Cel operacyjny: Gospodarka ściekowa

Priorytety:

- Dokończenie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków w miejscowościach o rozproszonej zabudowie;
- Budowa, rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnych.
- Modernizacja oczyszczalni ścieków,

Efekty:

- Uporządkowanie gospodarki ściekowej w gminie;
- Poprawa stanu środowiska;
- Zapewnienie właściwego oczyszczania ścieków, zwłaszcza powstających w sezonie letnim;
- Wpływ na stopniową i trwałą poprawę jakości wód, zwłaszcza wód powierzchniowych.

Cel operacyjny: Energetyka i sieci telekomunikacyjne

Priorytety:

- Modernizacja istniejących, mało efektywnych systemów ciepłowniczych;
- Przeprowadzenie inwestycji termomodernizacyjnych;
- Stosowanie odnawialnych źródeł energii;
- Gazyfikacja gminy;
- Modernizacja stacji paliw;
- Budowa elektrowni wiatrowych;
- Pozyskiwanie środków finansowych i inwestorów do realizacji inwestycji w zakresie gospodarki energią.
- Rozwój Internetu szerokopasmowego
- Działanie przeciw wykluczeniu cyfrowemu
- Rozwój sieci telefonicznej.

Efekty:

- Zmniejszenie zużycia energii cieplnej i elektrycznej;
- Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych do powietrza atmosferycznego;
- Poprawa stanu środowiska naturalnego;
- Tworzenie nowych miejsc pracy;
- Likwidacja mało efektywnych i drogich źródeł energii;
- Zmniejszenie kosztów wytwarzania energii.

Cel operacyjny: Gospodarka odpadami**Priorytety:**

- Zorganizowanie prac mających na celu utrzymanie czystości na administrowanym terenie,
- Oddziaływanie na podmioty gospodarcze i mieszkańców w celu ograniczenia powstawania odpadów,
- Prowadzenie selektywnej zbiórki, segregacji i wykorzystania odpadów jako surowców wtórnych,
- Współdziałanie z jednostkami organizacyjnymi i osobami podejmującymi się zbierania oraz zagospodarowywania odpadów, a także z właściwymi organami administracji rządowej w organizowaniu gospodarki odpadami niebezpiecznymi, wydzielonymi z odpadów komunalnych,
- Likwidacja dzikich wysypisk;
- Organizacja i nadzór nad gospodarką odpadami w gminie.

Efekty:

- Odzysk surowców wtórnych poprzez selektywną zbiórkę użytecznych odpadów;
- Zmniejszenie ilości odpadów, np. w wyniku ograniczenia ich powstawania;
- Ograniczenie zaśmiecania środowiska odpadami;
- Poprawa stanu środowiska.

Cel strategiczny nr II – RACJONALNE UŻYTKOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Dbłość o środowisko jest jednym z najważniejszych elementów rozwoju każdego społeczeństwa. Wszystkie samorządy na terenie kraju realizują programy mające na celu powstrzymanie degradacji środowiska i zachowanie istniejących zasobów naturalnych.

Na stan środowiska i ograniczenie zużycia zasobów naturalnych ma niewątpliwie wpływ rozbudowa systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków, ograniczenie zużycia energii cieplnej, a także wykorzystywanie alternatywnych źródeł energii.

Środowisko jest dobrem warunkującym rozwój człowieka, narodu, ludzkości. Warunkuje nie tylko jakość życia, ale także rozwój społeczny i gospodarczy. Ochrona środowiska wymusza kreację i wdrażanie nowych technik i technologii, a dzięki temu oddziałuje na rozwój całej gospodarki, w tym przemysłu, budownictwa, rolnictwa, usług, infrastruktury itp.

Zachowanie równowagi w przyrodzie wymaga spójnego i łącznego zarządzania zarówno dostępem do zasobów środowiska oraz likwidacją i zapobieganiem powstawaniu negatywnych dla środowiska skutków działalności gospodarczej (ochrona środowiska) jak i racjonalnym użytkowaniem zasobów przyrodniczych (gospodarka wodna, leśnictwo, ochrona i wykorzystanie zasobów surowcowych i glebowych, planowanie przestrzenne).

Przeciwdziałanie pogarszaniu się stanu środowiska naturalnego oraz docelowa jego poprawa powinna być realizowana przez budowę sieci infrastrukturalnych (kanalizacja) oraz zachowanie bioróżnorodności i ochrona przyrody. Działania w tych obszarach eliminują podstawowe zagrożenia – szamba). Równie istotna jest edukacja proekologiczna – adresowana nie tylko do młodzieży. W ramach tego celu wspierane będą takie przedsięwzięcia jak te związane z ochroną obszarów cennych przyrodniczo, wyłączeniem z zagospodarowania obszarów o wysokich walorach środowiskowych, kontrolowanym użytkowaniem przestrzeni i zasobów przyrody, zwiększaniem lesistości i terenów zielonych w gminie, rozwojem turystyki przyjaznej środowisku, wspieraniem działań na rzecz edukacji ekologicznej, tworzeniem ścieżek dydaktyczno - przyrodniczych po ciekawych przyrodniczo terenach gminy. Ponadto realizowane będą także priorytety związane z prawidłową gospodarką wodno-ściekową, które jednocześnie przyczynią się do realizacji pierwszego celu strategicznego związanego z poprawą stanu infrastruktury technicznej.

Wykaz celów operacyjnych, priorytetów działania oraz efektów związanych z realizacją drugiego celu strategicznego przedstawiono poniżej:

CEL STRATEGICZNY: RACJONALNE UŻYTKOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Cel operacyjny: Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej i ochrona zasobów wodnych gminy

Priorytety:

- Pełne skanalizowanie obszaru gminy;
- Maksymalne ograniczenie zrzutu ścieków nieoczyszczonych;
- Budowa oczyszczalni przydomowych na terenach o rozproszonej zabudowie;
- Ochrona wód podziemnych;
- Racjonalne wykorzystanie wód podziemnych.
- Wyznaczenie i zagospodarowanie stref ochronnych wód powierzchniowych i ujęć wody pitnej;
- Realizacja inwestycji w zakresie ochrony wód i oczyszczania ścieków;
- Rozwój naturalnych (biologicznych) systemów oczyszczania wód.
- Rozwój małej retencji,
- Prowadzenie prawidłowej melioracji wodnej.

Efekty:

- Rozwój infrastruktury technicznej w zakresie ochrony wód i ich gospodarka;
- Powstawanie właściwych systemów ochrony zasobów wodnych;
- Poprawa jakości wód powierzchniowych;
- Poprawa jakości wód pitnych;
- Systematyczna likwidacja nieoczyszczonych ścieków;
- Zmniejszenie ilości ładunków zanieczyszczeń odprowadzanych do wód i gruntów.

Cel operacyjny: Zachowanie bioróżnorodności i ochrona przyrody

Priorytety:

- Ochrona obszarów cennych przyrodniczo;
- Wyłączenie z zagospodarowania obszarów o wysokich walorach środowiskowych;
- Kontrolowane użytkowanie przestrzeni i zasobów przyrody;
- Wykorzystanie alternatywnych źródeł energii;
- Zwiększenie lesistości i terenów zielonych w gminie;
- Rozwój turystyki przyjaznej środowisku;
- Wspieranie działań na rzecz edukacji ekologicznej;

- Tworzenie ścieżek dydaktyczno - przyrodniczych po ciekawych przyrodniczo terenach gminy;
- Wdrażanie i monitoring programów ochrony środowiska.

Efekty:

- Stworzenie systemu ochrony przyrody;
- Poprawa stanu przyrody;
- Zwiększenie lesistości i terenów zielonych w gminie;
- Zachowanie krajobrazu i cennych obiektów przyrodniczych;
- Redukcja zanieczyszczeń środowiska przyrodniczego;
- Wyłączenie z zagospodarowania obszarów o wysokich walorach środowiskowych.

Cel strategiczny nr III - ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ GOSPODARCZY

Najistotniejszym elementem programu rozwoju sfery gospodarczej na terenie gminy Budry powinno być stworzenie optymalnych warunków dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw – przygotowanie terenów pod inwestycje, pozyskanie inwestorów, aktywizacja gospodarcza mieszkańców gminy. Nowe inwestycje gospodarcze nie mogą negatywnie wpływać na stan środowiska naturalnego – wiąże się to z planowanym unowocześnieniem rolnictwa, które w perspektywie lat powinno przynieść wzrost dochodów mieszkańców i nowe miejsca pracy w przetwórstwie i usługach. Możliwości rozwoju gospodarczego (nowe tereny pod inwestycje) wiążą się bezpośrednio z rozbudową sieci infrastruktury technicznej i poprawą funkcjonalności sieci drogowej. Dodatkowym atutem, który może zwiększyć napływ kapitału do gminy będzie opracowanie i wdrożenie gminnego systemu ulg i preferencji dla inwestorów. Szczególne poparcie gminy powinno dotyczyć tych przedsięwzięć, których realizacja zgodna jest z celami strategicznymi gminy.

Wykaz celów operacyjnych, priorytetów działania oraz efektów związanych z realizacją trzeciego celu strategicznego przedstawiono poniżej:

CEL STRATEGICZNY: ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ GOSPODARCZY

Cel operacyjny: Rozwój nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa

Priorytety:

- Wspieranie rozwoju i procesu modernizacji gospodarstw rolnych oraz przetwórstwa rolno – spożywczego i rybnego;
- Rozwój rolnictwa ekologicznego;

- Różnicowanie działalności rolniczej jako alternatywne źródło dochodów np. agroturystyka i ekoturystyka;
- Organizowanie marketingu produktów rolno – spożywczych;
- Stworzenie produktu lokalnego;
- Inicjowanie tworzenia grup producentów rolnych;
- Tworzenie nowych jednostek usługowo-rolniczych lub przetwórczych w oparciu o istniejące obiekty i instytucje;
- Działania na rzecz poprawy wiedzy fachowej rolników i ich rodzin;
- Wsparcie doradztwa rolniczego;
- Wdrażanie nowych, efektywnych technologii w rolnictwie i przetwórstwie rolno – spożywczym i rybnym.

Efekty:

- Wzrost efektywności i konkurencyjności rolnictwa i sektora rolno –spożywczego;
- Podniesienie jakości wytwarzanych produktów;
- Dostosowanie sektora przetwórstwa rolno-spożywczego do wymogów Unii Europejskiej pod względem weterynaryjnym, sanitarnym i jakościowym;
- Przyspieszenie procesów integracji rolnictwa z przetwórstwem spożywczym,
- Rozwój grup produkcyjno - marketingowych, związków producentów oraz innych uczestników rynku;
- Zwiększenie efektywności obrotu surowcami i produktami rolno – spożywczymi.

Cel operacyjny: Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości

Priorytety:

- Wykorzystanie innych funkcji niż rolnictwo w rozwoju terenów wiejskich;
- Budowa niezbędnej infrastruktury technicznej, dzięki czemu powstaną warunki sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości;
- Rozwój sektora MSP, w tym również handlu i usług na rzecz rolnictwa;
- Tworzenie nowych miejsc pracy w produkcji pozarolniczej, usługach i handlu na obszarach wiejskich;
- Rozwój spółdzielni socjalnych;
- Zwiększanie dostępnej dla inwestorów powierzchni terenów uzbromionych;

- Tworzenie sprzyjających warunków dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą;
- Szkolenia dla osób zakładających własny biznes, osób bezrobotnych.

Efekty:

- Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw w gminie;
- Promocja drobnej przedsiębiorczości;
- Przekwalifikowane zawodowe.

Cel strategiczny nr IV - ROZWÓJ FUNKCJI TURYSTYCZNEJ;

Rozwój turystyki w Gminie Budry w dużym stopniu może opierać się na atrakcyjnym krajobrazowo – przyrodniczym środowisku i na zasobach dziedzictwa kultury z wyraźnym uwzględnieniem, iż ochrona tegoż środowiska powinna być traktowana priorytetowo, podobnie jak troska o zachowanie wszelkich dóbr kulturalnych.

Szansą dla rozwoju turystyki w Gminie Budry może być turystyka wiejska, czyli nieco odmienny sposób spędzania wolnego czasu (niekoniecznie w modnych kurortach, często nadmiernie przeciążonych i zbyt drogich), w bezpośrednim kontakcie z przyrodą, z dala od miejskiego zgiełku i tłoku, w warunkach umożliwiających prawdziwy odpoczynek i relaks.

Kompleksowa organizacja turystyki wiejskiej jest wielką szansą dla gminy, ale też i ogromnym wyzwaniem, któremu niełatwo będzie sprostać. Bardzo ważnym i kosztownym zadaniem jest budowa odpowiedniej infrastruktury związanej z rekreacją i wypoczynkiem.

Walory gminy sprzyjają do aktywnego wypoczynku i rekreacji zarówno mieszkańców jak i osób przyjezdnych. Celem projektu jest rozszerzenie oferty rekreacyjnej o nowe wartościowe elementy, odpowiadające zapotrzebowaniom mieszkańców i turystów. Istotne znaczenie ma również stworzenie elementów spójnej i długofalowej polityki wykorzystania w gminie lokalnych zasobów w taki sposób, aby stanowiły bazę dla rozwoju rekreacji i turystyki, przy zachowaniu istniejących zasobów środowiska naturalnego. Istotnym elementem jest objęcie tych zasobów stałą ochroną tak, aby mogły stanowić odnawialny z punktu widzenia gospodarczego zasób gminy. Najbogatsze walory rekreacyjne nie przyciągną do gminy gości, jeśli pozostaną nieznane i nierozpropagowane. Promocja i organizacja atrakcji są elementami rozwoju popytu na świadczone usługi turystyczne i rekreacyjne w gminie. Z uwagi na ograniczone zasoby finansowe gminy ważne jest współdziałanie z innymi podmiotami oraz wykorzystanie unijnych środków pomocowych. Poszerzenie oferty w

zakresie istniejących szlaków turystycznych, ścieżki edukacyjnej zapewni nowe możliwości spędzenia wolnego czasu. Istotne jest położenie nacisku na różnorodność oferty w tym zakresie. Nowe trendy w rozwoju turystyki powodują konieczność zajęcia się rozwojem turystyki aktywnej w tym budowa ścieżek rowerowych.

Wykaz celów operacyjnych, priorytetów działania oraz efektów związanych z realizacją czwartego celu strategicznego przedstawiono poniżej:

CEL STRATEGICZNY: ROZWÓJ FUNKCJI TURYSTYCZNEJ

Cel operacyjny: Rozwój bazy i infrastruktury turystycznej

Priorytety:

- Poprawa dostępności komunikacyjnej do miejscowości i obszarów o charakterze turystyczno-rekreacyjnym;
- Rozbudowa bazy noclegowej,
- Rozwój agroturystyki, ekoturystyki i turystyki leśnej i tzw. turystyki wędkarskiej;
- Adaptacja na cele turystyczne obiektów zabytkowych i innych;
- Wyznaczanie nowych terenów na cele turystyczno-rekreacyjne;
- Budowa ścieżek rowerowych , punktów widokowych,
- Budowa plaż przy rzekach;
- Budowa infrastruktury kajakowej;
- Kreowanie i propagowanie masowych imprez turystycznych;
- Stworzenie punktu informacji turystycznej;
- Intensyfikacja działań promocyjnych w zakresie turystyki;
- Współdziałanie z samorządami sąsiednich miast i gmin oraz organizacjami społecznymi w celu wypracowania planu rozwoju infrastruktury turystycznej;
- Organizowanie systemów kształcenia kadr zajmujących się turystyką;
- Wyznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego terenów przeznaczonych na rozwój bazy i infrastruktury turystycznej;
- Kształtowanie wizerunku wsi (poprawa estetyki wokół posesji, na ulicach i w obiektach publicznych, zwiększenie ilości nasadzeń zieleni);
- Rozbudowa bazy sportowo-rekreacyjnej (wypożyczalnia rowerów, siłownie, kluby fitness, place zabaw, sprzęt wodny itp.);
- Rozbudowa bazy gastronomicznej (istotne jest podkreślanie mazurskiego i lokalnego charakteru kuchni).

Efekty:

- Rozbudowa sieci szlaków turystycznych i ich oznakowanie;
- Stworzenie ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych;
- Zwiększenie terenów przeznaczonych na cele turystyczne i rekreacyjne;
- Zwiększenie i poprawa standardów bazy turystycznej;
- Powstanie nowych miejsc parkingowych;
- Rozbudowa zaplecza turystyki wodnej;
- Powstanie sprawnego i efektywnego systemu informacji turystycznej;
- Wzrost liczby turystów;
- Powstawanie nowych miejsc pracy;
- Wzrost dochodu mieszkańców;
- Zwiększanie się dochodów w budżetach samorządów lokalnych.
- Opracowanie kalendarza imprez kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych;
- Wydawania materiałów szkoleniowych i informacyjnych dotyczących turystyki i ochrony środowiska w gminie;

Cel strategiczny nr V - ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ

Zaspokojenie podstawowych potrzeb z zakresu infrastruktury technicznej jest z pewnością najważniejszym oczekiwaniem mieszkańców pod adresem władz gminy. Na obecnym poziomie rozwoju społeczeństwa nie jest ono jednak wystarczające do zapewnienia życia i rozwoju na oczekiwanym poziomie. Równie istotna jest dostępność do usług społecznych takich jak opieka społeczna, oświata, czy też kultura, sport i rekreacja. Dla społeczności lokalnej bardzo ważny jest dialog z miejscowymi władzami samorządowymi, które powołane zostały po to, by reprezentować jej interesy. Społeczność lokalna oczekuje poszerzenia zakresu i poprawy poziomu świadczenia usług na własnym terenie. Świadczą o tym wyniki przeprowadzonych analiz, w ramach, których zidentyfikowano braki i problemy, których wyeliminowanie przewidziano w projektach strategicznych, zaproponowanych w niniejszym dokumencie. W gminie Budry oprócz budowy i modernizacji obiektów oświatowych i sportowych konieczne są również działania organizatorskie pozwalające na włączenie się osób aktywnych społecznie w działania na rzecz gminy i jej mieszkańców. Niezbędne wydaje się podejmowanie działań zwalczających objawy społecznego marazmu. Umożliwienie uczestnictwa w życiu społecznym będzie więc również jednym z istotnych elementów tej strategii. Jednym z priorytetów w działalności samorządu gminnego powinno

być wspieranie rozwoju działalności gospodarczej, jako bardzo istotnego elementu walki z bezrobociem. Fakt pozostawania bez pracy ma wpływ nie tylko na poziom dochodów mieszkańców, ale jest potencjalnym źródłem napięć społecznych, zarówno dla mieszkańców jak i gminy(alkoholizm, przestępczość, konflikty rodzinne, niższe wpływy do budżetu) Należy zdawać sobie sprawę z tego, że Urząd Gminy nie ma możliwości bezpośredniej walki z bezrobociem. Pełne wyposażenie w infrastrukturę techniczną o której mowa w celu strategicznym nr 1 to obecnie nie tylko jeden z podstawowych wymogów cywilizacyjnych, ale także kluczowy warunek prowadzenia działalności gospodarczej czy rozwoju turystyki.

Wykaz celów operacyjnych, priorytetów działania oraz efektów związanych z realizacją piątego celu strategicznego przedstawiono poniżej:

CEL STRATEGICZNY: ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ

Cel operacyjny: Rozwój oświaty i nauki

Priorytety:

- Rozszerzanie oferty edukacyjnej dla dzieci, młodzieży (również zajęcia pozalekcyjne);
- Unowocześnienie bazy edukacyjnej i poprawa wyposażenia szkół;
- Budowa infrastruktury sportowej w szkołach;
- Budowa przedszkola;
- Monitoring poziomu jakości nauczania;
- Wspieranie najzdolniejszych uczniów
- Prowadzenie działań na rzecz doskonalenia zawodowego nauczycieli;
- Monitoring i przeciwdziałanie zjawiskom patologicznym wśród dzieci i młodzieży.

Efekty:

- Zwiększenie liczby pracowni przedmiotowych, informatycznych, bibliotek, czyteln, sal gimnastycznych i obiektów sportowych;
- Możliwość poszerzenia i pogłębiania wiedzy oraz doskonalenia umiejętności w wybranej dziedzinie;
- Podwyższenie standardów nauczania;
- Poprawa wyników w nauce wśród uczniów.

Cel operacyjny: Działania na rzecz wspierania inicjatyw w zakresie kultury i ochrony zabytków

Priorytety:

- Podnoszenie poziomu i upowszechnianie działalności placówek i instytucji kultury (ośrodków kultury, bibliotek, galerii, sal wystawowych, stowarzyszeń twórczych itp.).
- Podwyższenie standardów bazy materialnej placówek kultury oraz jej modernizacja i rozbudowa stosowna do potrzeb
- Inspirowanie i wspieranie rozwoju kultury ludowej i amatorskiej, w tym folkloru i rękodzieła ludowego, twórczości profesjonalnej oraz amatorskiego ruchu artystycznego z uwzględnieniem zróżnicowania narodowościowego i religijnego oraz ich promocji
- Wspieranie działań zmierzających do rozwoju czytelnictwa i ochrony książki.
- Prowadzenie wielostronnej edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży.
- Ochrona i utrzymanie dobrego stanu technicznego i form historycznych obiektów zabytkowych i obiektów o wartościach zabytkowych
- Udostępnianie i racjonalne wykorzystanie do nowych funkcji, zwłaszcza do potrzeb turystyki i działalności kulturalnej, obiektów zabytkowych i obiektów o wartościach zabytkowych (np. młyn)
- Wspieranie regionalnego ruchu społeczno-kulturalnego.
- Wspieranie lokalnych stowarzyszeń i zespołów artystycznych;
- Organizowanie zajęć dla seniorów;
- Rozwój istniejącej i budowa nowej infrastruktury kulturalnej;
- Modernizacje i budowa świetlic wiejskich;
- Organizowanie w ramach międzynarodowej wymiany warsztatów, plenerów, wymiany zespołów i twórców kultury;
- Zwiększenie dostępności obiektów dziedzictwa kulturowego;

Efekty:

- Przeciwdziałanie rozpadowi się tradycyjnych więzi społecznych;
- Kształtowanie świadomości poszanowania wszelkich kultur;
- Uaktywnienie lokalnej społeczności;
- Zwiększenie ilości zwiedzających muzea i okazjonalne wystawy;
- Wzajemne poznanie kultury i sztuki innych narodów;
- Integracja społeczności gminy;
- Kulturowanie i rozwijanie lokalnych wartości kulturowych;
- Zachowanie obiektów dziedzictwa kulturowego;

- Poprawa stanu technicznego obiektów dziedzictwa kulturowego;
- Rozwój turystyki.

Cel operacyjny: Wypracowanie optymalnego systemu ochrony zdrowia

Priorytety:

- Wdrożenie programu profilaktyki zdrowotnej i pomocy osobom uzależnionym;
- Wdrażanie programów zdrowotnych w szkołach;
- Likwidacja barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej;
- Opieka nad ludźmi starszymi oraz niepełnosprawnymi;
- Adaptacja i modernizacja do potrzeb opieki zdrowotnej istniejącej bazy lokalowej;
- Rozwijanie sieci gabinetów w szkołach;
- Intensyfikacja działań na rzecz profilaktyki i promocji zdrowia.

Efekty:

- Poprawa dostępności do świadczeń zdrowotnych;
- Poprawa stanu zdrowia mieszkańców gminy;
- Wzrost jakości usług;
- Wzrost zaufania do służby zdrowia i poczucia bezpieczeństwa wśród pacjentów;
- Równy dostęp do świadczeń zdrowotnych;
- Zmniejszenie kosztów związanych z ochroną zdrowia.

Cel operacyjny: Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego

Priorytety:

- Rozwój kadrowy i techniczny organów bezpieczeństwa publicznego;
- Doposażenie bazy OSP;
- Rozwój współpracy organów bezpieczeństwa publicznego z samorządem gminnym;
- Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym;
- Edukacja dzieci i młodzieży w zakresie bezpieczeństwa publicznego;
- Szkolenie dzieci w zakresie pierwszej pomocy;
- Monitorowanie miejsc szczególnie niebezpiecznych;
- Doskonalenie istniejących systemów ochrony przeciwpożarowej i systemów reagowania kryzysowego;
- Prowadzenie akcji profilaktycznych w szkołach

Efekty:

- Zwiększenie bezpieczeństwa;
- Poprawa infrastruktury bezpieczeństwa publicznego;
- Zwiększenie wykrywalności czynów przestępczych;
- Zmniejszenie ilości popełnianych czynów przestępczych.

Cel operacyjny: Stworzenie warunków dla rozwoju sportu i rekreacji**Priorytety:**

- Budowa nowych obiektów i modernizacja istniejącej bazy sportowej;
- Stworzenie warunków do rehabilitacji osób niepełnosprawnych;
- Upowszechnienie aktywności fizycznej i zdrowego trybu życia;
- Rozbudowa szkolnej bazy sportowej;
- Organizacja turniejów i imprez sportowych;
- Organizacja zajęć pozalekcyjnych ;
- Organizacja szkoleń kadry.

Efekty:

- W wyniku rozwoju bazy sportowej nastąpi zwiększenie uczestnictwa społeczeństwa we wszystkich formach sportu i rekreacji;
- Podniesienie sprawności fizycznej wśród większej ilości społeczeństwa, w tym osób przyjezdnych;
- Zmniejszenie zachorowalności na choroby cywilizacyjne;
- Dostępność kultury fizycznej dla osób niepełnosprawnych;
- Zwiększenie działalności pozalekcyjnej w szkołach, organizowanej przez kluby sportowe, rady rodziców, rady osiedlowe i inne,
- Zwiększenie sportowo - rekreacyjnej działalności wśród lokalnej społeczności.

10. Monitorowanie strategii

Monitorowanie jest procesem, który ma na celu analizowanie stanu zawansowania projektu i jego zgodności z postawionymi celami. Istotą monitorowania jest wyciąganie wniosków z tego, co zostało i nie zostało zrobione. Jest nią także modyfikowanie dalszych poczynań w taki sposób, aby osiągnąć zakładany cel w przyszłości. Istotnym elementem

monitorowania jest wypracowanie technik zbierania informacji oraz opracowanie odpowiednich wskaźników, które będą odzwierciedlały efektywność prowadzonych działań.

Zasady monitorowania

Ustalono, że monitorowanie, by stać się skutecznym narzędziem w procesie wdrażania strategii, powinno charakteryzować się następującymi zasadami:

Wiarygodność - Informacja musi być bardzo wiarygodna i musi opierać się na niepodważalnych danych. Niedokładne dane systemu monitorowania mogą spowodować podjęcie niewłaściwych działań korygujących.

Aktualność - Informacje muszą być zbierane, przekazywane i oceniane w sposób ciągły, który umożliwia podjęcie na czas działań korygujących oraz stosownych korekt w momencie aktualizacji strategii.

Obiektywność - Monitorowanie prowadzone w oparciu o analizę wskaźników porównawczych daje możliwość prowadzenia obiektywnej oceny, niezakłóconej subiektywnością, wynikającą z przywiązania do własnych pomysłów.

Skupienie się na strategicznych punktach - Monitorowanie koncentrować się będzie na dziedzinach, w których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia największych odchyleń, mogących wywoływać zahamowania w realizacji projektu lub jego zatrzymanie.

Realizm - Monitorowanie musi być zgodne z realiami projektu. Wdrażający strategię powinien dostrzegać przede wszystkim te elementy procesu, które świadczą o wydajności i jakości dostarczanych produktów.

Koordynacja informacji - Monitorowanie musi być skoordynowane z tokiem pracy tak, aby nie wpływało na ich zahamowanie, ani też nie przeszkadzało w realizacji podejmowanych działań. Monitorowanie każdego z etapów projektu powinno wpływać na powodzenie całego projektu. Oceny, których dokonuje się w trakcie jego realizacji, powinny być znane członkom zespołu sterującego, a w przypadku ujawnienia uchybień, należy podjąć działania, których celem będzie naprawienie błędów oraz zapobieżenie powstaniu podobnych sytuacji w przyszłości. Informacje płynące z prowadzonego monitoringu powinny docierać do wszystkich członków zespołu tak, aby umożliwić im właściwe podejmowanie decyzji dotyczących realizacji projektu.

Elastyczność monitorowania - Mechanizm i sam proces monitorowania musi być na tyle elastyczny, aby mógł szybko reagować na zachodzące zmiany. Również w przypadku dokonywania zmian i korekt projektu należy dbać o to, aby modyfikować system oceny w sposób dostosowany do zmieniających się oczekiwań w późniejszych etapach projektu.

Normatywność i operacyjność monitorowania - Skuteczny system monitorowania w przypadku wykrycia uchybień i odchyień od przyjętych norm powinien wskazywać, jakie należy podjąć działania korygujące. W sposobie raportowania powinno być zastrzeżone, jakie działania należy podjąć w przypadku, kiedy zakładane w projekcie rezultaty nie zostają osiągnięte bądź ich jakość budzić będzie wątpliwość. W każdym projekcie należy wskazać, jakie działanie może podjąć odbiorca projektu, aby wyrównać dysproporcje i doprowadzić do realizacji założonego celu.

W procesie monitorowania strategii przewidziano następujące fazy:

Kontrolę wstępną - Rozpoczęcie każdego programu i wchodzących w jego skład projektów poprzedzone będzie ustaleniem wszelkich parametrów ilościowych i jakościowych - wskaźniki określające wyniki realizowanych zadań. Przyjęte raz parametry powinny być stosowane przez cały czas realizacji programów i projektów.

Monitoring sterujący - Zadaniem tego rodzaju monitorowania będzie wykrycie wszelkich odchyień, jakie mają miejsce w trakcie realizacji projektu. Dla skutecznej realizacji monitoringu sterującego powinien zostać wyłoniony zespół składający się z radnych oraz przedstawicieli administracji samorządowej. Celem działania zespołu będzie ocena dotychczasowych rezultatów wdrażania strategii oraz rekomendowanie zarządowi niezbędnych działań modyfikujących

Zakończenie projektu - kontrola końcowa - ocena efektów. Ocena końcowa będzie dokonana w celu określenia, na ile zakładane w strategii cele zostały osiągnięte oraz ustalenia przyczyn wszelkich odchyień w realizacji strategii. Ocena posłuży za podstawę sprawdzenia, czy planowane efekty są zgodne z założonymi normami. W trakcie oceny zostanie również dokonana analiza podejmowanych działań korygujących. Wnioski z oceny zostaną wykorzystane w trakcie realizacji kolejnych, podobnych projektów w przyszłości. Są one również kluczowe dla prawidłowego planowania kolejnych edycji strategii rozwoju gminy.

Narzędzia służące zbieraniu informacji zaproponowane w czasie opracowania strategii rozwoju

Zapewnienie informacji zwrotnej jest jednym z kluczowych instrumentów zapewniających efektywne wdrażanie strategii. Również jego systematyczne zbieranie w istniejących bazach danych jest elementem ułatwiającym późniejsze prace zespołu monitorującego.

Miary wykonania projektów - W celu rzetelnego monitorowania wdrażania strategii potrzebne są dane ilościowe o charakterze statystycznym, które po przetworzeniu powinny

zostać ujęte w serie wskaźników. Dzięki tym wskaźnikom zostanie określony poziom wyjściowy oraz stopień osiągnięcia zakładanych celów. Dla każdego z projektów zaproponowano odpowiednie miary wykonania. Pozwolą one w przyszłości ocenić stopień zaawansowania projektu i sukces w jego realizacji. Pomiar osiągniętych wyników pozwala odróżnić powodzenie od porażki. Wyniki zapisane w postaci wskaźników, czy bezwzględnych informacji statystycznych, mają także ważne znaczenie w procesie uzyskiwania poparcia społecznego dla prowadzonych zmian, czy świadczenia usług. Dają one czytelny i jednoznaczny obraz sytuacji. Należy jednak pamiętać, że muszą być one interpretowane łącznie. Pojedynczy wskaźnik czy liczba może dawać mylne, zbyt optymistyczne lub zbyt pesymistyczne wrażenie o stopniu zaawansowania wdrażania strategii. Analiza wartości poszczególnych wskaźników pozwala ocenić, na ile podejmowane działania zgodne są z zakładanymi celami. Zaproponowane miary umożliwiają bezstronną ocenę osiągniętych efektów.

Porównywanie wskaźników - Jednym z podstawowych narzędzi służących do oceny efektów realizowanej strategii jest również porównanie osiągniętych wyników pomiędzy gminami. Porównywanie efektów odzwierciedlanych w różnego rodzaju wskaźnikach może prowadzić do zidentyfikowania najlepszych wzorów, których wspólnym mianownikiem jest wydajność.

Zagrożenia związane z oceną wdrażania strategii

Zaproponowane w strategii projekty zostały określone w czasie i zakresie merytorycznym zgodnie z dostępnymi aktualnie danymi. Informacje na temat kosztów danego projektu nie są jednak tutaj dokładne, są to koszty przybliżone, pokazujące tylko przewidywany koszt projektu w stosunku do możliwości finansowych samorządu. Strategia w swoim zarysie pokazuje w ten sposób wagę finansową poszczególnych projektów w stosunku do innych, również ważnych dla społeczności. Dlatego należy pamiętać, iż koszty realizacji projektu zapisane w dokumencie strategii nie mogą być podstawą do oceny jakości zarządzania zasobami finansowymi gminy w jakimkolwiek ujęciu. Całość kosztów związanych z realizacją strategii jest niemożliwa do określenia. Składają się na nią także budżety innych jednostek, fundusze zewnętrzne i praca osób zaangażowanych w rozwój gminy. Następnym ważnym elementem jest zakres rzeczowy projektów. Na etapie planowania strategii nie da się przewidzieć zarówno okoliczności sprzyjających realizacji danego zamierzenia, jak i przeszkód (zarówno finansowych, organizacyjnych, jak i formalnych), które utrudnią lub uniemożliwią prawidłowe jego wdrożenie. Dlatego właśnie

wszystkie projekty należy traktować jako otwarte pomysły, które powinny być modyfikowane i zmieniane w oparciu o zmieniające się okoliczności i nowe pomysły, zrodzone przy kolejnej aktualizacji tego dokumentu.